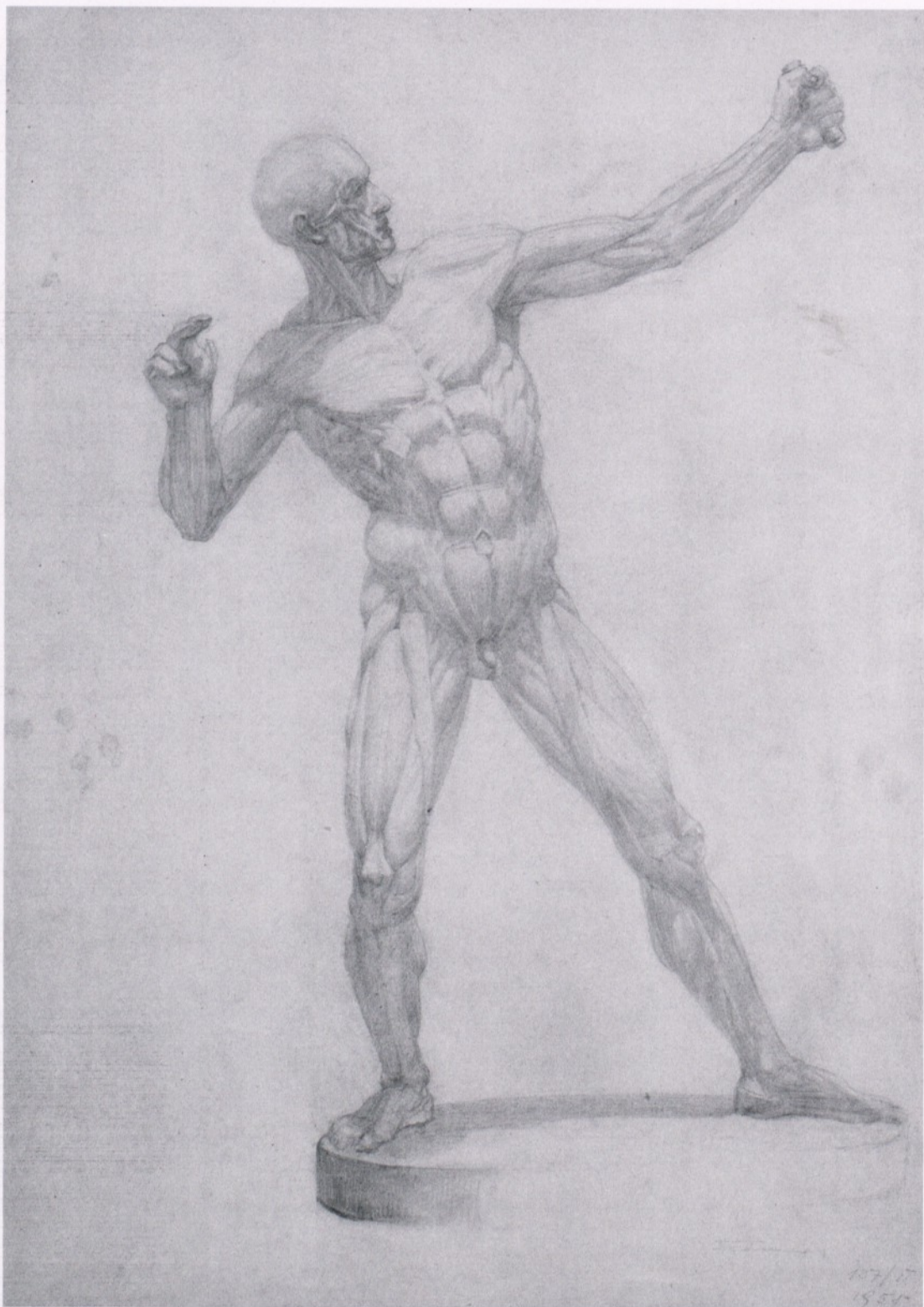

NA PLATNICAH

*Karel Pečko,
Uršlja gora, 2003,
pastel, 45 x 65 cm*

Karel Pečko, Študija akta, svinčnik 1951, 65,5 x 47,5 cm

Kazalo

Gašper Bivšek	TRPOTEC IN ŠČAVJE	4
	SVETI ŽGAJNAR	5
Anja Ramšak	LAHKO SE ZGODI	7
Marijan Mauko	SE MUZA MUZA?	8
Jože Vačun	LOJZI	10
Jani Rifel	SELOVEC	11
	MAČKOVCI	12
Janko Čeru	Nikoli odposlana pisma iz kašče – ženskam: POZDRAVLJEN POPOTNIK, LIPA IN MLADA SLOVENIJA	14
	VELIKI SVETLANI MAKAROVICH	14
	MOJA DALMATINKA – ANE	15
Janez Žmavec	Pesnikovanje na Pesnici	16
Peter Petrovič	PRVA POMOČ	19
Vinko Ošlak	ROMAN IN JULIJA (roman iz prevratnih dni, odlomek)	22
Karla Zajc Berzelak	OD VELIKANA DO VEDCA	26
Marija Vačun Kolar	BRANJE IN LITERARNO USTVARJANJE Oris vprašanj za delavnico na pesniški olimpijadi	27
Helena Merkač	PROZNI PRVENEC HEDE PRAPROTNIK, ko je preteklost drugih za nas le še pravljica	32
Helena Merkač	POJDI. POTUJ Z MANO. Nova knjiga v zbirki E. A. Gimnazije Slovenj Gradec	33
Franček Lasbaher	Ob zborniku 700 let Šentjanža pri Dravogradu (1305–2005)	34
Andreja Hribernik	VIDETI DALJ KOT SE SME SANJATI	36
Andrej Makuc	MARIJAN MAUKO IN NJEGOV FILM	38
Aleksandra Rošer	JUBILEJNO, DESETO LETO USTANOVE-FUNDACIJE AKADEMSKEGA SLIKARJA KARLA PEČKA	48
Blaž Prapótnik	JAZOO – INSTRUMENTALNA PRIHODNOST Intervju s klaviaturistom Tomažem Pačnikom	52
Marko Košan	MISLI ZA PREŠERNOVO PROSLAVO	56
	BERNEKERJEVA ODLIČJA	60
Reinhard Brečko	TA BOLEČINA NE BO POZABLJENA	64
Anton Brečko	NEKOLIKO ODLOKOM IZ ŽIVLJENJA	65
Andreja Gologranc	KRONIKA KULTURNIH DOGODKOV november 2005 – marec 2006	74
Jože Potočnik	GRAMMER AUTOMOTIVE, Slovenj Gradec sponzor 61./62. številke ODSEVANJ	78
B. P.	PONUDBA ZALOŽBE CERDONIS	80

ODSEVANJA

POEZIJA

PROZA

OKRUŠKI

ESEJISTIKA

RECENZIJE

FILM

KULTURA

DOKUMENTI

POKROVITELJ

Gašper Bivšek

Trpotec in ščavje

LEPOSLOVJE

1.

*Pod mogočnim črnim kavčukom
plemenitega srebrnega stroja
se ugrezajo grude zelenih
planjav. Po dve in dve
mogočni tirnici hitita
čez tankoprste strmine,
po dve in dve ozki
njivici, ki ozko krvavita
z barvami ilovke in trave.
Prvi stroj vleče drugega,
ki z ježem golta sive spirale
za lene dvoroge kosce soban.*

2.

*Vedno se med zmletim zdrobom
najde kakšno zlato ščavje,
že med padanjem odvrže seme semena
v sveže rane in jate lastov
se zgrinjajo nad zdrob;
jate selektorjev praznih trebuhov
in sonce upogibajoč posrka vlago,
veter odnese, kar ima krila.
Ves breg postane beton, varen
pred dežjem anticiklona. Ko brazde
spet ozelenijo, tam raste le trpotec
in ščavje se klanja pred njim.*

3.

*Zbere se nas cela horda
s samokolnicami in krampi,
neskončna vrsta nas je;
linija vse od začetka.
Vsak naslednji bolj mršav,
vsak naslednji bolj vrbav ...
Smo eksekucijski rod ščavja,
jalovi dninarji aparatov
tekmujemo v luknjanju pekla.
Kdo bo izkopal najdaljši koren?
Zadnji - sam se vračam s polja,
vsi drugi so pognali korenine.*

4.

*Po obedu nisi molil - niti pred,
bil si sam svoj bogec in svoj kot.
Nekaj tišči med nogami - si rekel.
Odhajal si pred vrata
in v dolgem razkoraku
uriniral pod krušljivimi škarpami,
ki so držale ravnino v breg.
Tam je rasel najlepši trpotec -
mana za čebele, toksini
za naš med v metinem čaju.
Večkrat sem te oponašal
in zaplodil le topo ščavje.*

5.

*Nad devičnimi robovi se zajeda
v strmino materina dušica.
Kot izcedek maminih ran
v edinem prastarem kotu,
pod ročaji oguljenega grunta,
že tisočletje mirno počiva.
Tja ne sežejo ledeni prsti,
tam opešajo mladi kosci,
tam grbave babice nabirajo
kopneča materinska čustva.
Na devičnih prsi, previsov
ni ne ranocelnika ne plevela.*

6.

*Počasi staruhaste roke segajo,
kot noč počasi, za kljuko vrat.
Ko na zemljo rosa počasi lega,
na lase počasi govej zadah.
Še enkrat ostružit ročaje,
še enkrat praznit korita;
dvoje korit - zgornja in spodnja.
Toplo mrmranje votlih vampov.
Smrad preperete maternice v kotu.
V zgornjem koritu razmočeni zdrob,
v spodnjem blato, trpotec in ščavje;
lekarna počasnih staruhastih rok.*

1.

*Okoli tepk zazijale so
prve kopnine; simbioze
dajejo energijo, ki led topi.
V rumenih akumulatorskih sodih
je zgnil koščičast plod vislic,
ki so se pasle nad peklom.
Prihaja čas spremembe
agregatnega stanja leta.
Dolg post vstopa skozi
vrata dvorišč in goric,
vabljiva past mačjih goltancev,
lačnih nasoljenega mesa.
Besedni zrak statično miruje.*

2.

*Vedno manj te je v koži,
več v besedah. Trikrat na dan
odvržeš povrhnjico in pršice.
Babja jeza rešeta po
pokrvavkah, priprtih na glavi.
Moder znak bolšči iz čela;
razposajenost polpalčkov,
ki trejo divje kostonje
v sveže žgano žganje,
ki hlapi skozi divje jage,
ki švigajo skozi besede,
ki drsijo po deltastih izlivih,
ki izginejo v morje majskih kresnic.*

3.

*Ledeniki zaobjeli so stopinje
potne še in prašne od poletja.
Ozka brv jajcehodca
je zarezala v ledeno dobo.
Dvoje rok, dvoje veder,
v vsakem vedru ena sorta;
v prvem sladke tepke,
v drugem kisle lesnike.
Kilaža obeh v ravnotežju enaka.
Bakren požeruh že vroč
čaka na sveži tovor gnilobe.
Mokre obrezline cedijo sok,
ko se vanje zažre pomen.*

4.

*Resnice, povsod same resnice.
Preveč resnic v možganih,
da poganjajo v lase
in lase pristrižemo.
Gologlavci bi zmrznili,
zmrznili bi jim možgani,
prepolni resnic brez izhoda.
Resnice se pretakajo
po bakrenih grlih Žgajnarjev
in žge, srka zeleni volk iz mesa.
Resnice topijo žolč želodca,
resnice krčijo dvanajsternik,
resnice debelijo tanko črevo -
daljšajo prebavo.
Resnice najdejo konec, v loku
skozi danko se poserjejo
na svet, v kompleksen red -
nered.*

5.

*Na ozimno rž so legle
skoraj ptice, ledene igle,
ki punktirajo in rahljajo dojke.
Leder obdaja Žgajnarjeve roke,
vsake toliko časa jih prisloni
ob minaret praslovanske pogube.
Zaobljuba pograbi lansko belino
in jo ulije po vroči kovini;
pristavi tresko. Barva ognja
izda njeno pravo vročino;
trajanje moč lanskega leta.
Rjavozoba sekira požira
odbite skelete žarkov zime.*

6.

*Šel bik med skopljene vole
brate, v boksu za pet domuje
jih sedem iz repov krvavečih.
Vibriranje njihovih open
brni skozi snežni metež.
V biku je vrelo novo življenje,
v naskoku je hotel oploditi
nizke jeklene kole,
a njegova sperma ni od jekla.
Zdaj se peni med dvema*

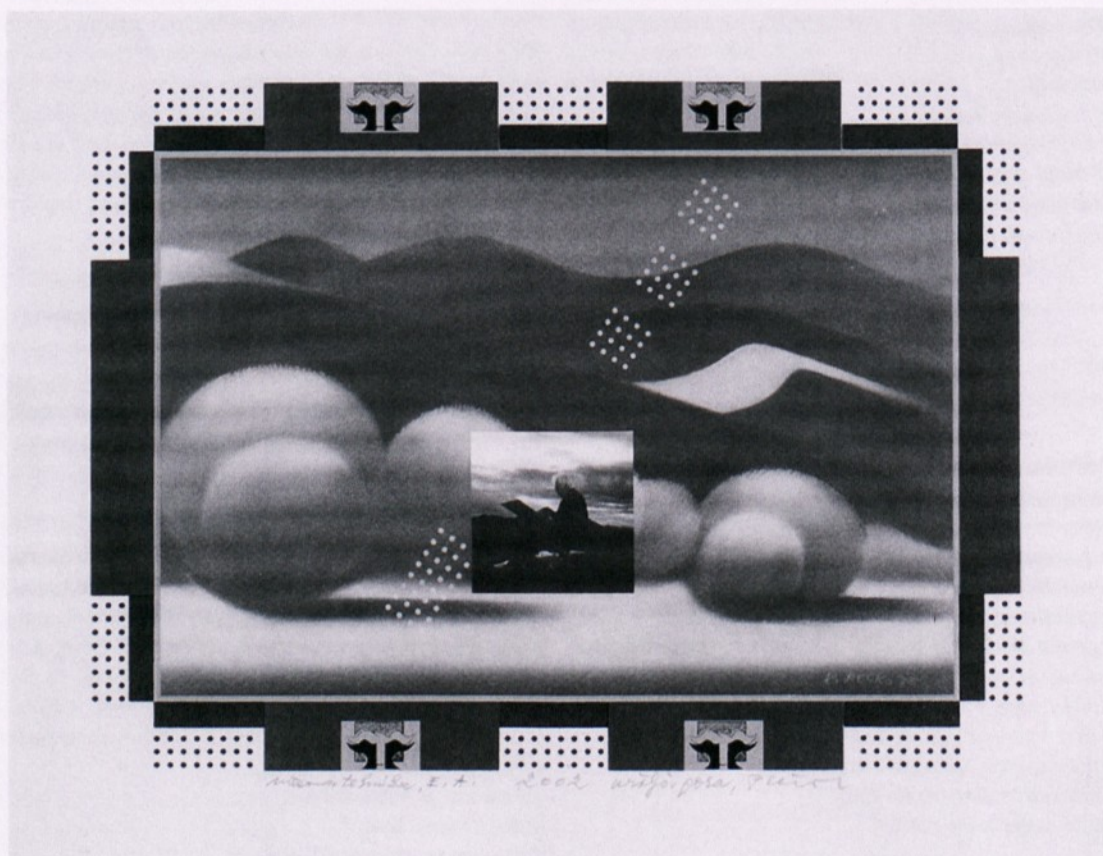
*pocinkanima stebroma marogast,
njegova kri se meša z blatom;
njegova turkizna zdris,
ki napaja suh zdrob.
Trop se dreza v kotu
ves krastav po telesu.*

LEPOSLOVJE

*Kaj je dalo tvoje
meseno seme, bik?
Sveže zrezke, več prostora,
višjo ograjo za neplodne.*

7.

*Ne zapiraš vrat za sabo.
Zakaj bi delal delo drugih,
ko pa te jekleni škornji
tako držijo. Mučeniško raje buljiš
v cev, čakajoč kapljice ječmarjev.
Minaret puha po strjenih
turkiznih spiralah bikove pene,
duhove jesenskih vislic.
Skorajptice postanejo ptice,
njihove jate srebajo hlad vode,
da postanejo tekoče resnice
in pljusknajo v grčave škafe.
Letošnje leto gori s starim plamenom.*

Karel Pečka, list iz I. grafične mape Ustanove-Fundacije akademskega slikarja Karla Pečka

Anja Ramšak

Lahko se zgodi ...

lahko se zgodi ...

... in me razbliješ.
me odnese
kot prah.
veter, ki razdvaja.
da postanem dve ljubezni,
četvero oči.
da se tegobe prelomijo.
na najmanj dvoje.
da jih ne čutim več.

na mrzel prag

shranjujem tople nogavice.
postavljam ognjišče,
vsak večer zakurim ogenj.
vso noč gluha pazim šume.
odganjam zle duhove,
prepevam odo
vsak ljubi večer.
za primer,
če se kdaj vrnem

in ne verjamem,

da sem kdaj
risala angele
v snežni odeji.
sem?
da bi jokala
ob skrivnostni moči
tvojih rok?
ne, ne ...
verjetno si me zamenjal
s kom bolj laičnim.

(eo ipso)
odkimavaš.

pogoltna spremljam

žarke tvojih pogledov.
nato se kot
sestradana zver
zaženem v aorto
tvojega belega telesa.
lačna delim
kožo na
jesen in pomlad,
na deviško in dalje.
v odločilnem ugrizu
te zavežem
svoji sliki.

baje sediš v travi.

šteješ kaplje.
pišeš zgodbo spominov.
gledaš slike para.
rišeš solze.

dvomim.
ti si brez telesa.

razbit,
kakor sonce
med didaskalijami,
boš klečal
pred najino
prisego ljubezni.
nekoč.
prepričana sem.
le dorasti
dihanje mojih misli.

Marijan Mauko

Se Muza muza?

LEPOSLOVJE

Se Muza muza?

Ti!
Ti si sedela,
tam na robu
robnika samotne
avtobusne postaje
v soju prvih zvezd,
ko sem te žejen srknil
v svoje hrepenenje.
Ker me je puščica
zadela v oko,
se mi že sedem let
solzi
in buri roparico spominov,
da plezam po previsokih
previsnih prepadih
Platonovih poti.
Bi njegova država bila
moja prva noč?
Ali mi bo še naprej
po pomoti:
parka
ponuja purpurno putativo,
(rdeč-plemič, namišljen zakonec)
paslika
pa prikriva
pravo pedevtiko,
(morala učitelja)
da oblaki
črni ponoči dežujejo.
Ti, ki iz slame nit pleteš
zlato nit,
da so v nebesih: rdeči
cvetovi cvetočega ciproša
beli.
Vedi: da bi moji prsti
hoteli biti vsaj tvoj glavnik.
Le zakaj imajo angeli lestev
in plezajo gor in dol po njej,
čeprav imajo peruti?
In so kot ti, za rojstni dan
v božanski obleki.
Takšni,
da odpadajo
macesnu suhe veje
in se smodijo, žarijo in kadijo
da diši kot kadilo
v svetišču.
Molim:
da bo bikova kri privrela
skozi cvetje
plamenov
frfotave svile,
in da znorijo tabuji
sredi dneva.
Ti!

Ti veš, da Luna
nikoli ne spi.
Tudi podnevi
sanjavo po nebu
drsi do noči,
da mi prsi
za tvojimi
prsi kričijo:
»Jabolko je odtrgano.«
Mi bo ta Munchov
krik
odprl pot,
da bom lahko
pil živico iz izvira?
Ti!
Ti! Ki si mi
po sedmih letih
stoje v senci
odkrila popek, da sem se sesedel
na odru
in otrpnil
od treme.
Ko bi slutila
svojo moč
samo dihnila bi,
pa bi te
pred dvignjeno zaveso
dvignil v nebesa.

Poklical bi jo,
pa ne bo dvignila
telefonske slušalke,
ko bo videla
mojo številko.
Janez je rekel:
da je kot lilije cvet
da je vitka kot jelka
in da nje usta so med.
To je vse res!
Noben pesnik sveta
ni svojim ženskam
dal
tak
kompliment,
tako resničen.
To godi
mojemu hrepenenju,
da vzbujen hodim
po šumečem gozdu:
nabreklo brstje
se dviga
k soncu
tudi v največji senci.

Sosedova češnja
mi zakriva Peco.
In sega do neba.
Iz moje ute
ne opazim mladinke
pod njo.
Cepljena je
s kamenščico -
temno rdeča bo
sočna in slastna.
Meso ima rdeče,
Sok ima rdeč.
Usta imaš rdeča.
Letos bo
stara češnja
svoje cvetje
zadnjič
pokazala Mežici.
Oni v avtomobilu
je ne bodo videli.
Tisti,
ki gredo mimo
peš,
pa morajo
paziti,
da jih avtomobil ne podre,
ko jo bodo občudovali.
Ko bo stara češnja
padla,
bo mlada
imela prostor.

Moja metulja

Ko je prijadrala
 po stezici iz gozda smrekovega
 na Brdnikovem travniku,
 velikem pol hube,
 so mi čevlji nehali šumeti
 po zaplati snega.
 Sem jaz metulj?
 Celo zimo nisem šel iz hiše.
 In sedaj, kaj vidim: metuljo, ne
 srno,
 ki je pred kratkim
 postala cela baba.
 Odgnani popki, kakšno veselje:
 Mačica puhasta nežna.
 Usta kot med: za poljubljanje.
 Tu sedaj preberi
 Visoko pesem iz Svetega pisma.
 O, pel bom kalobske pesmi
 Nabožne. Sem kaj zgrešil?
 Ne, naj raje škrjanček poje žvrgoli:
 ko bi le bila usmiljenga srca.
 Ta košuta božanskih noči
 me celo ogovori:
 »Da, tekla bo svoj maraton.«
 Takoj pomislim:
 ko bi čarovnik bil
 bi se nategnil po celi
 njeni maratonski progi,
 in ko boš tekla po meni,
 bom tarnal,
 stokal,
 jokal,
 tulil:
 »Me boš zdaj poljubila
 na vsako tvojo
 bolečo stopinjo,
 ki si jo
 na mojemu telesu naredila
 na tem maratonu
 od starta do
 cilja?«

Živim

Le še od tvoje
 svetlobe.
 Že dolgo
 traja mrk.
 Oh ne reci,
 da ne veš
 kako
 grozljiva
 je tema
 samote?
 Povej mi:
 Kdo te je
 zavdal?
 Komu
 podarjaš
 toploto,
 in kdo ti boža
 spominčico
 puhasto
 od
 oči do pete?
 V poletni sparini
 boš šal
 svileni
 nosila,
 da boš
 črnice
 od poljubov
 pokrila

Krivec
 (severni veter, 5BF)
 Skozi okno
 vidim,
 kako veter krivec
 vrhe marelice krivi,
 da njeno cvetje
 se kot sneg osipa
 po zeleni travi.
 Čudno!
 Nič še ne diši po pomladi.
 Po sklaniku
 ognjič gori,
 potrgal mu bom cvetje
 za zdravilo.
 Še ni breskev
 odprla
 svojih drobnih
 cvetov.
 Še čaka na sonce
 temna višnja.
 Čez kak dan bo
 kot sredi zime,
 sredi snežne nevihte
 vse bele neveste.
 In tudi takrat ne bo
 dišalo
 po pomladi,
 če čebelice
 ne bodo letele
 v krilcu po med.

Plaz

Še preden sem potegnil rolete.
 se je Mežica kopala v soncu.
 Hitro ven do izvira Šumca.
 S kavico v trebuhu
 srečujem nasmehe znancev.
 Pade tudi beseda v pozdrav.
 Pred mlinom je plaz
 spodnesel cesto
 na dolgo in široko leži.
 Vdira se mi
 in lepo očiščeni čevlji so blatni
 že po nekaj korakih.
 Se opotekam
 in ko sem že mislil,
 da sem se navadil,
 mi spodrsne,
 da padem Jelki v objem.
 Edini med vitkimi smrekami.
 Visoko sem zamahnil
 z rokami. Tako silovito,
 da me je zasekalo v križu
 in z nohti sem
 ranil njeno dišečo kožo.
 V očeh je vse temno.
 Temno zeleno,
 ko sem slonel ob njej, opraskan.
 Skočniki
 (slapčki čez kamenčke v potoku)
 igrajo
 in nisem prišel do izvira
 šumca Šumca.

KRESNICA

Ooooooooooooooooooh
 Kresnička!
 Ooo
 Kje?
 Ooooo
 Glej jo
 Ooooo
 Glejo
 Glejoglejo
 Oooo
 Glejo
 Glejogle
 Ni je več!
 Oooo
 Ooooooo!
 Kresnica ima na zadku luciferin,
 Ki v stiku s kisikom oddaja fotone.
 In ta svetloba samice vabi samce
 na parjenje.
 Zadnjega junija 1995
 Glej
 Joglejog
 Glejoglejo
 O! hho

Lojzi

LEPOSLOVJE

Bil je čas petrolejk in kraljevine, čas dekel in hlapcev in mogočnih kmečkih gospodarjev, čas kolesljev in makadama. Možje so si ob nedeljah po maši povedali vse novo o svetu – to novo pa je morda bil cepelin, morda vlak na paro.

Bil je drugačen svet, ljudje pa enaki, posebno mladi – takšni kot danes. Gledali smo drug drugega s srcem – ne s pametjo.

Videl sem samo Ančko, Šumahovo Ančko, kmečko hčer, jaz hlapec in drvar v gori. Ko nisem več mogel strpeti, sem v nedeljo po maši stopil k nji in ji rekel:

»Ponoči bom pri tebi povasoval – saj smem?«

»Ja, kako le, ko pa vse tri ležimo v sobi.«

Vedel sem: vse tri so – mati vdova, dekla in Ančka.

»Nič hudega,« sem ji odvrnil, »kar ležite, bo že kako.«

In odločil sem se kar naslednjo soboto.

Pri oknu sem oprezoval v kuhinjo in poslušal, kdaj bodo šli k večerji. Ko vidim, da so vsi pri mizi, pa smuknem v hišo in že se znajdem med tremi posteljami.

Pri srednji dvignem slamarico in ležem na deske.

Potegnem slamarico nase, poravnam odejo, kolikor morem čisto gladko, in čakam.

»O Marija,« sem vzdihnil, saj sem bil veren fant, »kako le bo, ko skoraj ne morem do sape.«

Ampak, dokler sem bil sam v sobi, je še šlo, ker sem mogel vsaj malo migati in se premikati.

Ležim in ležim, ko nazadnje le pridejo ženske in se začno slačiti.

Tedaj pa se materi le nekaj zazdi sumljivo. Stopi k postelji in nekaj časa stoji tam. Menda se ji je zdelo, da je previsoko postlano. Potem pa potegne odejo kvišku, pa še slamarico in me ugleda.

»Aha,« je rekla, »to je ta mrha! Glej da izgineš, kaj si pa misliš, ti lump ti, nemarni!«

Izgubil sem se ko okregan pes. Še lahko

noč nisem rekel, bilo mi je preveč nerodno, da mi je načrt tako spodletel in iz vsega skupaj ni bilo nič.

Ančka mi je bila pa še koj všeč. Kako rad bi jo imel.

In v nedeljo sva prišla skupaj na sejmišču. Že od daleč se mi je smejala:

»Kaj boš pa zdaj?«

Zagodel sem: »Bom že kaj pogruntal.«

In se mi je posvetilo.

»Ti, jaz se bom pa v omaro spravil. Morda mi bo pa tako uspelo.«

»Beži, beži,« je skimavala, »ne moreš, je polna obleke.«

Pa se nisem dal:

»Kar naj bo, bo pa že kako.«

In v soboto se spet spravim, spet isti čas, ko so bili vsi pri večerji. In spet: smuk v hišo, potem pa v omaro. Tu je bilo malo bolje kot pod slamarico, samo čisto pri miru in čisto tiho sem moral stati. Niti migniti nisem smel, še dihati skoraj ne. Malo sem razmaknil obleko in čakal.

Notri so začele prihajati posamič, najprej ena, pa druga, pa nisem vedel, katera. Zdaj sem moral čakati, da je še zadnja prišla leč, potem pa sem spet čakal, da so zaspale. Dolgo dolgo sem čakal, potem pa sem malo odškrnil vrata omare in zaslišal smrčanje.

»Aha,« sem si rekel, »mati že spijo,« ker so tako strašansko hrlili. Druga je smrčala bolj rahlo, je bila mlajša. Ena pa sploh ni smrčala.

A, sem si mislil, morda pa se ji zdi, da sem tu, in me čaka.

Čisto tiho se začnem plaziti k postelji, seveda v nogavicah in s čevlji v rokah. Počasi in rahlo dvignem odejo in ležem.

Res, Ančka je bila ob meni. No, končno se mi je posrečil načrt. Nobena me ni opazila. Tako sem prišel jaz in z menoj sinek.

SELOVEC

Črni mož s širokim črnim klobukom je s počasnimi koraki grabil navzgor po makadamski cesti, ki vodi mimo kmetije pod Selovcem. Ko sem ga zagledal, sem upočasnil korak. Le enkrat sem ga videl od blizu. Njegov obraz je bil poln spuščajev in iz nosa se mu je cedilo. Roke je imel skoraj črne od umazanije. Zgledalo je, ko da se nikoli ne umije.

Po srečanju z njim me je takrat na kmetiji čakala malica, ki pa je nisem pojedel. Še preden sem vzel v roko nož, da bi si odrezal kos kruha, sem ob misli nanj izgubil tek. Izgovoril sem se, da me boli trebuh in dodal, da mi ponavadi po kakem dnevu, slabost mine. Naslednji dan sta me v hladilniku pričakala suha salama in sir. Kruh pa je bil najbrž drugi, čeprav nikoli nisem vedel, od kdaj je. Saj lahko ostane njihov kruh užiten ves teden.

Želodec se mi je že oglašal. Upal sem, da miza, za katero me ponavadi povabi kdo od domačih, ne bo prazna.

Mož se je, oddaljen približno sto metrov, počasi pomikal naprej. Najraje bi se ustavil in počakal, da bi poniknil v črnem selovškem gozdu. Ali pa bi se vrnil k hiši, kjer sem malo prej izročil nekaj pošiljk. Pa me je od tega namena odvrnil njihov udomačeni vran, ki mi vedno, kadar grem mimo, odveže vezalke na čevljih, in zdaj se mi ni ljubilo ubadati s tem črnim, stikljivim ptičem.

Mož je izginil za ovinkom.

Spodaj, nižje, je zapokalo. Ustavil sem se. Pokanje je preglasilo ropot *hombaka* v tovarni ivernih plošč.

»Najbrž so otroci, ki streljajo s karbidom. Velika noč je pred vrati,« sem se spomnil ter se podvival naprej.

Gozd se je prevesil v travnik. Na njem so se pasli konji. Eden je zahrzal in se v galopu pognal proti meni. Lahko da bi me pomeniral, če ga ne bi bila ustavila ograja.

»Kaj, če ga je splašil on?« sem pomislil in še bolj pohitel.

Ozrl sem se proti križu, kjer sem ga videl

stati pred nekaj dnevi, ko sem se vračal s kmetije. Krilil je z rokami in nekaj govoril. Nisem ga razumel. Obšel sem ga in jo potem naglo odkuril po cesti navzdol.

Od križa sem se s pogledom preselil v gozd.

»Zdaj je najbrž že utonil v njem. Le kam hodi? Selovski gozdovi so veliki in mračni. Morda živi zgoraj na vrhu. Tam so kmetije in hiše,« so me obšle misli, ko sem se ustavil pred kmetijo.

Še enkrat sem se ozrl po pobočju, potem pa stopil na hodnik in potrkal.

Nihče se ni oglasil. Še pes ni zalajal.

»Najbrž spravljajo les. Z malico ne bo nič,« sem se sprijaznil in odšel po hodniku nazaj. Skoraj sem že bil zunaj, ko se mi je zazdelo, da slišim glas. Vrnil sem se k vratom in spet potrkal.

»Naprej,« sem komaj prestregel glas.

Vstopil sem.

Za mizo je sedel črni mož. V eni roki je držal kos kruha, v drugi pa vilice, s katerimi je ravno ponesel zalogaj v usta.

Nekaj trenutkov sem ko uročen zrl vanj, potem pa segel v torbo in iz nje potegnil sveženj pošiljk ter jih položil predenj.

Obrnil sem se proti vratom, da bi odšel.

»Za vas je tudi,« me je ustavil glas.

Pogledal sem na mizo, kjer sem zdaj zagledal še en krožnik, naložen s salamo in sirom.

Počasi sem stopil tja in prisedel.

Skozi okno sem se zazrl v prazen selovski gozd.

»Najbrž ne spravljajo lesa,« sem pomislil in pograbil hleb, od katerega si je sosed ravno odrezal kos kruha.

opomba:
hombak - sekirostroj

MAČKOVCI

LEPOSLOVJE

Tam zunaj na prostem stojim in čakam na bivšega cimra, ki je izginil med gospodarskimi poslojmi.

Pred menoj je vinska klet. V njej so velikanski kovinski sodi, ki čakajo na mošt. Spredaj je stiskalnica. Okrog nje se sklanjajo trije delavci. Nekaj mrmrajo, bolj vsak sebi kakor drug drugemu. Le malo kaj razumem. Tu in tam kako besedo, ki je ne znam vstaviti v pomen.

Ne zmenijo se zame. Zgrabi me, da bi se vključil v njihovo čudno čebljanje, pa me nekaj ustavi. Glas v meni:

»Teh krajev sploh ne poznam. Zame so kakor nepopisan list. Naj kar ostane pri tem. Brez madeža.«

Stopim korak nazaj in se ozrem proti bližnji gorici, kamor se je pred kake pol ure, s košaro v roki, odpravila cimrova hči.

»Najbrž je košara že polna,« sem pomislil.

Stopil sem do vogala, od koder je bil še boljši razgled proti goricam, ki so se prebujale iz megle.

V mislih se preselim v preteklost. Kakih tridest let nazaj. V Ljubljano. Na Mencingerjevo.

Hiša, v kateri sva bila s cimrom podnajemnika, je stala ob Gradaščici, vmes je bila makadamska cesta, ki so jo poleti polivali z naftnim derivatom, da se ni prašila.

Vzporedno z njo je Gerbičeva cesta. Takrat se je tam dijaški dom imenoval gradbeni internat. Ob cesti je bil tudi študentski dom in veterinarska fakulteta, ki jo je obiskoval cimer.

Bil sem srednješolec in sem v gradbenem internatu kmalu spoznal nekaj svojih vrstnikov. Med njimi so bila tudi tri dekleta, s katerimi sem pohajkoval po mestu. Ena od njih je postala cimrovo dekle.

Minilo je že več ko dve uri, odkar sva se s cimrom in njegovo hčerko, že študentko, iz Rakičana pripeljala sem, v Mačkovec.

Tu stojim in čakam, da se vrne ali pa se od nekod prikaže njegova hči, s polno košaro

grozdja.

Pa se ne zgodi ne eno ne drugo.

Nebo je sivo, iz ust delavcev se kadil; dvigujejo del stiskalnice in eden od njih vse glasneje ukazuje z besedami, ki jih ne razumem.

Stopim nekaj korakov stran, ker se mi je za hip zazdelo, da so ukazi namenjeni tudi meni.

Vse bolj sem odločen, da se ne bom vmešal. Ima me, da bi se skril za vsak primer, če bi kdo postal preveč pozoren.

Vrnem se ob Gradaščico:

Tam blizu je bilo nogometno igrišče. Na njem je igralo moštvo Mercatorja, ki je bilo takrat v drugi jugoslovanski ligi. Midva s cimrom, s še tremi študenti podnajemniki, pa sva nabijala žogo kar na travniku poleg hiše. Še raje smo igrali poker za manjše zneske. Šla je noč, pa si priigralsko kosilo ali pa izgubil kake tri zavitke cigaret.

Cimer je kuhal kavo. Ko je voda zavrela, je je del odlil v skodelico in jo potem, ko je bila kava kuhana, spet dolil. Zmeraj je skuhal dobro kavo. Sladkali smo jo s sladkorjem v kockah, ki jih je imel najraje lastnikov črn pudelj. Ne spominjam se več, kako mu je bilo ime. Spomnim pa se, da smo mu včasih sladkorne kocke namočili v viski in potem je pri skoku, iz ene na drugo posteljo, vsakič telebnil na tla.

Tam za Gradaščico mi ni bilo dolgčas.

»Tu, med goricami, pa ga že skoraj dve uri preganjam in ne vem, kam bi ga vtaknil. Naj se gre cimer solit, le kje hodi?« sem se v mislih vrnil nazaj in stopil korak naprej, proti delavcem, ki so zdaj sedeli na kladi ob stiskalnici.

Za hip se mi je zazdelo, da je eden od njih cimer. Toda še prej, preden sem ga poklical, sem opazil pomoto.

»Ko da se je vdrl v zemljo. Pa njegova hči tudi. Morda pa sta se že vrnila domov in ona zdaj jezdi svojega konja. Cimer pa kuha kavo in čaka name,« sem pomislil.

Zazdelo se mi je, da se nekdo od delavcev ozira proti meni. Počasi sem stopil nazaj, do

hiše, za vogal. Nobene klopi ni bilo. Obstal sem tam in čakal.

V mislih sem se vrnil nazaj, v podnajemniško stanovanje. Na noč, ko smo igrali poker za sobe in cimre. Bili sta dve sobi.

Vso noč smo igrali in na koncu sem dobil drugega cimra, soba pa je ostala ista. Z njim se nisva razumela, zato sem se odselil na Vrhovce.

Zdaj pa sem se po daljšem času spet srečal s cimrom in njegovo ženo, s katero sem včasih pohajkoval po mestu.

»Le kje je zdaj. Zakaj ga tako dolgo ni?« sem se spraševal.

Zaslišal sem mukanje, ki ga je preglasil pasji lajež. Odprla so se vrata bližnjega

poslopja. Prikazal se je cimer in za njim njegova hči, s polno košaro grozdja.

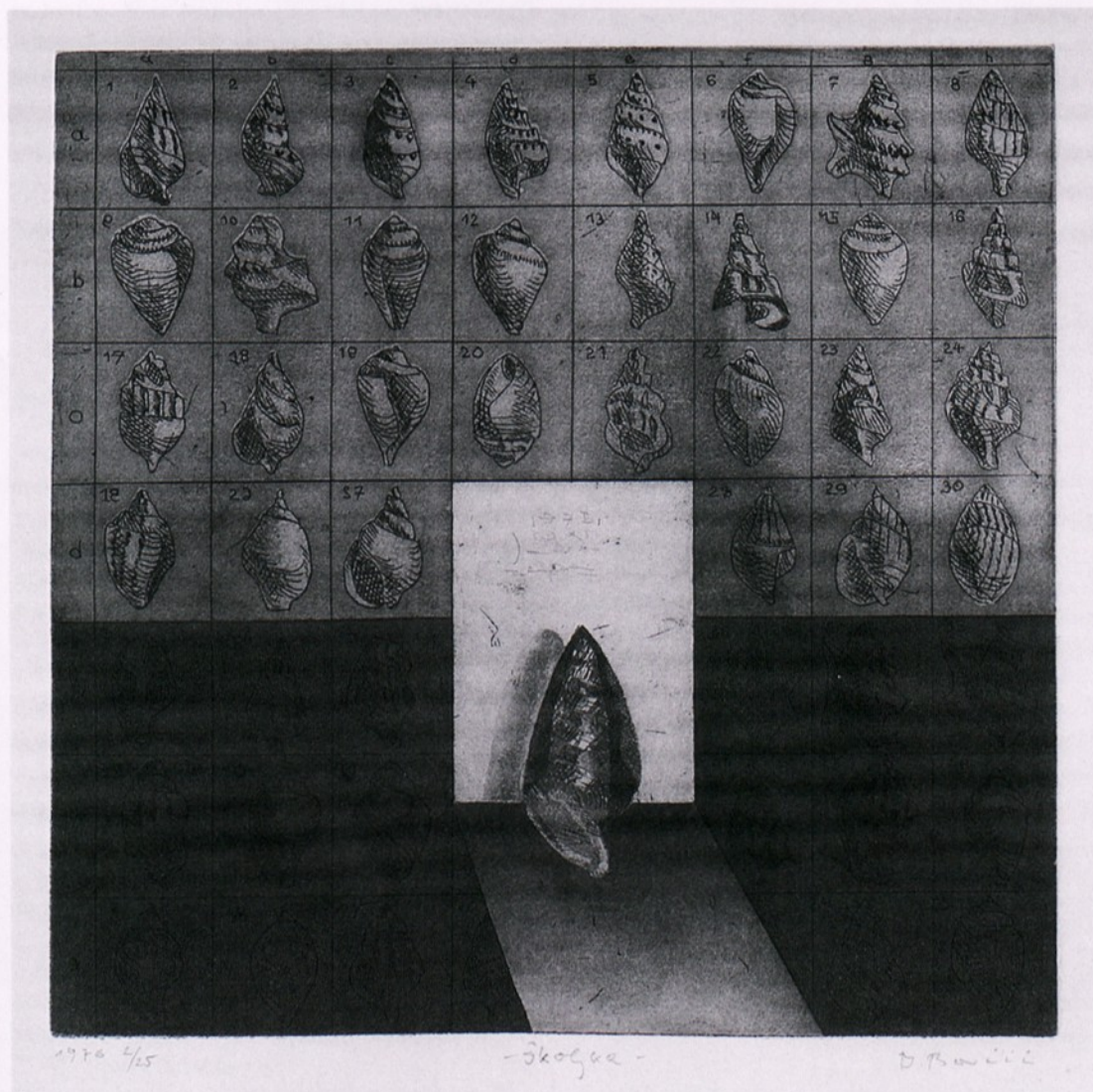
»Nisem pričakoval, da bo tako težak porod. Krava je komaj preživela. Tele pa je zdravo,« mi je rekel.

Prikimal sem.

»Grem se umit. Potem pa bova še midva malo obrala. Tam,« je pokazal z roko proti bližnjemu vinogradu.

Kmalu smo se vrnili v Rakičan. Hči je pohitela h konjem. Cimer pa je pristavil za kavo. Ko je voda zavrela, je je nekaj odlil in potem, ko je zadišalo po kavi, že spet prilil.

Sedla sva k mizi. Pridružila se nama je še njegova žena in nalila v skodelice.

Bogdan Borčić, list iz 2. grafične mape Ustanove-Fundacije akademskega slikarja Karla Pečka

Janko Čeru

Nikoli odposlana pisma iz kašče – ženskam

LEPOSLOVJE

POZDRAVLJEN,
POPOTNIK, LIPA IN
MLADA SLOVENIJA

VELIKI
SVETLANI
MAKAROVIČ

Če prideš popotnik po vsej tej naporno dolgi poti od Karantanije do Slovenije mimo, postojiš, poseliš, se spočiješ v senci hladni moji, vedi nekaj – mlada sem še, brez cvetov dišeče dehtečih, ampak zelo, zelo potrebna.

Prosim Te!
Vode!
Zalij me!

Ne bodi hlapčevsko, seksualno, nezarukano, zagamano zabita.

Bodi sanjavo, domišljavo ustvarjalna.
Nebo ima oblake, zemlja vodo.

Bodi planinska vrana, lovrenško jezerska žaba.

Vsak ima svojo vidno perspektivo.

Daleč, široko, visoko vidita.

Bodi školjka.

Zapri se, ko Te napadajo in Te sovražijo.

Bodi odprta, ko Te imajo radi, Te ljubijo.

Naj Ti ne bo nerodno.

Zakaj pa?

Bodi svobodno, ponosno samozavestna.

Za vse.

Zalij me!
Prosim!
Potrebna sem!
Vode!
Sonca!
Potrebna sem!
Zelo potrebna!

TVOJA LIPA

P. S.

Pismo mladi Sloveniji, napisano na plastični kanti za vodo pri mladoposajeni lipi, na predvečer vojne za Slovenijo.

Kašča, 25. junija 1991

Srčen pozdrav ljubiteljici vznemirljivih, rajcajočih stenskih ur, mačk in največji slovenski pravljicarki za otroke in odrasle vseh časov.

Za vse čase.

Pišem Ti iz magično temne zelenine smrekovih pohorskih lesov, ki so podobne svetlobe kot Tisnikarjeve podobe. Ta zelenost vseh odtenkov me tako vznemirja, da me ne zanima, kaj se dogaja pod mano po tisočletnih globačah in slovenjgraških ulicah.

Še manj ljubljanskih.

Kaj si pa te ulice mislijo, da so?

Prebral sem Tvojo Goro v Delu na zadnji strani (saj menda tja spadaš), tako kot vse Tvoje kolumne, pesnitve, pravljice in ne prečul šansonov.

Obsojajo Te, ko praviš, da ne maraš otrok.

Lažejo!

In lažeš Ti!

Ti si samo s pravljicami naredila več kot marsikatera mama.

Svetlana.

Hvala za Goro.

Najin slovenjgraški prijatelj in zame najbolj originalen, razpoznaven, samosvoj in samorastniški slovenski slikar vseh časov – samohodec Tisnikar, nikoli ni dobil Prešernove nagrade od Slovencev, od Slovencev pa še manj.

Zakaj bi mu, ali Tebi, pravzaprav bila?

Zakaj?

Čas vama bo dal vse. Skrivnosti pa ne bo odkril.

Menda je veliko poklicanih, a zelo zelo malo izbranih. Vidva sta izbrana.

Za vekomaj.

Včasih, ko je imel vsega »poln kufer«, je imel navado reči:

»A veš, saj eni tako ne bodo nikoli razumeli!«

Pravil sem mu:

»Morda je prav tako!«

Tvoja Gora je Naj prispodoba za to.

Ti najbolj veš, da ima vsak svojo Goro, ki hodi

na njo.

In kamen, ki ga vali pred sabo.

In zato Te, Svetlana, prosim, nikoli ne nehaj pripovedovati zgodbe o Gori.

Jaz je ne bom nikoli.

Vsem! Komurkoli! Kjerkoli! Kdajkoli!

Nikoli!

Nikoli, to za vse ne bo ista Gora.

Za tiste, ki razumejo, nikoli!

Žalosten sem, ker jih tako malo razume!

Veš, kako jim dopovedati?

Jaz tudi ne!

Pa še naprej fajn, zdrava, čimbolj iskriivo naga-jivo mačja bodi!

Kašča, 25. 10. 2004

Janko Čeru

MOJA DALMATINKA – ANE

Kako sta s šjorom?

A kaj feštate?

Mi še kar gavidamo.

Zadnjič, ko ste bili na Pohorju, sem bil skoraj malo jezen nate.

Sonja v službi.

Prazniki.

Obiski.

Polna bajta, pa nič nisi hotela pomagati.

Si pač nisi zrajtala.

Ti ne zamerim.

Zakaj pa?

Hvala za grablje, še več dela si mi naredila, a prošek je bil v veselje.

Zakaj nisi počakala, da bi ga skupaj spila?

Sem ga pač sam.

Čujem, da se kar nekaj kregamo.

A ni bolje in lepo, da smo vas naučili škijati, vi pa nas jadrati? Zdaj je pač tako, da mi bolje jadramo, vi pa škijate.

Zanimiva zamenjava.

A zato se je pa treba kregati?

Lej, kako se imaš Ti lepo na Pohorju, mi pa v

Dalmaciji.

Sploh se ne znamo normalno pogovarjati. Ko si Ti pri meni, se trudim govoriti v Tvojem jeziku. Ti pa nočeš znati in se potruditi reči kaj po slovensko, še manj pa po koroško. Mi pa na vaših jedilnih listih ne moremo prebrati v svojem jeziku, kaj bi lahko pojedli in popili.

Napišite kaj po naše.

Vem, da sem siten in težim.

Zadnjič sem z Vami igral skoraj vse igre s kartami.

Remi, canasto, šnopsl, tarok, briškolo in osla.

Ti si mu rekla magarac. Pa meni tudi.

Malo sem bil jezen in sem Ti rekel, da bi igrala bridge. Zakaj nisi bila za to?

Ga nisi hotela ali ga nisi znala?

Most! Most!

Za šah pa sploh nisi bila.

Morda pa vem, zakaj.

Sentimentalne, dalmatinske pesmi si mi pela.

Serenado. Skalinado. In trubadursko.

Jaz pa Tebi žalostne, otožne koroške.

Mojcej, Katrco pa Martina Kebra.

Zakaj so Ti pri pesmi Rož, Podjuna, Zila solze tekle?

A veš, kolikokrat so nam?

Vaše klape in naši okteti.

A ne, fajn pojejo?

Morje, nebo, hribi.

Pridi na Pohorje.

Pridi na Triglav.

Pridi v Bohinj, na Bled.

Spusti se po Soči.

Jedla bova kislo mleko in žganke.

Spila bova črničevac in mošt.

Brusnice, črnice, lisičke in jurčke Ti bom nabral.

In marele Ti bom ocvrl.

Zadnjič si mi jih tako lepo iz roke dol jedla.

Ne bodi tako tečno sitna.

Pridi na gavde, mi pridemo na fešte.

Puš si mi dala, ko si prišla in odšla.

Čim večkrat to naredi.

Soljeno vodo mi pozdravi.

Manj zamer pa čim več zdravorazumske soli v glavo.

Pohorski Janč,

1. september 1998

Pesnikovanje na Pesnici

LEPOSLOVJE

Poleti 1946. leta sem med gimnazijskimi počitnicami odšel prostovoljno na udarniško delo pri reguliranju poplavnega potoka Pesnice (danes že vse potoke poimenujejo reke in tudi takrat smo zaradi pomembnosti naše akcije govorili o reki, »kovačnici našega dela in enotnosti«) nekje na vzhodnem koncu Slovenije. Kaj me je gnalo v to, ko me že vsaka najmanjša masovnost vrže iz tira, prikrajša za užitke dneva in postelje, da bom zdaj tam cele dneve krampal in lopatal, in niti ene pesmi ne bom mogel napisati, ponoči pa bom moral deliti spanec z drugimi na skupnem ležišču! Odgovor je bil samo eden in dovolj jasen: klic domovine (kot oddaljen odmev klica v partizane) ali morebitno nabiranje točk za štipendijo pri nadaljnjem šolanju (kar pa se sliši že preveč špekulantsko in nima prave podlage za navdušenje, ki je temu sledilo). Ko sem bil namreč enkrat tam, me je pograbil kolektivizem, kakršnega dotlej nisem poznal. Duh kolektivizma, nobenih stanovskih ločevanj, nobenih razrednih razlik, vsi enaki, vsi enako lačni in potem siti, večeri ob tabornem ognju, dekleta in fantje, čas za nova poznanstva in ljubezni, kaj naj bi bilo še lepšega na svetu! Delo za dobrobit domovine, predvsem pa za kmete ob Pesnici, ki jim je ob vsakem večjem deževju odnašala zemljo in pridelek.

Ko sva se pred leti z Mileno, prijateljico iz šolskih let, odpeljala na praznovanje petdesete obletnice Pesnice, se je med potjo pri šoferju zvrstilo kar nekaj govornikov in govornic, ki so začutili potrebo, da ta spomin ne bi nikoli ugasnil in bi ga bilo treba še kako drugače oživiti. Ampak z Mileno sva se z zaprtimi očmi in ušesi vračala vsak po svojih poteh na Pesnico in je nikakor nisva marala deliti z razgretimi govorniki. Z najino mladostjo bova razpolagala kar sama. Zdaj se peljeva tja, da jo spet najdeva. Potem pa sva stala na visokih bregovih najine Pesnice in zaman čakala na trenutek, da se nama bo razkrila. Nikoli se ne vračaj k stari ljubezni. Za vselej je izgubljena. Ob ponovnem snidenju je tako ne boš več prepoznal. In vendar jo pogrešam. Pogrešam še živo. Treba jo je najti, živo ali mrtvo. Oživiti takšno, kakršna se mi zdaj mota po glavi.

Spali smo na senikih v vasi Mezgovci, nekateri v dornavskem gradu. Senik je bil vsekakor bolj razburljiv. Ponoči, ko so mi zaradi nočne slepote fantje pomagali po lestvi na s slamo nastlan pod, so me tam prevzele deve s prebujajočimi se materinskimi nagoni in me devale k sebi spat. Popolnoma

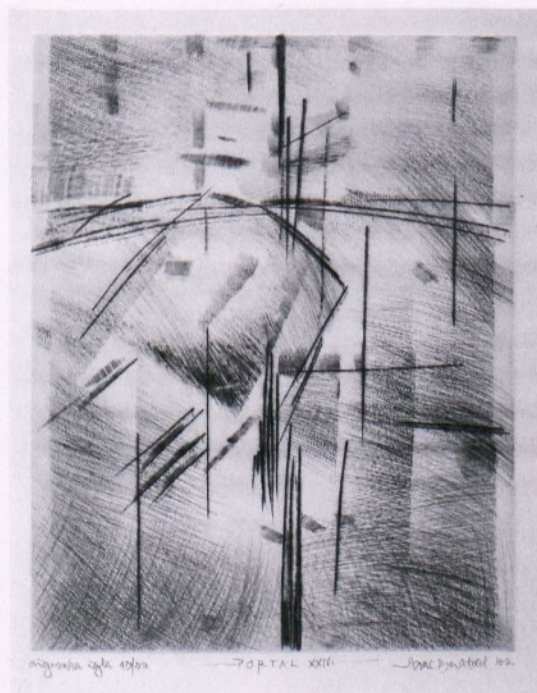
dezorientiran sem se potem celo noč zmotno oklepjal Julijanove roke. No, Julijanu je danes to nepozaben spomin in kjer le more, ga v družbi pogreva. Rade volje mu ga podarim še na tem mestu. Stane je bil komandant, njegov brat Rudi pa komandir. Ko smo se razvrščali v dvostope in četverostope, sta stala pred nami razkoračena, ljubi bog, kaj res ne gre brez tega vojaškega postavljanja, rad bi jima bil dopovedal, da sta krasna človeka, lepa in postavna, po srcu dobra, zakaj se gresta nekak takega, kar je bilo še nedavno poza okupatorskih oblastnikov na naših tleh! Bržčas se tega niti zavedala nista, a je že tako, da vsaka nova doba, naj se še tako razglašča za novo, pobere iz usedlin preteklosti prav tisto, proti čemur se je najbolj upirala. Zagnano smo se lotevali *štokglajzarskega* dela, porivali lopate pod nakrampane kupe jalovine, jo metali v samokolnice in že dirjali z njimi na nove bregove Pesnice, ki je naenkrat dobila prostornino za cel veletok. Popoldne, po okusno pripravljenem kosilu, smo ponavadi počivali ali se pripravljali na miting ob večernem tabornem ogenju, kjer se je pelo in recitalo in šalilo na vse mile viže. Ni pa mi ušlo, da so pod nekim bolj oddaljenim kozolcem že v dopoldanskih urah vadili petje malo starejši mladinci in mladinke, reklo se jim je Akademski pevski zbor. Vodil ga je pevovodja in skladatelj Radovan Gobec. Niso se smeli preveč pretegniti pri delu, saj bi to škodilo ustvarjalnim potencam njihovih glasilk. Ob večerih do pozne noči pa je dramski igralec Marjan Dolinar za nekim mračnim gospodarskim poslopijem vadil z neko drugo skupino zborne recitacije in vse se je pripravljalo na slovesnost ob zaključku udarniškega dela. Tako je prišla vrsta tudi name.

A to so bolj blede spomini. Resničen spomin, ki me še danes preganja, je podoba lepega in milega mladelega dekleta. Prišla je samo enkrat, za konec tedna, ostala je le tri dni, in že je obrnila svet na glavo. Imela je dolge, od narave dane kot žito rumene lase. Zlatolaska. So pesmi o zlatolaskah, o ja. Nosila je belo metuljasto oblekco iz muslina. Stanetova in Rudijeva sestra. Prišla je na obisk. Na počitnice. Mi pa ji nismo zamerili, ko je brez dela postopala tam okrog. V tisti metuljasti ... Bože, bila je kot privid. V tem navsezadnje še vedno grobem, umazanem, banalnem svetu. Imel sem občutek, da se je v tistih dneh število samokolnic povečalo, elan zrasel. In da je vse nezavedno garalo zanjo. Bila je skrit motor stenskih grafikonov, ki so se strmo dvigali in presejali dani okvir udarni-

škega dela. Rečeno je bilo, da pride Tito ob obisku v Sloveniji tudi na Pesnico. Njemu na čast naj bi napisal pesem. Pesem ne pride kar tako. Pesmi ne moreš nakrampati, naložiti na samokolnico in zvrniti pred štabom na tla. Zanj je potreben navdih. Prisluhnilo so mojim notranjim potrebam in me osvobodili udarniškega dela do trenutka, ko bo pesem narejena.

Šel sem torej iskat navdih v sadovnjak, zaprosil pri kmetu za cel liter jabolčnika, legel pod košato jablano in se ob belem dnevu zasanjal ... *Pesmi o zlatolaskah*, Pavel Golia ... *Tita na Pesnico*, Janez Žmavc ... Moral bi napisati pesem o deklici z zlatimi lasmi ... Kadar jih češe, so njeni gibi podobni začarani, mili glasbi – morali bi jo videti, kako si jih češe. Breztežno zre predse, v strogo začrtan prostor, ki se vije pred njo v nenehnem, hipnotičnem gibanju, in takšna je tudi njena hoja, čista in na poseben način dražljiva, določena znotraj njene, za druge docela zaprtega sveta.

Ne bo šlo. Kako naj spravim Tita na Pesnico? Nalivam si jabolčnik, pijem čez vsako mero. Uležem se v travo, roke spodviham pod glavo ... Znova si seže v zlate lase. Kako si jih spenja, to je tisti trenutek, očaranje, ljubi Bog, ne veš, kaj imaš, to se bo še stopnjevalo. Z odpuščajočim, milim nasmeškom se zazre vame. Pa vem, da me ne vidi. Saj se niti ne trudim, da bi me opazila. Mogoče pa sploh nikogar ne vidi. To bo bolj sprejemljivo. Saj niti ne jé, nikoli je ne vidim med čakajočimi v vrsti pred kuhinjo. A je to čudno, če ne jé? Koliko ljudi ne jé. Od česa pa živi? Od sanj.

Franc Berthold, list iz 2. grafične mape
Ustanove-Fundacije akademskega slikarja Karla Pečka

Tudi od sanj. Od ranjenih sanj ... (Od sanj. Za začetek, dobro, to bo nekaj za uvod. Ampak kako to naredi, da se vsa izklopi? ...) *Moj prijatelj pravi, kako to moreš ... da se vsa izklopi ...* (Odškrnil sem vrata, notri sem, imam jo!) *Niti ne mislim ne več, saj ni treba besed. Mislijo roke, noge, celo telo me sprejme, vsi moji čuti ... in ... Si kaj odkrila? vpraša. Če sem kaj odkrila? rečem ... Nič ... Potlej se slečeva ... drug pred drugim ... Slečeva preostanek skrite misli ... Ne moreva se do kraja odkriti ... Potlej greva do konca, do izčrpanosti, do onemoglosti, da bi se lahko spet sestavila ... od začetka ... Treba je biti odkritosrčen.* (Znova si seže v lase, o bog! Samo prepustiti se, spustiti z vajeti! Nekoč bom vse to zapisal, za kakšno drugo priliko, zdaj moram z njo do konca ...)

Vsak dan sva skupaj, tudi po večkrat ... Ko hočeva dognati, kaj je onkraj ... Kar naprej, kar naprej ... To je nevarno, rečem ... Zakaj?, reče ... Zato ... ker ... ne koliko se lahko izpoveš in s tem izdaš ... če greš do konca ... Ne vem. Nisva še prišla do konca ... končala ... Mogoče ker je lahko zares konec ... pa ko da bi priganjala, da se čimprej konča, to ... če znotraj, na dnu ... res ni nič ... če je sama praznina, praznina ... (Obstanem ob njej in jo sumno gledam. Ljubko se nasmehe in pretegne, zazre predse.) *Prosim ... ne ... Saj vem, da mi nič nočete. Tako sem srečna ... Ne me nadlegovati ... Moje telo vas lahko sprejme, moje roke so odprte duri, moje noge varna pot ... Ampak ko vstopite, me ni več ... nisem več doma ... Razen za Marka. Mark je ...* (Aha! Mark! Naj bo Mark, vem, da ni sama, takega bitja ne moreš prezreti, slej ko prej se bo kdo prilepil nanjo.) *On me čuva ... Ne vem ... Naenkrat nekaj rečem ... niti nočem ... Sama se ranim, če me drugi ne ... Rajši se sama ranim ... Potlej bežim ... v druge kraje, nihče ne ve, kod hodim ... Takrat sem tudi za Marka izgubljena - pa me ne išče, ve, da je brez smisla, tudi če me najde ... Saj me ne najde. Sama se moram vrniti. (Obrne se k meni, obdana s čudežno milino ...) Zadosti je, če me ranite, ko nisem pripravljena ... Če ni beseda, ki jo izrečete, že v meni. Lahko je zunaj mene, lahko. Ampak ... ko zaboli, vem: nihče ne more razpolagati z mano. Nihče. Takrat marsikaj zvem. Prosta sem, prosta, spet sem vsa prosta! ... Mmm ... mm ...*

(Zakaj zdaj stoka, za božjo voljo, kaj bi rad s tem dosegel?!) *Drugače je, kadar sem z Markom ...* (Moral se bom sprijazniti, nisem sam v tej igri; a tudi tako me še bolj in vse bolj vleče vanjo.) *Tudi če krvavim, če ne more ustaviti ... tega krvavenja ... v trenutku, ko sva drug v drugem ... ko sem jaz on ... ko je Mark to, kar sem jaz ...* (Vzdihne, seže si v lase, se milo nasmehe, ah, kako bi potoval s tabo, kako me delaš živčnega, kako me spravljáš na rob pameti s svojo naravno čistostjo, kako me vabiš, da bi se očistil ob tebi ...) *Tako umira-*

va, da bi lahko živelo. Saj ... to ostane ... Lahko v neskončnost traja ... to ne umre ... tudi če bom šla ... in me ne bo več. Zdaj pa sem tu. Zdaj sem pripravljena. Preprosto. Lahko mi rečete. Karkoli. Recite! ... Naj bo beseda kamen, bič, nož ... nataknite me na raženj, položite me, plačajte, zavoljo užitka, raztrgajte mi oblekco, davite me ... Recite, no! Vse to je zdaj v meni. Zakaj ne? - (Kako sem naenkrat plah, ubog, neiznajdljiv, nikamor ne morem, roke imam zvezane.) Verjamete v reinkarnacijo? V kaj se boste spremenili, ko boste popolnoma bebasti, skrivljeni, gluhi in slepi, nimate dosti izbire, v kaj se boste spremenili ... Lahko sem škrjanček, zato pa ste lahko vi še zmeraj roparica. Lahko sem metulj, mušica. Vi pa žaba! Za vse je poskrbljeno. No, kaj? ... Uš! Da bi lazili po mojih nogah.

(Smeji se. Ta smeh. V razposajenem smehu lepote, brezgrešne mladosti, ki se rada slači, da bi nas ponižala, ki se zaveda, da igra na vse, ko nima česa izgubiti.) Ste kaj odkrili? ste? ko ste se pogreznil v MOLK! (Zdaj sedi ob meni, ljubi bog, varujte me, dobre muze, v tej uri rastočih skušnjav!) Ni bilo to gnusno brezno, greznica, iz katere se nikakor, nikamor ne morete povzpeti? (O, dobre muze, z vaše bogato obložene mize mi vrzite še kakšno kost, da jo bom, ko bo ta pojedina končana, lahko obglodal še za eno drugo tlako!) Se lahko povzpnete po mojem telesu do mesečevih žarkov? Se lahko sprehajate po mojem ravnem telesu, ne da bi padli, dol, v še hujše črne naklepe - proti svoji dobri naravi? (Vstala je. Zdaj stoji tik ob meni, veter ji ovija muslin okoli nog, nalahno me oplazi po licih, zaprtih oči se prepuščam omami ...) Ojejej. Zarota Molka. Nihče nič ne reče. Vse je spet dokončno. Nihče me ne ustavi. Sem vas utrudila, izčrpala ... mimo brezkončnih izložb neumnosti? Sem ... kaj sem? ... Rešena? ozdravljena? obglavljena? vzeta v nebesa? sveta nebesa, Mark! ustavi me! ponorela bom, znorela ... od sreče ... Naj se slečem? se? naj se? ...

Črna senca plane čez oder, črn oblak zakrije sonce. Zdaj stoji pred nami, odigrala je svoj trenutek razdajanja in pozabljenja. Stoji ko vkopana, ko da je prišlo v njenem mehanizmu do majhne okvare, a bo precej spet v teku. Obrnem se na stran, rad bi zaspal, rad bi jo še naprej vzel v sanje, nikamor se mi ne mudi, pesem bom napisal jutri, če bo lepo vreme. Ali pa deževno. Saj je vseeno. Pač nisem imel pravega navdiha.

Ko smo se ostareli udarniki po dokaj prozaični proslavi srečanja nekdanjih brigadirjev s Pesnice vračali domov, mi Milena pove, da je Rudijeva in Stanetova sestra umrla še zelo mlada za rakom. Rad bi ustavil avtobus, rad bi se vrnil, preiskal vsako ped zemlje, kjer je skakljala njena brezskrbna mladost. Zamujeno. Vse zamujeno. Nikoli več ne bo. Ali pa sploh ni bilo. Pa se bo v varljivih podobah vračalo in naseljevalo po mestih in

vaseh in hodilo po še neprehojenih poteh in vedno znova zaslepljevalo oči in misli, govorilo o neki večnosti, ki ni umrljiva. O večni mladosti. Bridko mi je pri srcu in ne morem razumeti, zakaj je tako. Koprnenje po minljivi lepoti. Ki se vedno znova vrača, da bi nas tolažila in prepričevala, da smrt ni edina. Če je kje reinkarnacija, je zapisana v lepoti. Ugasne, da spet zagori. Nikoli ne mine.

Tita tisto leto ni bilo na Pesnico. Menda je prišel šele drugo poletje in s svojim obiskom počastil delo, ki so ga dokončale nove izmene. Ker smo se regulacije lotevali le z golimi rokami (krampi, lopate, samokolnice), je bil dosežek primerljiv samo še z velikimi podvigi ljudskih množic v Sovjetski zvezi (gradnji hidroelektrarn in prekopov, z enim so menda hoteli povezati Moskvo z Baltskim morjem), z Mao Zedongovimi gromozanskimi zemeljskimi projekti, ali kar s kasnejšim asuanskim jezom. Kot nesporen spomenik temu pionirskemu delu iz davnega leta 1946, ko se je ljubljena domovina reševala iz vojne opustošenosti in postopno spet začela vdihavati svobodo, se je poleg novih bregov Pesnice in njenih 1500 udeležencev ohranila tudi pesem *Tita na Pesnico*. Pravim ohranila, vendar je nikjer ne najdem. (*Knjige se vendar ne izgubijo, samo založijo se!*) Ko zakleto jo zaman iščem po celi Sloveniji. Če jo kje staknem, jo bom zagotovo objavil. Že zato, da to moje pesnikovanje na Pesnici ne bo ostalo pozabljeno v revnih in mogoče že čisto izgubljenih ciklostiranih glasilih delovnih brigad, ampak bo spregovorilo in zaorilo iz vseh grl Akademskega pevskega zbora in zbornih recitacij *Kako zabobnati slavo!*

Luka Popič, list iz 2. grafične mape
Ustanove-Fundacije akademskega slikarja Karla Pečka

PRVA POMOČ

Na koncu dolgega ravnega odseka ceste je videl policijski avto. Tiste tipične modre linije so se vleklye po vsej dolžini karoserije, kot da bi prerezale belo silhueto avtomobila. Zdelo se mu je, da vse migota, še vedno je videl vse medlo naokoli, tudi oba policista, ki sta kot dva modra stebra stala ob avtomobilu.

»Samo še tega mi je treba,« si je rekel na glas tudi zato, da bi se zbral, bil pripravljen za vsak slučaj. Danes je imel policistov že čez glavo. Podzavestno je odmaknil nogo s plina in avto je lagodno peljal dalje. Nikoli ni vozil divje, nikoli veliko čez dovoljeno mero, pa je vseeno še vedno malo zavrl, kadar je pred seboj videl može v modrem. Mogoče navada, mogoče odpor do uniformiranih ljudi, mogoče strah. Saj je vseeno, se je tolažil in peljal dalje. Opazil je, kako sta se policista spogledala, takoj nato pa je eden stegnil roko in porinil daleč nad cesto tablico s tistim rdečim krogom, ki je bil kot središče tarče, da si moral samo do nje kot puščica, ki je bila izstreljena z loka.

»Že spet,« si je mislil, ko je pritisnil na zavoro. Vedel je, da bo moral pokazati vozniško in prometno dovoljenje, oba dokumenta je imel pri roki, točno je vedel, kje sta in to mu je pomenilo olajšanje. Pil ni, vse ostalo pa običajno ni predmet pregleda, je še pomislil. Mimogrede se je pogledal še v ogledalo, saj je vedel, da mora biti še vedno bled in mogoče tudi sicer ne preveč v formi po vsem, kar je doživel tisti popoldan. Ni imel dovolj časa, da bi se prepričal, kakšen je, ker je avto že obstal, prekleto, malo nerodno ga je zapeljal proti policistoma, da je prvi moral odskočiti. Potem se je zapletel, ko je hotel odpreti okno, ročico je sukal v nasprotno smer in šipa ni hotela dol. Policista sta se spet spogledala, zdaj se mu je tudi zdelo, da sta si pokimala. Ko mu je končno uspelo, je takoj pomolil skozi okno oba dokumenta in gledal je naravnost naprej pred avto.

»Dober dan. Kontrola prometa. Prometno in vozniško, prosim.«

»Ja, izvolite.«

Policist se je sklonil in skoraj potisnil glavo v kabino, tako da je z robom kape zadel v obe knjižici, ki jih je molil ven. Drugi policist se je postavil v razkoračeni pozici pred avto in topo buljil v njega, da sta se srečala s pogledi.

»Ste kaj pili?«

»Ne, ne, kje pa. Nisem pil.«

»Dobro.«

Policist je vzel oba dokumenta, pomahal je z njima po zraku, kot da o nečem pomembnem razmišlja, potem pa ju je predal onemu spredaj. Spet se je globoko pripognil in z glavo zaprl skoraj vso odprtino okna.

»Pili niste, pravite. Dobro. Ste zaužili kaj drugega, kar lahko vpliva na psihofizično sposobnost vaše osebe?«

Policist je bil očitno navdušen nad plenom in vrtal je s pogledom in z nosom in z vsem, da bi kaj odkril kar takoj. Oni spredaj je gledal v prometno dovoljenje, pa v tablico spodaj na odbijaču, pa v kabino, da sta se spet srečala s pogledom.

»Ne. Mislim, da sem še vedno malo pretresen, ker sem bil pravkar še v bolnišnici.«

»Aha. Izstopite, prosim.«

»Ja, zakaj pa?«

Pomisлил je, da se mora zdaj upreti, da se ne sme kar tako pustiti maltretirati, pa čeprav gre za rutinsko kontrolo prometa, kot mu je rekel prej policist. Pogledal je na levo. Policist je bil še vedno tik ob oknu in tako blizu, da je čutil na vratu njegovo sapo. Bilo mu je skrajno zoprno. Fant je bil mlad. Mogoče jih je imel petindvajset, mogoče niti ne. Zagnanec, ki se je moral dokazovati, ki je mislil, da je edino in pravo poslanstvo države, naroda, angel reda. Taki mu nikoli niso bili všeč. Tudi ta mu ni bil. OK, oblast je. Silil se je biti miren. Tudi ono sranje popoldan mu ni bilo všeč, pa je vendar bil zraven, seveda je potem sodeloval še pri reševanju tistega nesrečneža, ostal še debelo uro tam, da je povedal policiji vse kar je videl, kar je vedel, policiji, ki je tudi ni imel rad. Prekleto sranje. Le zakaj je peljal po tej cesti, ko ona druga pot ne bi bila skoraj nič daljša? In malo prej je prehitel tisto žensko, ki je cincala po cesti, da je zdaj tej kontroli padel tako rekoč v naročje.

»Izstopim naj?«

Vedel je, da se je slišalo skrajno noro, ker je bilo to nepotrebno in morebiti celo prestrašeno vprašanje. Policist se je odmaknil od vrat, da je naredil prostor in popravil si je kapo na glavi. Gledala sta se. Potem je pogledal še naprej, kot da je tudi oni policist pomemben pri tem, ali naj gre ven iz avta ali ne, pa tam ni bilo nikogar. Torej je zdaj zadaj, še tam preverja številke na tablici ali pa kaj podobnega, je pomislil. Mogoče bi se moral najprej obrniti in preveriti, kaj se dogaja za njim, pa ni mogel narediti nobenega giba več, ni zmožgel obrniti glave. Ves je otrpnil in strahotna teža je legla nanj. Še dihati ni mogel. Nekako je lovil

sapo in zdelo se mu je, da bo zlezal vase. Moral bi ostati v bolnišnici, za vsak slučaj, ne pa, da se je pred zdravnikom delal junaka in mu celo rekel, da je popolnoma v redu, da je z njim vse v redu, da bo lahko vozil avto in da je čisto običajno, da je bled, ker ima tako polt. Ko je hotel globoko zajeti sapo, da bi se otresel tega nenadnega pritiska, se je zavedel, da mora najprej odpeti varnostni pas, če hoče potem izstopiti. Spet se je zagledal v mladega policista, ki je še vedno stal tam visoko pokončen, vzravnan, strogega, mrkega pogleda in z neizprosno zahtevo, da mora priti ven, čeprav mu tega sploh ni bilo treba več reči. In tudi ni več rekel.

Uspelo mu je, da je odrinil vrata in se postavil na tresoče noge. Držal se je za rob okna. Tedaj je pripeljal mimo avtobus. Zračni sunek na vrata ga je skoraj pahnil nazaj v kabino, tako slaboten je bil. Policist se ni niti zamajal. To je dobro videl. Bil je jezen in žalosten, vse obenem. Mogoče je bil še vedno tudi bled. Zdaj sta stala tam pred njim oba policista. Kot da sta ga obstopila, stisnila ob avto, se mu je zdelo. Bil je res nemočen. Popolnoma nemočen. Prej pa je vse vedel, kaj mora storiti, kako pomagati ponesrečencu, kako poskrbeti, da kri ni več lila iz raztrgane roke, kako ga potem hitro spraviti v bolnišnico, predati v obdelavo zdravnikom, razložiti in povedati vse, kar je videl in vedel. On isti. Hudiča, je isti?

»Dokumenti so v redu. Avto očitno tudi.«

To je rekel starejši policist, ki je nekako mečkal v roki obe knjižici.

»Aha.«

To ga je opogumilo in čutil je pomembno olajšanje. Poleg vsega ostalega je tudi zlezal iz avtomobila. Stegnil je roko proti dokumentoma, da bi mu jih policist predal.

»Odprite prtljažnik, bomo pogledali, če imate vse v redu.«

To je rekel starejši, ki je bil torej le glavni, ki je imel oba dokumenta v roki, ki je učil in dajal zgled mlajšemu. Kako noro. Seveda ima vse urejeno. Vedno je tudi po prtljažniku pospravil, kadar je pral avto, pral ga je pa nazadnje pred dvema dnevoma, vmes ni deževalo, bilo je lepo vreme, na nobenem izletu ni bil in tudi sicer ni ničesar prevažal zadnji čas. Dobro. Naj jima bo. Bo pač še prtljažnik odprl. Moral pa je nazaj v avto, da je ugasnil motor, ki je ves čas tekkel, da je potem vzel ključ, ki je odpiral tudi prtljažnik, njegov avto je imel tako rešitev, nekateri avtomobili so imeli že seveda centralno zaklepanje in odklepanje vseh vrat in tudi prtljažnika, ampak on se je pri nakupu odločil še za staro, klasično rešitev in prepričan je bil, da je kar prav naredil. Sedaj ga je to seveda jezilo, ker bi imel pol manj dela, nič se pravzaprav ne bi mučil, enostavno bi pritisnil in dvignil

pokrov prtljažnika, pa bi bilo. Ko je vtikal ključ, se mu je tresla roka in ni takoj zadel. Bilo mu je nerodno in spet so se mu tresle noge. Policista sta ga rutinsko obstopila, da je bilo vse še težje. Klel je po tihem in zase. Ni pomagalo. Ko mu je uspelo, je rekel samo, *no*.

Eden od policistov je stopil malo naprej, nagnil se je nad prtljažnik in vzel v roke prvo pomoč, ki je bila čisto zadaj in celo nezaprta, saj prej pač ni bilo časa, da bi se še s tem ukvarjal, ko je pomagal ponesrečencu. Policist je počasi in previdno odprl tisto škatlico in se zagledal v njeno vsebino, kot da je tam vse polno zavojev heroina. Pravzaprav ni vedel, zakaj mu je ravno heroin prišel na misel, zdelo se mu je pa posrečeno in čisto tako. Tako si je v živo predstavljal policistov pristop, kadar so lovili kriminalce, saj je vse to videl že velikokrat tudi na televiziji.

Policist je pogledal kolega in spet se je zgodil tisti že znani spogled.

»Komplet ni popoln. Vidiš?«

Drugi se je sklonil naprej in skoraj potisnil nos v nepopolni komplet. Seveda je bil nepopoln, saj je malo prej z gazo in z obema povojema reševal, kakor se je naučil pri tečaju prve pomoči, ki ga je tudi moral opraviti, da je pridobil voziško dovoljenje. Policista se zdaj skoraj nista zmenila za njega. Mirno bi lahko odšel, sedel v avto in se odpeljal. Res se mu je zdelo, da bi bilo to dobro, tudi mogoče, le prtljažnik bi ostal odprt in bi nihal gor in dol, ko bi vozil po prekletem neravnem asfaltu, ker je takih veliko cest, tudi ta, ob kateri je stal, ki imajo zdelan asfalt.

»Saj sem vam rekel, da sem bil v bolnišnici. Pomagal sem sosedu, ki si je pri delu poškodoval roko, prva pomoč je pa ravno temu namenjena. Še dobro, da je bil avto blizu.«

Policista sta ga gledala, kot da je čudo ali pa abnormalen, ker jima zdaj to razlaga. Nenadoma je čutil, da ga obliva rdečica in v njem je začelo kuhati.

»A ne razumeta? Naj vama še enkrat povem ali kaj?«

»Državljan, v prekršku ste. Pazite, kako govorite z uradno osebo. Komplet prve pomoči mora biti vedno poln in to po navodilu, ki je tudi v vašem kompletu prisotno.«

Zdaj je moral biti spet bled, ker je bil ledeno jezen. Seveda je vedel vse to, tudi res bi spet napolnil komplet, ko bi šel na bencinski servis po gorivo, doma je imel tudi še enega v garaži, poln in popolnjen kot je treba, je bil tisti komplet v garaži, to je natančno vedel, zdaj ga pa po vsem tem danes šopa uradna oseba s tem, da je v prekršku. Da bi ne rekel kaj neprimernega in nepotrebnega, je stopil nekaj korakov sem in tja. Prijel se je za glavo in

si rekel, da to pač ne more biti res. Mlajši policist je segel v prtljajnik in pokazal varnostni trikotnik. Potem ga je vrgel nazaj v prtljajnik. Zaropotalo je. Zoprno.

»To je v redu,« je rekel.

»Stopi po blok,« je rekel starejši.

»Kje pa ste?«

Obrnil se je k njemu. Z levo roko in nekako nazaj je položil nezaprto in nepopolnjen komplet prve pomoči na dno prtljajnika, da je zaropotalo, čeprav bolj mehko. Zoprno.

»Mandatno kazen boste plačali. Kršitev določil zakona o varnosti v cestnem prometu je bila ugotovljena v postopku in po postopku, tako da ni nič sporno. Ker drugih kršitev nismo odkrili, bo kazen zato minimalna, kakor je pač predvideno za ta prekršek.«

»Poslušajte, se šalite, danes mi za to res ni, ali mislite norca briti iz mene? To, kar počnete, je pa že preveč.«

Zajel je sapo, ker ni mogel več nadaljevati, čeprav je imel še polno besed na jeziku. Zdaj je bil menda bled in rdeč, zaripel v obraz. Stopil je do avtomobila, zaloputnil je pokrov prtljajnika, da je močno udarilo. Zoprno.

»Pišite, kar hočete, ničesar vam ne plačam. Danes, šele pred nekaj urami, sem pomagal človeku, ki se je resno poškodoval, močno je krvavel, dobro je bilo, da sem se spomnil v tistem trenutku na prvo pomoč v avtomobilu, komplet je bil po vseh predpisih poln, pomagalo je, nekaj krvi vam lahko pokažem še na sedežu na desni, tam spredaj, pokličite vaše cenjene kolege, ki so popisali dogodek, dal sem jim izjavo, kaj pa še hočete, hudiča.«

Spet je moral zajeti sapo. Spet je naredil nekaj korakov sem in tja.

Mladi je prinesel blok, stari je začel pisati v njega podatke. Ko je vpisal ime in priimek, vse je prepisoval iz vozniškega dovoljenja, ga je pogledal in z nasmeškom dejal:

»Vsekakor ste vse dobro naredili. Sosed vam bo že rekel hvala. Mi smo pa ugotovili, da ste v prekršku in to se sankcionira. To pa že morate razumeti. Od bolnišnice do sem sta dva bencinska servisa. Lahko, ne, morali bi se ustaviti, morali bi kupiti nov komplet prve pomoči, pa bi bilo vse v redu. Tako se to naredi, da nimate potem težav s policijo.«

Pisal je naprej.

Šel je do vrat avtomobila, odprl jih je, potem je šel nazaj do policista in zahteval oba dokumenta.

»Grem. Vi pišite, kar hočete. Tu vam kazni ne plačam. Resno mislim.«

»Prav. Potem pač gre prijava k sodniku za prekrške. Če bi takoj tukaj plačali mandatno kazen, bi

imeli petdeset odstotkov popusta. Saj to poznate, ne? Očitno ste razburjeni in bi vam pravzaprav moral preprečiti nadaljevanje vožnje. Pazite.«

Vzel je dokumente in se hitro spravil v avto. Zdaj mu je šlo dobro. Odločno je speljal. Opazil je, da je globoko dihal. Na prvem avtobusnem postajališču je obrnil in zapeljal nazaj mimo policistov, ki sta se tedaj že usedala v avto, da bi se odpeljala na drugo lokacijo. Zaustavil je in jima zakričal čez cesto, da gre na najbližjo črpalko po komplet prve pomoči.

»Naj me kdo od vaših do tja ne zaustavi,« je še kričal.

Mlajši policist, ki je bil za volanom, je pokimal in rekel:

»Dobro sva opravila. Si videl, da je prijelo. Prijava pa gre naprej, se razume.«

»Pravi norec,« je dodal stari.

Spogledala sta se in zapeljala na cesto.

Lojze Logar, list iz 2. grafične mape
Ustanove-Fundacije akademskega slikarja Karla Pečka

Roman in Julija (roman iz prevratnih dni, odlomek)

LEPOSLOVJE

VI

Vzpenjala sta se proti gradu, ki je nekoč služil gospodovanju nad dobršnim delom doline, zdaj pa je služil gospodovanju drugačne vrste: v njem je bila nameščena garnizija jugoslovanske vojske. Pot je predlagala Julija. Kakor da bi hotela izzivati očeta, ki je bil poveljnik garnizije. Ne bi ju videl, to ne, a dovolj ji je bilo nekako uživati pomisel na to, da se sprehajata v njegovem revirju in bi ga to najbrž jezilo. Roman je vabilo sprejel z nekaj zadržanosti v grlu. Ni mu bilo čisto všeč, nikakor ni imel namena dražiti očeta svoje prijateljice, tudi če je smel predpostavljati, da draženja v resnici ne bo, saj bosta hodila po sprehajalni stezi, po kateri hodijo tudi drugi in še ne sodi v prepovedano območje, kjer bi ju ustavljali stražarji ali bi ju ti vsaj opazovali in se muzali v svoji južnjaški razposajenosti nad tem, kar ti uniformirani fantje v takih sprehajalcih najprej vidijo.

»Najprej sem videl v tem Shakespearju zopnost, ki se je je treba naučiti na pamet ...« je Roman zaustavil korak na planotici, ki se je naredila v podnožju mogočnega hrasta. Z nje je bilo mogoče videti starodavni most, ki je povezoval obe hiši, njeno, Julijino, in njegovo.

»Prav imaš, Roman,« je povzela, »tudi mene tip vedno bolj preseneča. Kakšni uvidi v dušo! Najbrž ni zlepa filozofa, ki bi povedal o človeku tako globoke reči.«

»Nekje sem bral, zdaj pač preberem vse, kar mi pride pod roko o njem, da za Angleže to ni le pesnik in traged, temveč tudi filozof. Pravzaprav največji angleški filozof. A ni čudno?«

»Čisto nenavadno to pravzaprav ni. Angleži ne marajo fantazijskih filozofov, ki grade svoje zapletene gradove v oblakih, ne da bi sami poskušali v njih kdaj stanovati, kakor delajo Nemci, z njimi pa tudi vsi Slovani, ki mislijo, da je njihovo poslanstvo čim bolj uspešno posnemati Nemca. Angleži potrebujejo filozofijo za življenje, prav to pa jim daje v obilni meri Shakespeare. S takim filozofom v ozadju lahko osvajaš svet, kakor ga s kakim nemškim izgubljaš ...«

»Pokaži mi to roko, ki prelistava tako resne knjige ...« jo je Roman povlekel pod hrast, da sta sedla. Njeno dlan je težkal v roki, kakor bi prodajal goloba.

»Pusti te trike, ki jih v nobenem filmu ne kažejo več. A roko ti vseeno pustim, ker je pravzaprav prijetno.«

»Ali romantiko zavestno izganjaš iz sebe, da bi bila manj ranljiva?« jo je Roman pogledal v oči in ni umaknil pogleda.

»To ni romantika, prijatelj, to je erotični kič. Oprosti.«

Pustila sta sekundam, da so se pretakale v njun razprt pogovor. Njena roka je obstala v njegovi, čeprav so njena usta njegov prijem razkrila. V tem puščanju roke v njegovi mu je povedala več, kakor če bi ponovila z njim dialog v salonu Capuletove hiše, kjer se tudi vse začne z roko, Julijino roko. Skozi spomin se mu je zvrtil film iz igre, ki so jo študirali s profesorico Simončičevo:

Romeo: Kdo je ta gospodična, ki drži tam vitezu roko?

Sluga: Ne vem, gospod.

Romeo: Od nje sijati se učijo sveče!
Lepota njena v noči se leskeče kot biser, črncu na uho pripet, predragocena za ta nizki svet!
Kot golobica bela sredi vran izmed prav vseh družic bije na dan.
Po plesu stopim k nji, da roko milo ji stisnem, svoji roki v tolažilo.
Sem ljubil kdaj? »Ne!« reci, pogled moj!
Lepote nisem videl do nocej.

»Res zanimivo, Julija,« se je zavzel Roman, še vedno tehtajoč Julijino violinsko dlan v svoji, »nekaj izrednega mora biti na teh Angležih, ki slabo kuhajo, a vendar kuhajo za ves svet ...«

»Kako ne bi? So edini pravi dediči Rimljanov! Pragmatični kakor Rimljani. Stoični kakor Rimljani. Neusmiljeni v izpeljavi svojih namer kakor Rimljani. In imperialno samozavestni kakor Rimljani. Pa tudi imperialno velikodušni kakor Rimljani. Tako samozavestni in velikodušni, da jim nikoli ni bilo treba svojega jezika vsiljevati drugim. Ti so ga sami jemali in ga celo drago plačevali. To je umetnost vladanja. A poglej Nemce, kaki krampi so. In poglej nas, Srbe, kaki krampi smo. Tudi Rusi, naši prijatelji, so krampi in še celo Italijani in Francozi, ki so sicer narejeni za bolj fine stvari.«

»Za žensko imaš neverjeten politični čut, bi rekel ... A prav imaš. Francozi so se iz vsake svoje kolonije vlekli potolčeni in popraskani, nič bolje kakor njihov nekdanji korziški cesar iz Rusije, v kateri mu je osem desetih vojske pomrznilo, in pustili za seboj pustošenje. Angleži so vedeli, kdaj jim ni več obstanka in so se navadno pobrali brez

hudi boj, z novo državo pa takoj vzpostavi-
li dobre diplomatske, še bolj pa seveda trgovske
odnose. A kaj je to, kar Angleže naredi Angleže,
saj nazadnje niso nobeni angeli, čeprav se po njih
nekako imenujejo?»

Julija se je zasmejela in nekoliko zavrtela roko
v Romanovi dlani. Mehkoba ene dlani, ki se je
nežno trla ob mehko drugo, je dajala vznemir-
ljivo toploto.

»Mislim,« je rekla nato Julija, »da je to vendar
le najin dobri William, ki si ni izmišljal nikakih
zapletenih razlag o človeku in svetu, pač pa je
pokazal človeka v svetu in tako naučil svoje rojake
previdnosti pred njegovo resničnostjo.«

»Meniš,« se je prvi njegovi roki, v kateri je tež-
kal Julijino, pridružila še druga, ki je njeno nežno
prekrila, »da je treba biti pred človekom previden?
Tako nasploh mislim, ne samo pred očitnimi zli-
kovci?«

»Verjamem, da je treba biti najbolj previden
pred samim seboj. Nihče me ne more tako izdati,
kakor se izdam sama, nihče me ni pripravljen tako
izdati, kakor sem se pripravljena sama ...«

»... in potem je treba biti najbolj previden do
tistega, ki te najbolj ljubi ...« je vskočil v njeno
misel Roman in rahlo, skoraj kakor zarotniško,
stisnil, kar je držal med dlanema.

»... kakor je bilo med Petrom in Jezusom, če
mi je babica Radomila prav povedala iz svojih sta-
rih knjig,« ga je dopolnila Julija. Pogledala je vanj,
pomenljivo, potem pa nadaljevala: »Res je, kakor
praviš, Roman, samo tisti, ki te ljubi, te lahko še
skorada tako rani in pustoši po tebi, kakor ti sam.
To je cena, strašna cena ljubezni. Zato površen in
boječ človek pred ljubeznijo beži, največkrat v sen-
timentalnost, malo boljši ljudje v grobost, še neko-
liko boljši v vljuden, ljubezniv in korekten cinizem.
Samo najbolj drzni in globoki, najbolj pripravljeni
sprejeti vsako rano, se res odprejo ljubezni, ko jo
dajejo in ko jo prejemajo. In navadno potem tudi
res zadobijo rano, iz katere izkrvavijo v to, kar so
šibkejši in površnejši od njih že bili: vljuden, lju-
bezniv in korekten cinizem.«

Dolgo sta molčala, a rok si nista izmikala.
Potem se je Julija obrnila k njemu in se mu z usti
približala. Roman je začutil v rokah nerodnost in
nepomagljivost neizkušenega mladeniča. Dekletu
je moralo biti, kakor bi poljubljalo kako meha-
nično napravo in ne živega človeka. Vse se mu je
zdelo v napoto, od nosu, ki ga je nerodno loče-
val od najslajših ust na svetu, do vsega njegovega
telesa, nagrmadenega v neko neprilagodljivost in
skrepenelost.

»Tudi če se bo to končalo s korektnim ciniz-
mom ...« je nagajivo rekla in mu poblisknila z
očmi, obdelanimi z intarzijo črnine v zenicah.

Nato sta se odpravila naprej po potki, ki je

peljala h gradu. Držala sta se za roke, od daleč
ju je bilo videti, kakor bi se njuni glavi tu in tam
nežno zaletavali v plašnem poljubljanju.

VII

Julija sama ni vedela, ali je sprejela vabilo
svoje babice Dobrile, da se odpravi z njo na praz-
nik Vaskrsenje Gospoda Isusa Hrista v pravoslav-
no cerkev sv. bratov Cirila in Metoda v Ljubljano
zaradi tega, ker babice ne bi hotela tako brž pri-
zadeti in zavrniti, in babica je bila vendar edini
človek v družini, s katerim je Julija lahko govorila
o vseh rečeh, tudi če se nista v vseh rečeh strinja-
li, a vendar sta lahko sproščeno o vsem govorili,
ali pa je vabilo sprejela, ker jo je stvar sama po
svoje vznemirjala, ne da bi hotela postati verna,
še celo drugače verna, kakor je verna njena oko-
lica, pravoslavno verna, kar je tu na Slovenskem
redka in nenavadna stvar, skoraj kakor da nalašč
in iz neprijaznega namena drugačna. Vsekakor je
rekla »Da!«, a je pristavila pogoj: »Če sme Roman
z menoj ...«

»Bogme, ali to nije naš čovek,« – to vendar ni
naš človek – je bilo prvo, česar se je Julijina babica
spomnila ob po svoje drznem in ne manj nenavad-
nem pogoju vnukinje Julije.

»Onda i ja nisam naš čovek ...« – potem tudi
sama nisem naš človek – je bil že pripravljen,
kakor iz infrapeči hitro spečen odgovor.

Dobrila Markovič je vedela, dovolj dobro je
poznala svojo vnukinjo, da bo za svoj misijonski
poseg morala s čim plačati. Cena: da vzame s
seboj tujega človeka; tujega tudi, če ga ima Julija
za svojega fanta, a v pravoslavni cerkvi vsekakor
tujega, sredi katoliške Slovenije še posebej tujega,
bolj, kakor če bi bilo to v njenem Nišu ali kje drug-
je na srbskih tleh. A stvari vere, nebeške parcele
in nebeška gradbena dovoljenja, vse te reči niko-
li niso bile poceni, je Dobrila Markovič vedela,
kakor je tudi vedela, da je ona edino bitje na tem
svetu, ki utegne zveliči mlado čedno predrznico
pred ikonostas.

»Onda dobro,« – torej v redu, je rekla babica
Dobrila Markovič in se zazrla v vnukinjo: »Pa ti
veš, Julija, v kaj se spuščáš?«

»Ne zameri, babica, si ti mogoče vedela, v kaj
se spuščáš, ko si se sama možila? Sta vedela oče in
mama, ko sta se jemala? Kdo na svetu pa ve, v kaj
se spuščá, ko se spuščá v kar koli s komer koli dru-
gim? In če bi že kdo vedel, bi se še želel spustiti?«

»Ta svet je res nemogoč,« je s karajočim smeh-
ljajem rekla Dobrila Markovič, »z osemnajstimi
dekleta že vse vedo in razumejo, so že modre in
previdne, preračunljive in zadržane, moj Bog, kam
to gre ...?«

»Ta svet je čisto v redu, babica, ne skrbi! Si želiš vnukinjo, ki bi kot goska počepnila tam, kjer ji kdo naroči, in si pustila narediti vse, kar se bi komu zljubilo? Ljubezen ...«

»Ne govori mi o ljubezni, Julija, ob taki razumnosti in preračunljivosti ...«

»Ljubezen nič ne izgubi, če jo spremlja nekaj razuma in previdnosti! In romantika ni toliko večja, kolikor bolj je neumna!«

»Prav ti to praviš, ki si zapletaš življenje z nekakšnim lokalnim Romeom, pa pozabljaš, kako se je to končalo pri Shakespearju. S tragedijo, punca, s tragedijo!«

»Eno je igra, babica, drugo pa je življenje. Ti zamenjuješ oder z resničnim svetom.«

»Jajce več od pute ve ...«

* * *

»Blagoslovi, vladiko!«

»Blagosloveno Carstvo Oca i Sina i Svetoga Duha, sada i uvek i u vekove vekova.«

»Amin.«

»U miru Gospodu se pomolimo.«

»Gospode, pomiluj!«

»Za višnji mir i spasenje duša naših, Gospodu se pomolimo.«

»Gospode, pomiluj.«

»Za mir svega sveta, za nepokolebljivost svetih Božjih Crkava, i sjedinjenje svih, Gospodu se pomolimo.«

»Gospode, pomiluj.«

»Za ovaj sveti hram i za one, koji sa verom, pobožnošću i strahom Božjom ulaze u njega, Gospodu se pomolimo.«

»Gospode, pomiluj.«

Romanova težava ni bila v plemeniti srbščini, tako drugačni od one, ki jo je vsak dan poslušal na cesti, v lokalih, na avtobusu, kjerkoli. Njegova težava je bila, da je moral ves čas stati, medtem ko je duhovnik v zlatem ornatu, skoraj kakor cesar, a gotovo ne manj kakor kralj, čisto počasi, kakor da je pred njimi večnost in ne samo tri štiri ure obreda, prepeval in so mu verniki odpevali.

Težava Julije je bila, kako bo njen fant, ki ne le, da ni njene vere, pravzaprav ne njene, temveč njenih, saj sama v resnici ne ve, ali sploh ima kako vero, in če jo ima, najbrž ne te tako dolge in otožne v svojem spevu, temveč vero njene babice, ki je najbrž sploh brez kake vere, prav kakor ona sama, ali bo mogel vse to potrpežljivo poslušati do konca in se ne namrdovati, se ne nervozno prestopati in dražiti in trpinčiti njeno dobro babico Dobrilo ...

Dobrila težava je bila, ali ji bo uspelo oba mlada človeka še kdaj dobiti v ta sveti prostor, v ta otoček pravovernosti sredi morja, ki mu vlada

rimski hotnica in rimska skizma in zmota, sredi trikotnika med tivolskim gozdom pa moderno in narodno galerijo. Ona in Julija sta stali na levi strani, moški, tako tudi Roman, so stali na desni strani. Bila je gneča, da so se komaj videli. V glavnem preprosti delavci. Imenitnejši ljudje, kakor so hodili v cerkev svetih bratov Cirila in Metoda v boljših časih, ko je tu še vladal njen kralj, umorje ni, in potem njegov regent knez Pavle, oficirji, žandarmarijski poveljniki, financarji in vladni uslužbenci, teh zdaj, pod Titom in po Titu, na ta kraj ni bilo več. Oficirji, kako je tej bandi še mogoče reči oficirji, brez finih manir, brez svetovljanske olike, saj se niso šolali v Parizu, kakor njen pokojni Nikola in skoraj vsi drugi stari srbski in jugoslovanski oficirji, pač pa v domačih titovskih semeniščih, kakor se je včasih pošalila, da bi pičila svojega zeta, ti zdajšnji recimo da oficirji, so hodili na nogometne tekme ali popivat v najslabše lokale, a niso prihajali sem, tudi niso smeli prihajati sem, samo njihove babice so še smele in so prihajale, kakor ona sama, Dobrila Marković ...

»Gospode Bože naš, spasi narod svoj i blagoslovi nasledje svoje; sačuvaj punoću Crkve svoje, osveti one koji ljube krasotu doma tvoga; Ti ih proslavi božanskom silom tvojom, i ne ostavi nas koji se u Tebe nadamo.«

»Jer je tvoja moć, i tvoje je carstvo i sila i slava, Oca i Sina i Svetoga Duha, sada i uvek i u vekove vekova.«

»Amin.«

»I sada ... Jedinorodni Sine i Reči Božja, besmrtn si, i izvoleo si da se radi našega spasenja ovaplotiš od Svete Bogorodice i Prisnodjeve Marije, i nepromenljivo postao si čovek; bio si raspet, Hriste Bože, i smrću smrt satro; Ti si jedan od Svete Trojice, proslavljan sa Ocem i Svetim Duhom, spasi nas.«

»Opet i opet u miru Gospodu se pomolimo.«

»Gospode, pomiluj.«

»Zaštiti, spasi, pomiluj i sačuvaj nas, Bože, blagodaću Tvojom.«

»Gospode, pomiluj.«

»Pomenuvši presvetu, prečistu, preblagoslovenu, slavnu Vladičicu našu Bogorodicu i Prisnodjevu Mariju sa svima Svetima, sami sebe i jedni druge i sav život svoj Hristu Bogu predajmo.«

»Tebi, Gospode.«

Roman se je bolj in bolj, čeprav stoje, predajal tem lepim starodavnim besedam, tako milim in tako drugačnim od njihovih sorodnih, a iz čisto drugega duha prihajajočih besed istega jezika, a tako drugačnega duha. – Tudi to je Srbija in srbstvo, ne samo tisto neprestano in v svojem ponavljanju tako hudo dolgočasno in monotono jebanje vseh mogočih stvari in bitij, brez katerega Srb

tega veka ni sposoben niti vprašati za uro, kje še razložiti kaj bolj zapletenega.

Zazdelo se mu je, da je prava Srbija projicirana na ta ikonostas, v katerega sta zazrta oba hkrati, Julija in on, ne pa razgrajanje sina nekega nesrečnega popa, ki bi rad vso državo okužil s svojim smešnim mitom, ki niti ni mit zmage, temveč poraza, a ne poraza zaradi moči Turka, temveč zaradi nesloge Srba. V teh mehkih besedah, še mehkejših in bolj spevnih zaradi nežnega baritona duhovnika, ki je vodil obred, je videl možnost, da z Julijo najdeta parcelico sveta, na kateri bi si lahko postavila šotor.

»Vladiko Gospode, Bože naš, koji si na nebesima ustanovio činove i vojske. Andjela i Arhandjela, da služe slavi tvojoj, učini da sa našim Vhodom bude Vhod svetih Andjela koji s nama služe i s nama slavoslove tvoju blagost. Jer Tebi priliči svaka slava, čast i poklonjenje, Ocu i Sinu i Svetome Duhu, sada i uvek i u vekove vekova. Amin.«

Diakon pokaže z desnico proti vzhodu, molilec pa govori v obličje duhovnika:

»Blagoslovi, vladiko, sveti Vhod.«

Duhoven mu odgovori:

»Blagosloven Vhod Svetih tvojih svagda, sada i uvek i u vekove vekova. Amin.«

Dobrila Marković je spremljala duhovnikove kretnje in pogledovala, neopazno s strani, zdaj v Julijo, svojo vnukinjo, ki je stala poleg nje, zdaj v njenega prijatelja Romana, ki je stal na moški strani svetišča. Kakor se ji je po eni plati zdelo, da mogoče ni najbolj prav, če nepravovernik pristopuje verskemu obredu med pravovernimi, pravoslavnimi in ne rimskimi, Srbi in ne Slovenci, ji je po drugi plati godilo, da za Julijinega prijatelja prag tega svetišča, tega otoka pravovernosti in srbstva sredi rimskega in slovenskega, tako rekoč švabskega morja, ni bil previsok. Nazadnje, si je rekla, tako slab tale fant ne bi mogel biti. Ko bi živel nekaj mesecev pri njej v Nišu, saj družina ne bo mogla neskončno dolgo vedriti in oblačiti v Sloveniji, še v tistem zakotnem mestecu, Dravišču, in ne vsaj v Ljubljani, bi se prej ali slej tako posrbil. Ne bi bilo prvič, da bi Slovenec sprejel vero apostolov, ki jo je samo Bizanc zvesto podal naprej. In zakaj vendar ne tudi Roman Ravnjak? Kaj je nazadnje lažje, kakor iz Slovenca, tega slovanskega Švaba, narediti Srba? Zaradi mene dobrega Srba, je v nekakem veselju spreletelo Dobrilo Marković.

»Bože Sveti, koji u Svetima počivaš, Tebi trisvetim glasom pevaju Serafimi i slavoslove Herubimi, i Tebi se klanjaju sve Nebeske Sile; Ti si sve iz nebića u biće priveo; Ti si sazdao čoveka po slici i prilici svojoj i svakim ga svojim darom ukrasio; Ti daješ mudrost i razum onome koji Te moli, i ne prezireš grešnika, nego si za spasenje odredio

pokajanje; Ti si udostojio nas, smirene i nedostojne sluge tvoje, da i u ovome času stojimo pred slavom svetoga Žrtvenika tvog i da Ti prinosimo dužno poklonjenje i slavoslovlje: Ti sam, Vladiko, primi Trisvetu pesmu i iz usta nas grešnih, i poseti nas blagošću svojom; oprosti nam svako sagrašenje hotimično i nehotimično; osveti duše naše i tela, i daj nam da Ti u svetosti služimo u sve dane života svoga – molitvama Svete Bogorodice i svih Svetih, koji Ti od pamtiveka ugodiše.«

»Gospodu se pomolimo.«

»Gospode, pomiluj!«

Julija ni bila prvič z babico pri božji službi, a prvokrat je imela občutek, da bi vse te kretnje in zapete besede, ki so kajpada tudi nekako smešne in iz kdo ve česa izmišljene, vendarle utegnile prihajati iz nekega središča v človeku, v katerega dotlej ni vstopila. Vedela je, sama je bila v tem tako izvrstna, da je nekaj časa in pred nekaj ljudmi mogoče izvrstno blefirati. A dva tisoč let in pred milijoni, ali je kaj takega mogoče verjeti? Katera moč nosi ta slovesni glas od rodu do rodu, ko padajo cesarstva in kraljestva, ko izginjajo narodi in prihajajo na njihovo mesto drugi, ta beseda in ta kretnja pa ne preideta?

Skoraj se je ujezila nase, čemu se tako zlahka preda razpoloženju, ki ga ustvari dijakon s svojo kadilnico, paroh s svojim prijetnim baritonom, neutrudnim v neskončnih molitvah Zlatoustove liturgije. Obšlo jo je, kakor bi bila zapeljana. Sramovala se je svojega lepega doživetja, ki se mu je izročila, a se je toplo z vsem, v čemer in v kar so jo vzgajali doma in v šoli, po srbsko in po slovensko. Kako vendar gre Romanu, je pomislila. Saj tudi on ni odraščal v kaki pobožni družini, v šoli pa je skupaj z njo poslušal iste zavrtnitve vsakega verovanja. Vztraja tam med tistimi možmi, manj številnimi, kakor so na tej strani žene, tudi manj izobraženimi in nižjimi na socialni lestvici, kakor so žene, a vendar, mar vztraja in stoji tam in vse to posluša in se dela resnega in slovesnega samo zaradi nje?

Nekaj močnega mora biti v tem fantu, je pomislila in poškilila proti njemu, da gre z njo in za njo nekam, kamor ne bi šel noben mlad Srb, njen rojak, kaj šele kak drug Nesrb, Slovenec. Je to tisto, čemur trapasti romantiki pravijo ljubezen? Je torej vendar kaj na tej čudni besedi, ki je mlad človek danes ne more več prav izgovoriti, kakor je tudi oče njenega očeta in mati njene matere nista mogla izgovoriti. Vsak rod, je pomislila, ima svoje in drugačne razloge, da te besede ne more prav izgovoriti. Samo na filmskem platnu jo je mogoče slišati, v revijah jo je mogoče brati in nekaterih knjigah, a sam jo tako težko rečeš in se zdi tako neumno, da bi jo človek rekel ...

OD VELIKANA DO VEDCA

OKRUŠKI

V brezdanji votlini med pečinami šentiljskega Turjaka, tam na južnem vznožju mislinjskega Pohorja je v starodavnih časih živel pohorski velikan Volvel. Oženjen je bil z belo ženo Grakinjo, ki mu je hodila na najvišji vrh gozdnatega Pohorja nabirat polnočno volvelico ter mu iz nje kuhala napoj, ki mu je dajal tisto neznano moč, da se je lahko iz pečinskega brezna vozil na črnem oblaku naokrog. Volvelica je morala biti utrgana na Janževo, ko gori-jo šentjanževski kresovi, in prava je bila le tista, ki je zrasla in zacvetela od polnoči do ene ...

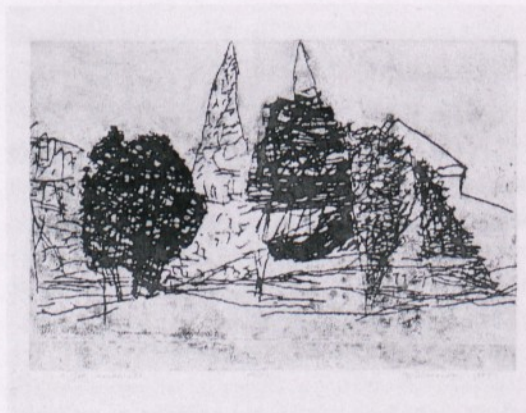
Velikan je za zajtrk pojedel kar celega junca, ki ga je vedno ukradel na bližnjih kmetijah, in kadar se je po obilnem zajtrku odžejal pri izviru Mislinje, je reka prenehala teči.

Nadaljevanje zgodbe o Volvelu je približno enako – požrešnost, objestna samozadostnost, strah za živali, ljudi in še posebej za otroke. O moči, ki bi služila še čemu drugemu razen sebi, ni sledu. Nobene veličine, najbolj zbanalizirana fizična velikost.

Je moje doživetje velikana zgrešeno?

Velikan je po Slovarju slovenskega knjižnega jezika nenavadno veliko in močno, človeku podobno bitje; tisti, ki ima nadpovprečne uspehe pri svojem delu, ali zelo velik, gospodarsko pomemben objekt. Povsem enaka razlaga je namenjena besedi *gigant* (gr. *Gigantes* – velikani, sinovi boginje Gaje), podobna tudi besedi *titan*.

Etimologija besede *velikan* sega do praslovanke besede *velik* s pomenom *velik* in domnevno do indoevropske besede s pomenom *biti močan, imeti oblast, vladati*.

Bogo Dimovski, list iz 3. grafične mape
Ustanove-Fundacije akademskega slikarja Karla Pečka.

Kdo so potem ta velika ali velika bitja?

V Slovarju simbolov lahko preberemo, da so giganti poveljana banalnost, podoba pretiravanja v prid telesnih in surovih nagonov. Mit o gigantih je poziv človeštva k junaštvu. Velikan predstavlja vse, kar mora človek premagati, če hoče osvoboditi in razviti svojo osebnost.

Alenka Goljevšek pa: Indijanci pripovedujejo, da so bili prvi ljudje, ki so živeli na zemlji, tako veliki in močni, da so si bizona kot nič vrgli na pleče in ga odnesli. Njihova moč jim je stopila v glavo, nikogar se niso bali in počenjali so, kar jih je bilo volja. Ker so šli čez mero, je bog Ti-ra-va, Vsemogočni, odprl nebeške zapornice in naredil potop. Tla so se zaradi moče tako zmeččala, da so se velikani začeli pogrezati in so se končno vsi podušili v blatu.

Tako, pa smo že bliže pravi podobi velikanov; tisti, o kateri sem hotela pisati. O napihnjeni moči, ki obsede človeka tako daleč, da postane slep za vse. V svoji Bitki za neznano je sodobni velikan sicer moral premagati prvega, strašnega in zahrbtnega sovražnika – strah; osvojiti je moral tudi bistrino duha, ki človeku ne dovoli dvomiti o sebi in ki mu omogoča, da se ne ustavi pred ničimer, saj je vse pred njim znano in jasno.

V boju s tretjim sovražnikom – močjo – pa je izgubil. Moč postane breme njegove usode in ga spremeni v muhavega, okrutnega človeka. Tak človek ne ve, kaj pomeni biti močan. Nikoli ne spozna, da moč, ki jo je na videz zavojeval, nikoli ni bila njegova, zato ob srečanju z zadnjim sovražnikom – starostjo – dokončno izgubi. »*To je čas, ko človeka zapustijo vsi strahovi, pa tudi nestrpna bistrina – čas, ko je vsa njegova moč že ukročena, hkrati pa tudi čas, ko začuti neustavljivo željo, da bi počival. Če se prepusti želji, da bi legel in vse skupaj pozabil, če se uspava v svoji utrujenosti, tedaj izgubi poslednji krog svoje bitke in sovražnik ga poseka, da je samo še ostarelo bitje. Želja po umiku tedaj prevlada nad njegovo bistrino, močjo in spoznanjem.*

Če pa se človek upre utrujenosti in svojo usodo polno doživi, potem mu lahko rečemo vedec, pa čeprav samo za tisti kratki hip, ko mu uspe odbiti zadnjega, nepremagljivega sovražnika. Ta trenutek jasnosti, moči in spoznanja zadostuje.«

A velikani tega trenutka ne bodo doživeli nikoli, saj v razmetavanju svoje moči ostajajo na pol poti, kjer povzročajo zlo in sejejo strah.

Karla Zajc Berzelak

Branje in literarno ustvarjanje

Oris vprašanj za delavnico na pesniški olimpijadi

I.

Družbene in psihološke osnove branja in njegova zveza z besedno umetnostjo

Branje je lahko užitek, veselje, tolažba, polemika, najgloblji spor, pomiritev in potrditev ali pa muka, stiska, jecljava in opotekajoča hoja in brodenje čez mrtvo reko človekovega bivanjskega podtalja, ko pridobivamo bralne veščine, dokler ne postane to, kar je težko, lahko - ali če se pridružimo L. Kovačiču, ki je za Nietzschejem ponovil: »Dolgo moraš biti oblak, da postaneš grom.« Zmeraj pa je branje jezikovno dejanje, (po)govor/dialog med bralcem in sporočilom besedila ter njegovim avtorjem, kot pravi akademik **B. Paternu** v razpravah *Kaj hočemo s poukom književnosti 1983* in *Pot k dialogu 1987*.

Z vidika bralčeve osebnosti je branje človekovo najintimnejše jezikovno sporazumevanje z drobci/okruški najglobljih plasti lastne biti, kjer se mu kažejo posameznosti sanjsko lepe in bleščeče, tako da se zde, da jih bo takoj zgrabil s pravo besedo, in svetile se mu bodo tudi v lastnem besedilu; a vemo, da ni tako, saj največkrat iz sanjske bleščave - ko o nji spregovorimo - nastane siva, povsem neužitna združasta snov. A kakorkoli že, branje je za literarnega ustvarjalca morda čebelja paša, rečeno s prisposodbo, kot skrbno in vestno nabiranje nektarja, hrane za lastno predelavo in obstoj.

Z družbenega vidika je branje individualno kulturno in civilizacijsko dejanje zvedavega, ustvarjalno nemirnega človeka - kot bi mogli strnjeno povzeti tudi po knjigi **W(olfgang) Iserja**, *Bralno dejanje*, Lj. 2001 - ki gradi in bogati bralčev intimni svet, po katerem se socialno, jezikovno in nacionalno prepozna, in iz katerega rastejo ne le književnost, predvsem znanost, tehnološki napredek in sploh vse javno življenje in delovanje človeške družbe. Ta rast se v našem času odraža v zmeraj večji razplatenosti jezika, celo v tako specifičnih govoricah, da jim posamezniki težko sledimo. Pesnik **Aleš Šteger** je v pogovoru z Miriam Drev z naslovom *Pogoltni prostor poezije zahteva vedno več* (*Delo*, Književni listi, 12. oktober 2005) dejal: »Ne zanima me poetizacija, lepšanje sveta, temveč kvečjemu različni modusi govorice, ki smo je sposobni, in iskanje svojih možnosti sredi njih. Zame so zelo inspirativni znanstveni teksti, tudi če jih kdaj ne razumem v

celoti.«

Z razbiranjem vsebine in pomenov likovnih znamenj (tudi črke so to) prek besedil postopno vsakdo sam oblikuje duhovni svet svoje osebnosti, se spreminja (raste) in preobraža druge. A to ni vse: od otroštva okolje prek besedil neizbrisno vpliva in nas zaznamuje z rabo besedja, členjenostjo povedi, poudarki, naglasi in stavčno melodijo (svojo govorico), kakor že dolgo poudarja jezikoslovje. Senzibilnost, s katero otrok vpija jezikovno posredovani svet, pa je temeljna za to, do katere stopnje razvije svojo ustvarjalnost (besedno in tudi nebesedno). Prvi obrisi bralnega polja so nekakšna arheološka osnova, samosvoj tloris človekove duševnosti, čustvovanja, občutenja sveta in odzivanja nanj - skratka: predstavljajo dispozicijo za dojetje sveta, ki se po dolgoletnem trdem delu mogoče razvije in razkrije kot »človekova osebna šifra«, kot ji pravi Lojze Kovačič v pogovoru z Andrejem Blatnikom v prispevku *Izkušnje pisateljske delavnice* v besedilu za zbornik *Šola kreativnega pisanja* (Lj. CZ 1992, str. 108). Ta »osebna šifra« oziroma »prvotno besedilo življenja«, če se ustvarjalec dokoplje in pridela do nje, more delovati bodisi kot vir neponovljive preprostosti, a polne globokih smislov otroške govorice, bodisi kot najbolj zanesljiv ustvarjalčev osebni slogovni korektiv, zakaj sloni na logiki žive govorice in prvobitnem občutenju sveta - in ustvarjalec ji mora prisluhniti in ji slediti.

ESEJISTIKA

Zmeraj pa je branje jezikovno dejanje, (po)govor/dialog med bralcem in sporočilom besedila ter njegovim avtorjem.

Franko Vecchiet, list iz 3. grafične mape
Ustanove-Fundacije akademskega slikarja Karla Pečka.

»Človek je bitje artikulirane govornice«, pravi A. Trstenjak, 1986, ker misel razčleni in jo odvaja od predmeta, od sveta. Vsakemu pojavu, predmetu se trudi določiti skozi misel in z lastnim jezikovnim dejanjem pomen, ki mu je prvi in važejši od predmetne resničnosti, ker je samo njegov. In zmeraj, ko ob zunanjem dražljaju, ki je lahko slušen, viden, otipljiv, ustvari predstavo in ji s svojim živim jezikom določi pomen, bere. S tem duhovnim dejanjem nenehno vzpostavlja skozi jezik žive govornice osebno razmerje do sveta; besedni ustvarjalec pa pomen sprejetega tudi estetsko določi – tako namreč išče lastni jaz (prepoznava svojo duhovno podobo) in možnost izražanja skozi literaturo ter se na tej osnovi uči uporabljati literarna izrazna sredstva prek znanih del.

Povzetek:

- Branje kot užitek, spor, muka. Nietzsche: »Dolgo moraš biti oblak, da postaneš grom.«

- Branje kot dialog (B. Paternu). Intimno jezikovno sporazumevanje bralca z najglobljimi plastmi svoje osebnosti.

- Branje: individualno kulturno in civilizacijsko dejanje posameznika (W. Iser). Bralec odkriva v besedilu vsebinsko-pomensko razplatenost jezika, specifično posameznih govornic in oblikuje lastno bralno polje.

- Z branjem postopno oblikujemo svojo »osebno šifro« (L. Kovačič), odkrivamo in prepoznavamo svoje prvotno besedilo življenja in se učimo iz njega zajemati prvine bodočega sloga in oblikujemo osebni korektiv izražanja in jezikovnega védenja.

- »Človek je bitje artikulirane govornice« (A. Trstenjak). Sporočeni vsebini išče in določa pomen, ker misel odvaja od sveta, od predmetnosti.

- Bralec oblikuje svojo duhovno podobo z jezikom žive govornice; z branjem literature odkriva in pridobiva možnosti izražanja z literarnimi jezikovnimi sredstvi.

Odnosnice:

1. Kovačič, L. (1996). Izkušnje pisateljske delavnice. V *Sola kreativnega pisanja*. Izbral in uredil Andrej Blatnik. Ljubljana: Cankarjeva založba, str. 106-114.
2. Paternu, B. (1983, 15. dec.). Kaj hočemo s poukom književnosti? *Delo, Književni listi*, str. 10.
3. Paternu, B. (1987). Pot k dialogu. *Sodobnost* 35. Št. 4, str. 337-345.
4. Iser, W. (2001). *Bralno dejanje. Teorija estetskega učinka. Studia humanitatis*. Prev. A. Leskovec. Ljubljana: ŠKUC Filozofska fakulteta.
5. Trstenjak, A. (1986). Človek – bitje artikulirane govornice. V: 22. seminar slovenskega jezika, literature in kulture, str. 79 – 91. Ljubljana: FF.
6. Šteger, A. (2005, 12. oktober). Pogoltni prostor poezije zahteva vedno več. *Delo, Književni listi*, str.13.

II.

Branje kot proces jezikovne dejavnosti/ustvarjalnosti in literarno ustvarjanje

Branje in literarno ustvarjanje sta zahtevna, samostojna psihofizična procesa. Poglejmo, kaj je zanju bistveno in kaj jima je skupno.

Spodbuda za branje (in literarno ustvarjanje) so človeku vsa sporočila (besedila so samo oblika informacije, sredi katerih živimo) in vse oblike življenja, ki jim sam določi vsebino in pomen. Pomembna ob tem dejanju je predvsem zavest, da je znamenje, ki je vzbudilo pozornost in bralca čustveno pritegnilo, oblikovano z jezikovnimi sredstvi naše žive govornice: včasih zgolj z glasovi, vzkliki, medmeti, z besedami in povedmi v govoru ali samo v mislih.

Francoskega kritika Jeana Paulhana je Braqueova slika Črnilnik spomnila na lokomotivo. Gledalec/bralec je likovni znak tako poimenoval ali pa ga preimenoval, in v njegovem estetskem bralnem polju, ki se v zavesti stopnjema gradi in širi, je obstala slika črnilnika kot prisposoda stroja, ki človeštvo vleče naprej. Sporočilo izbrane podobe je kritik prebral iz svojega sobesedila, iz svojega zornega kota sprejemanja sveta, iz svojih izkušenj in hotenj. Tako gledalec slike kakor bralec besedila »sporočilo naredi, ga sooblikuje in oživi,« kot je zapisal M. Kmecl v razpravi *Možnosti raziskovanja* 1965.

Vsak glas in vsaka beseda (pa tudi vsako drugo, tudi nejezikovno sporočilo) na primer, more v različnih okoliščinah in sobesedilih pridobiti povsem različne pomene. Kamen ni nujno kamen ali okrušek skale, pomeni lahko tudi človeka, oviro, okrasek, oči ... Beseda ima torej dejansko in estetsko vrednost: zakaj realna podoba izbrane predmetnosti se skozi jezikovno in slogovno oblikovanost povedanega odmakne na višjo raven ter pokaže svet z nove perspektive. Vsako jezikovno izrazno sredstvo (torej tudi najbolj banalna beseda ali pa celo najbolj sveta iz vsakdanje govornice, narečja ...) ima svojo vsebino, ki je določena z obliko in možnostmi vezljivosti s sobesedilom, na katerega se oblikovno in vsebinsko veže, pomeni pa lahko dobro in zlo, potrditev in odklon osebe, pojava, predmeta, priznanje in ponižanje, vključitev in izključitev – preprosto tisto vsebino in pomen, ki mu ju bralec/pisec s svojo voljo in hotenjem izbere ali določi in s svojo glasovno (ali miselno) uresničtviijo pri branju oziroma v sporazumevanju razkrije in pokaže. V besedilih (pa ne le v umetninah) iščemo to, kar je skrito za besedami in njihovimi zvezami, oziroma preberemo tisto, kar je za slogom in z ureditvijo jezikovnega gradiva vtakano v besedilo.

To pa je lahko višje in drugačno od človekove zavestne odločitve in izbire – presegajoče vsakdanje (bi lahko rekli: za vsakdanje življenje normalne) dejavnosti. To je tista plast človekovega jezikovnega obnašanja, ki razkriva prikriti, skrivnostni duhovni svet in bralcu (še bolj pa ustvarjalcu) more odpreti pogled za besedo, za jezik. Včasih moremo tam najti samo svoje najgloblje razpoloženje, neko občutenje, neko energijo, ki veje iz besedilnega sporočila, drugič spet podoba česa povsem konkretnega, kar se dvigne iz globin bralčeve/ustvarjalčeve osebnosti (kot smo poudarili ob sliki Črnilnik). Laže si bomo predstavljali, kaj mislimo z zvezo »skrivnostna moč« jezikovnega izraza v pesniški ureditvi, če si ogledamo zgradbo in vsebino, z njima pa tudi pomen in smisel sporočila Prešernovega gesla k *Poezijam*: »Sem dolgo upal in se bal/slovo sem upu, strahu dal;/srce je prazno, srečno ni, / nazaj si up in strah želi.« To so verzji, ki so med najteže prevedljivimi v slovenski poeziji. Čemu? Njihovo sporočilo o pesnikovem najglobljem občutenju notranje praznine, celo brezupa in takšne vseenosti, da bi ju želel nadomestiti z brezupom in strahom, je na eni strani zelo sežeto, na drugi pa na videz pesniško poenostavljeno. Glagol biti v trdilnem in zanikanem sedanjiku v zvezi z deležniki glagolov »upati«, »bati se« in s pridevnikoma »(je) prazno«, »srečno (ni)« ter glagol »želeti si« so prepleteni s ponovitvami v sorodju in stopnjevani z verzom »slovo sem upu, strahu dal« (zaradi rime in ritma po vzoru nemške skladnje) v sicer klasični ritmični in rimani ureditvi v celostno sporočilo o neizrečenem, a najglobljem vzgibu razdvojenega subjekta in smislu pesnikovega ustvarjanja in njegovih Poezij sploh: o brezupnem, praznem, nesrečnem bivanju. A vse to je moč prebrati v navedenih štirih verzih samo, če bralec številna možna sporočila v njih zna in hoče zaznati. Vsako besedilo, še zlasti leposlovno, se polno uresniči z branjem, posebej s svobodnim pristopom bralca k besedilnemu sporočilu, ki si ga sleherni (še zlasti literarni) ustvarjalec najde in izdela primerno svojemu splošnemu obzorju znanja in že oblikovanemu bralnemu estetskemu polju (posluhu in občutenju).

Včasih pa se po čudnem naključju otroške besedne igre kakšno zaznano sporočilo pomensko zatemni in Neslovenec zašifrira do nerazpoznavnosti. Kakor v naslednjem primeru: ob svečnici je bil na Koroškem v Železni Kapli običaj, da so ljudje v procesiji nesli papirnate ladjice s svečkami v rečico Lepeno in zraven peli psalme. Eden od verzov iz psalma se glasi: *ANTE FACIEM OMNIUM POPULORUM* (*Pred obličjem vseh narodov*). Nekoga v procesiji so med dogodkom zmotile škripajoče duri pri kmetu Koclu, ko so šli mimo, in je zavpil proti hiši: *ANTE PANTE POPULORE,*

/ KOCEL, VRATA CVILELORE. Primer je postal tako znamenit, da so ga vklesali v kamen in postavili spomenik z mislijo, da so to ostanki stare keltščine. Senzibilni posameznik se je na glasove vrat odzval spontano, ker v ljudskem prepričanju škripajoča vrata pomenijo trpečo dušo v hiši, in je verz pridel po glasovni podobnosti preoblikovanemu latinskemu verzu psalma – in prav nič ga ni zmotilo, da je psalm posvečeno besedilo.

Navedeni primer je nastal v nadvse kulturnem kontekstu, ki si je zato prisluzil sicer dvomljivo spominsko obeležje, kakršnega si gotovo ne bodo brezšteviline pustne rime v slogu: *Ljubezeni ni bolezen, / bolezen mojega srca, / saj me Micka rada ima...*, ker preprosto vsebujejo preozko paleto izraznostnega pesniškega in kulturnega repertoarja in so že davno pomensko (sporočilno) izpraznjene.

Za kontrast in primerjavo naj navedem tudi Šalamunovo izkušnjo branja in spodbude, da je izbruhnil svoj prvi verz: »Beseda me je zadela, ko sva bila z Bracom izpostavljena branju *Daneta Zajca* (leta 1961). Čez nekaj časa so moji prvi verzji in besede padli vame **kot kamni na pleh**. (Pozorni smo na sporočilo zveze »verzji so padli vame kot kamni na pleh«, določeno funkcijo v zvezi ima prav opazna beseda »pleh«. Op. M. V. K.) In nastal je prvi verz: *Utrudil sem se podobe svojega plemena ...*« (Intervju Vesne Milek, *Sobotna priloga Dela*, 23. julija 2005, str. 22–26 z naslovom *Jezik je takšna zver, da troši organizem*.)

Med nastankom obeh besedil so potekla mnoga desetletja, a obe izpričujeta človekovo nujno po jezikovni ustvarjalnosti, ki jo sproži besedna umetnost.

Namreč pesnik Šalamun je bil star 20/21 let, ko je vrgel iz sebe navedeni verz in ga trdo postavil pred obličje svojemu narodu, zakaj njegova – pa tudi nas vseh – eksistenčna izkušnja je bila naslednja: kljub **Prešernu, Jenku, Murnu, Župančiču, Kosovelu** takoj za mejo nihče ni vedel zanje – in ne ve še danes – torej je bil ves narod en sam molk. In pesnikova provokativna poezija je nastala kot reakcija na to porazno dejstvo. Tako je zapekla in pekla podoba »svojega plemena«, da je začela žareti v avtorjevo osebnost, v narod in tudi v svet.

Prvi Šalamunov verz, ki je z mladostno ihtavostjo osebnostno prežarjena izkušnja, vsebuje ogromno količino sporočil o zunajbesedilnih okoliščinah (o zgodovinski podobi slovenskega naroda, s katerim naj bi našel svojo nacionalno identiteto, a je ni zaznal, o pesnikovi življenjski dejanskosti ...); je čutno, čustveno, domišljjsko in racionalno nabito sporočeno izkustvo bivanjske resničnosti vsega naroda in učinkuje kot poziv k pravični meri in po odrešitvi tako občutene, pravzaprav kot začaranega sveta. Z **Alešem**

Bralec pri branju (katerekoli zvrsti besedila) uporablja vse svoje védenje (torej zavestno in nezavedno, intuitivno znanje) in skladno z njim pomensko uresničuje npr. sporočilo pesmi.

Debeljakom bi mogli reči, da je to »pesniška kristalizacija trenutka, v katerem sta skrivnost zakritega in lepota izrečenega sporočila v medsebojni napetosti«, zakaj žgoča resničnost stvarnosti je postala jasno vidna šele, ko je bila izrečena – tako da »je postala kot zrcalo, / ki nam vrača svoj lastni obraz« (po **Borgesu**, a vemo za to bistveno prvino besedne umetnine tudi iz **Levstikovega Popotovanja od Litije do Čateža**).

Način in globina branja sta odvisna od bralčevih jezikovnih (sporazumevalnih in izraznostnih) zmožnosti. Bralec se v besedilo »potaplja«, saj ga zaznava čutno, čustveno, miselno in domišljijško skozi jezikovno preobleko in se mu odpira, besedni ustvarjalec morda bere tudi zato, da bi spoznaval in širil svoje znanje o (pesniškem) jeziku, o njemu bližnji in vznemirljivi govoric. Oba pa v procesu »prehodita« več stopenj.

Tu sta v ospredju glasovno slušna in optična stran besedila/sveta (v Šalamunu je npr. odzvanjal Zajc), ki zahtevata najprej doživljanje in šele za tem razumevanje;

- po tem se vzpostavi estetsko ugodje v bralcu, čudenje/zgroženost, ki hkrati lahko pomeni spodbudo za začetek (primer koroškega preoblikovanja slavilne pesmi);

- oblikovanja estetskega bralnega polja, v katerem bralec more že v najzgodnejšem obdobju svojega osebnostnega razvoja zaznati estetskost predmeta / sveta, saj ga ne more povsem poistovetiti z realnim, ki mu je morda znan - kot sem nakazala ob nastajanju tlorisa človekove duševnosti, na osnovi katerega se oblikuje in ostri kasnejše zrelo ustvarjalčevo dožemanje sveta: predvsem postopno vedenje o sopomenih in metaforičnih vrednostih besede, ločevanje obrabljenih, klišejskih izrazov od izvornih in zmožnost, kako vsakdanja jezikovna izrazna sredstva prepoznati v literarni rabi, ko so postala učinkovita aluzija ali/in metafora;

- in najde v tem drugo spodbudo, da besedilo znova in drugače bere, potem pa njegove estetske prvine (izvirno samosvojost) - prenaša na svojo zavest (jih pomni in veže s svojim znanjem in izkušnjami).

Bralec na tej stopnji ni več samo recipient, sprejemnik, temveč postaja reproducent in producent, ki širi in dopolnjuje svoje estetsko bralno polje ter se usposablja za določanje pomenov posameznih, sporočilno osrednjih, stilno opaznih delov besedila, pa tudi – ali morda predvsem za to, da zna prenesti temeljne dele sporočila na zavest o svojem znanju in doumevanju sveta ter jih tudi aplikativno uporabiti. Ob prestopu te meje morda tudi izrazi in oblikuje izvirno besedilo. (Primer, kako je ustvarjalec črnilnik »preoblikoval« v lokomotivo.)

Ali na primer, kako je pesnik **J. Udovič** prebral oblike sporočil v naravi in si naredil podstavo za morebitno pesemsko besedilo:

*»Svet v daljavi, tako lep, da se zdi nerealen.
Vsa zelenina je kar govorila.*

Klasi so čudovite drobne umetnine. Srebrni praporčki, zeleno srebrni oblaki, drobne sulice, rahli klasi kakor dihnjeni v topli zrak.

Njiva ječmena, vsa živa zelenih nihajočih res.

Gledati! - In skrivnostni jezik nevidnega.

Opiši to.

Hodil bi s papirjem ob travniku in ne bi izčrpal oblik, posebnosti in podob.

Neizmerno čudovit filigran.«

(Zapisi v tišino, Iz dnevnikov, Lj., CZ 1992.)

Avtor gleda na svet tudi domišljijško, irealno. S tem najavi svoj ustvarjalni, inovativni odnos do izbrane predmetnosti, ki jo nemudoma poimenuje metaforično. »Zelenina« je svetopisemska prispevka (po analogiji »lazinina«), ki posebej opazovano njivo. Občutimo avtorjev odmik od realne v njeno estetsko razsežnost, ki jo dodela z »bojevito« metaforiko o žitnih klasih, o resah, ki so kakor dah, kakor najfinejša znamenja življenja v toplem ozračju. Nagovori pesnika v sebi in mu prigovarja, naj s pisno besedo oživi nevidni svet; naj svet podob zaokroži celostno podobo sveta.

Morda je tudi od tega, kako bralec/literarni ustvarjalec »prehodi« navedene stopnje pri branju (doživljanju in doumevanju sporočil, ki ga obdajajo) besedil (umetnostnih in neumetnostnih), odvisno, kakšne širine in zmožnosti ustvarjalec bo postal?

Hkrati se je po vsem povedanem nujno vprašati, koliko je – in če je – branje sploh mogoče kot svobodno in samostojno dejanje literarnega ustvarjalca. Kadar namreč literarni ustvarjalec intenzivno ustvarja, običajno ne zmore ustvarjalno, niti študijozno brati tujih besedil, ker faza sprejemanja/branja ne sovпада (ali vsaj redko) z določeno fazo ustvarjanja.

Bralec pri branju (katerekoli zvrsti besedila) uporablja vse svoje védenje (torej zavestno in nezavedno, intuitivno znanje) in skladno z njim pomensko uresničuje npr. sporočilo pesmi (spomnimo se pesnika, ki išče navdih v znanstvenih besedilih). Samo na branje skoncentrirani bralec more na primer doumeti sporočilo pesmi Srečka Kosovela *Balada* v mnogih njenih razsežnostih in hkrati razbrati pesnikov ustvarjalni postopek (za primerjavo npr. z Udovičevim zapisom iz dnevnika):

*»V jesenski tihi čas / prileti brinjevka / na Kras.
// Na polju / že nikogar več ni, / le ona / preko gmajne / leti. / In samo lovec / ji sledi... // Strel v tišino; / droben curek krvi; / brinjevka / obleži, obleži.«*

Umetnik je ubesedil občutenje svojega intimnega razpoloženja in sveta z najmanj dveh zornih kotov hkrati: prikaz (sicer besedno asketski) dogajanja v naravi na Krasu jeseni (kot je naravo in svoje razpoloženje upesnil že Jenko, a skladno s takratno kulturo človekovega doživljanja sveta) z vidika modernega občutenja jesenske narave, ki se veže s slutnjo smrti, saj kot lovec sledi »ptici«, ki ne poimenuje več brinjevke, ampak postane pripodoba narodovega in pesnikovega hrepenenja po življenju. (Ob tem se spomnimo na opazni pesniški odmik od realnega sveta in ustvarjeni novi pogled na predmetnost!)

Bralec najprej začuti sozvočje pesnikovega osebnega razpoloženja s podobo v njemu ljubem naravnem okolju, ki prerašča v baladno vzdušje, kakršno veje iz pesemskega sporočila in njegove glasovno slušne podobe, ko zazvenita temna vzklika bolečine v besedah č(AS) in Kr(AS) in se stopnjeta v sicer tihi, a močno zaznavni ihteče obarvani »I« v rimah: n(I), let(I), sled(I); krv(I); oblež(I), obleži(I). Bralec vsebinsko in pomensko določi besedje z vsem svojim razpoložljivim znanjem (o brinjevki, o Krasu, o pesnikovem življenju ...), poveže sporočilo osrednje besede in zveze s sobesedilom in napravi tudi pomenski prenos (aplikacija) vsebine opaznih besed v pesmi (brinjevka, Kras, lovec, strel, obleži ...) na svoja doživetja in izkušnje. Bralčevo iskanje in določanje pomenskih različnosti in povezav med besediščem umetnine ter morebitnim občutenjem lirskega subjekta, ki se je umetnostno izrazil, se lahko izostri v sintezno spoznanje, nekakšen najgloblji smisel o obeh bitjih (brinjevki in pesniku): v spoznanje o hrepenenju po življenju, ki je obema krateno.

Na tej stopnji se bralec morebiti vzpne k lastni jezikovni ustvarjalnosti. Ta prestop meje med književno reprodukcijo in produkcijo je seveda odvisen od vsakega posameznika, in sicer: od gibljivosti njegovega bralnega estetskega polja, pa tudi od okoliščin – razpoloženja in ustvarjalnega hotenja.

Povzetek

- Branje in literarno ustvarjanje sta samostojna ustvarjalna procesa. Od bralca in pisca zahtevata osebni angažma: jezikovno črpanje, preverjanje in dopolnjevanje že pridobljenega znanja.

- Človek se odziva na sporočila ustvarjalno: vsebini določi tudi pomen.

J. Paulhan: Črnilnik > Lokomotiva.

- Bralec/lit. ustvarjalec določa predmetnosti in pojavom dejansko in estetsko vrednost: kamen ni le kamen ... Pogled na realnost premakne na višjo raven in na svet pogleda z nove perspektive. Sporočilo išče za besedami.

- Bralec besedila »sporočilo naredi, ga sooblikuje, oživi«. (M. Kmecl)

- Pri branju se sporazumevamo z globljimi plastmi avtorjeve osebnosti. Jezik razkriva višje ravni avtorjeve zavesti - Prešernov moto k *Poezijam*.

- Ustvarjalen posameznik se na prebrano odziva samosvoje, z izvirnim besedilom: *Ante pante ...*

- Priložnostna literarna ustvarjalnost: rime in ritmizacije naglo postanejo izpraznjeni klišeji: *Ljubezan je bolezen ...*

- Spodbude za ustvarjalnost. Šalamun oblikuje svoj prvi verz »Utrudil sem se podobe svojega plemena ...« pod vplivom Zajčeve poezije.

- Pesniška kristalizacija trenutka: skrivnost zakritega in lepota izrečenega sta v medsebojni napetosti. (A. Debeljak)

- Ustvarjanje je »kot zrcalo, ki nam vrača svoj lastni obraz« - Borges, Levstik.

- Bralec se v besedilo potaplja, pesnik išče v njem svojo govorico.

- Stopnje sprejemanja: čutno-čustveno zaznavanje; estetsko ugodje, čudenje; oblikovanje predstav in estetskega bralnega polja s sopomeni in metaforičnimi vrednostmi (jez.) izraznih sredstev; ločevanje klišejev od jez. izvirnosti; uporaba vsakdanjih jez. sredstev, da postanejo aluzija, metafora.

- Bralec se more spremeniti iz reproducenta v producenta.

- Kako brati oblike sporočil v naravi (in sploh v svetu, ki nas obdaja): Udovič, *Svet v dfaļjavi ...*

- Koliko lit. ustvarjalec sploh bere in kako?

- Možno branje pesmi: S. Kosovel, *Balada...*

Viri:

1. Serija oddaj *Nepozabni*. 1. program TVS. Portret: Jean Paulhan.
2. Kosovel, S. (1977). *Pesmi in konstrukcije*. Kondor. Ljubljana: MK, str. 18.
3. Lodrant, S. (1987). Ante, pante, populore. *Koroški fužinar I*, str. 56. Ravne na Koroškem.
4. Prešeren, F. (1958). *Poezije*. Kondor. Ljubljana: MK.
5. Udovič, J. (1992). *Zapisi v tišino. Iz dnevnikov*. Ljubljana: MK.

Odnosnice:

1. Debeljak, A. (1998). *V: Orfejev spev*. Antologija svetovne lirike po izboru slovenskih pesnikov. Ljubljana: Nova revija.
2. Kmecl, M. (1965). Možnosti raziskovanja. V zbirki študij: *Lirika, epika, dramatika*. Murska Sobotna: Pomurska založba.
3. Levstik, F. (1958). *Popotovanje od Litije do Čateža*. Kondor. Ljubljana: MK., str. 39.
4. Šalamun, T. (2005, 23. julij). Intervju s pesnikom T. Šalamunom. Vesna Milek: Jezik je takšna zver, da troši organizem. *Delo, Sobotna priloga*.

mag. Marija Vačun Kolar

Prozni prvenec Hede Praprotnik

KO JE PRETEKLOST DRUGIH ZA NAS LE ŠE PRAVLJICA

RECENZIJJE

HEDINE IN MOJE PRAVLJICE

Knjigo širšemu krogu znane novinarka Koroškega radia Hede Praprotnik z naslovom *Smeš in jok v enem košu*, 29 zapisov, dobrih sto strani malega formata, sem prebrala v štirih urah, v času od zgodnjega do poznega popoldneva na dan, ko se je pomladno sonce bojevalo z oblaki in v senčnih legah, tudi na našem pragu, z večdecimetrovsko snežno odejo. Zima ni nič več vabila k sebi. Res, škoda, da je bilo Hedinih spominov na otroška leta le za moje štiri ure, le do njenih pubertetniških let. Zakaj škoda? Najbrž zato, ker me je zapisano zelo zanimalo; najbrž zato, ker je bil ta čas o njej in njeni družini tudi čas o meni in o moji družini: tam sedem otrok, pri nas pet; ona najmlajša med petimi dekletji, jaz med našimi vsemi; oni – Štelcerjevi – v igrah v sobah, na dvoriščih, mi prav tako; ona v celodnevni žehti, jaz tudi; njeni starši s trdo vzgojno besedo za dobro otrok, naši prav tako. Ona, jaz – podobnosti in razlike. Če omenim dve: jaz, desetletje in še malo mlajša od nje, sem že imela slaščice, zato tudi o tem, kako se zbudim prav v trenutku, ko bi morala ugrizniti v kaj dobrega, nisem sanjala (Hedin zapis o tem je gotovo med najbolj pretresljivimi v knjigi: »A sem bila vedno prepozna in sem se zbudila, preden sem nesla prvi zalogaj v usta. V naslednjih sanjah sem pomislila, da moram pohiteti, da se ne zbudim, preden nesem košček v usta in sem naročila le en kos, a sem se tudi takoj zbudila. Kakšna škoda! In kolikokrat sem imela enake sanje: vedno sem bila za pultom, nikoli ni bilo gneče; takoj so mi postregli, ampak nikoli mi ni uspelo nesti sladice v usta.«); zdi se mi, da tudi tako velikega občutka grdega račka pri meni ni bilo, kot je bil pri Hedi (ali je to preveč, če zapišem, da se avtoričina užaljenost oz. bolečina, za katero se ji je zdelo, da so ji jo prizadevali, kaže še v teh zapisih, saj sestre in brata le zelo poredko poimenuje, torej zapiše z imeni?). Pri njej tako, pri meni pa ...

HEDINE IN REŽONJEVE PRAVLJICE

Kar nekaj primerjav v Hedinem in svojem otroštvu bi še lahko našla, pa to ni bistvo mojega razmišljanja ob tej »otroški družinski freski«, kot knjigo Praprotnikove v spremni besedi poimenuje Andrej Makuc. Sprašujem se namreč povsem nekaj drugega, izhajam pa iz avtoričinega posvetila v knjigi: »Namesto pravljic za lahko noč sem včasih otrokoma pripovedovala zgodbe iz mojega otroštva.« Namesto pravljic! Kdaj je torej tvoja

preteklost za druge le še pravljica? Za koga je v tej knjigi zapisano pravljica? Za avtorico samo gotovo ne, moji spomini za mene tudi ne, Hedini pa so pravljica tudi zame, za njene otroke, za vse bralce. Verjamem namreč našemu pisatelju Mišku Kranjcu, ki je v noveli *Režonja* na svojem, *Režonji*, temu simpatičnemu, ravno prav prebrisanemu prekmurskemu kmetu, že davno položil na pamet in na jezik, da je preteklost drugih za nas samo še pravljica. Ali kot reče Režonja: »Otroci radi poslušajo in otroci teh otrok se bodo že navduševali nad tem!« In tudi: »Mi smo streljali ljudi na fronti, mi smo razbijali Židom trgovine, ampak to je pomembno samo za tiste, ki smo bili zraven, tisti pa, ki so to od daleč gledali, vidijo v tem samo nekaj lepega, pravljičnega. Vsemu temu se bodo pozni zanamci smejali, bolj čudili kot pa uvidevali, da je bilo v vsem vendarle mnogo groze ...« In še: »In vendarle: v neki, še kar kratki razdalji postane vse pravljica, zanimiva stvar, nič grozna. Zakaj, težko je nekemu dopovedati grozo, ki je ni doživel; obrazložiti nekemu, kaj je – pasti daleč nekje na fronti, lačen, brez vsega ...«

V teh besedah, draga Heda (tako te upam ogovoriti, ker se mi zaradi radia, po katerem te poslušam, zdi, da sva si blizu), je rečeno, da tvoji spomini za tiste, ki niso doživeli istega kot ti, kaj drugega kot pravljica tudi biti ne morejo.

HEDINE IN LOJZETA KOVAČIČA PRAVLJICE

Približno v istem času kot letos Hedino sem lani prebrala knjigo enega naših najboljših pisateljev Lojzeta Kovačiča *Otroške stvari*. Toda – če se prav spomnim, so takrat v bregu že cveteli zvončki. Zunaj je klicala prava pomlad, branja pa za ure in ure, torej debelejša knjiga, a zame tudi zelo zanimiva; upam pa si trditi, da še veliko bolj za Hedo. Njena zgodba je vsaj malo tudi Lojzetova. Kovačičevi s krojaško delavnico, Štelcerjevi s sedlarsko; oboji z izložbo; v Kovačičevi delavnici pomembne odločitve, v Štelcerjevi tudi; Lojze z nekimi morami daleč od doma, Heda prav tako (posvojila naj bi jo materina prijateljica v Mariboru); Lojze in nečakinja nastopata z lutkami, Štelcerjevi otroci uprizarjajo igrice na oknih, gledajo pa jih - tudi na oknih - v hotelu čez cesto nastanjeni otroci; pri Hedinih so morali gledati na vsak krajcar, pri Lojzetovih še bolj; pri Kovačičevih – pri Štelcerjevih, nekoč davno, tam ... Dve tuji preteklosti – dve pravljici za tiste, ki tega niso doživeli.

Kako sta zapisani?

Za obe velja, kot pravi Makuc v spremni besedi: »Svet se ji (Praprotnikovi; op. p.) razkriva v svoji primarnosti – s pozicij otroške čistosti, nedolžnosti, čudenj in hrepenenja.« Torej – spet pravljíčnost, še toliko prej, če so zgodbe iz otroštva.

Za Hedino zbirko, za katero Makuc zapiše tudi, »da nima literarnih ambicij«, pa se velja ozreti še na jezik zapisa. Opaziti je dve tipični značilnosti stroke, iz katere izhaja Praprotnikova, torej radijskega jezika. Prva je ponavljanje (ponovitve besed poslušanju godijo, branju manj), npr.: Tisti, ki so komat kupili, so rekli, da edino očetovi komati ne ožulijo konja na vratu, ker so narejeni tako mehko in lepo. Izdeloval je res lepe komate ...« Drugo, kar včasih v »pravljíčnem svetu« kar malo zabolí, pa so stavki tipa »Start v šolo torej ni bil v Mariboru ...«

PRAVLJICA – ZGODOVINA – DOKUMENT – ZGODOVINA

Po zapisanem bi lahko sklenila: Smeh in jok v enem košu – pravljica. Toda ne. Muči me še eno vprašanje: Smeh in jok v enem košu – dokument?

V knjigi je namreč paleta dokumentarnih fotografij Štelcerjeve družine (kako prikupna družinica, sploh tista z dekletci v belih bluzicah oz. z belimi ovratnički!), mesta Slovenj Gradec in mestnih dogodkov. Dobili so jih iz arhivov zgodovinarja Jožeta Potočnika, Štelcerjevih in Koroškega pokrajinskega muzeja. To govori v prid temu, da je knjiga tudi dokument.

O neki dokumentarčnosti pa je beseda še pri obeh urednikih knjige, tako pri Makucu kot pri uredniku založbe Cerdonis, ki je knjigo na začetku letošnjega leta izdala. Prvi v spremni besedi zapiše, da »je le avtentična in prepričljiva odslika nekega časa, kar pa ji ne zagotavlja le splošnega bralstva, pač pa prerašča v vznemirljivo in poučno čtivo tudi za psihologe, sociologe, etnologe – kot odlično odskočišče v njihovem strokovnem pronicanju v minuli čas.« In drugi, Blaž Prapotnik: »V knjigi zapisana pričevanja so trajnejša, ker so odvzeta pozabi, opremljena z dokumentarnimi fotografijami (...) pa prepričljivo zavzemajo mesto v svoji zgodovinski umeščenosti ter bralcem vzbujajo in hkrati tešijo radovednost – namesto pravljíc – z resničnostjo.«

Ostaja nam torej vprašanje odnosov pravljica – zgodbovina – dokument – zgodbovina. Je mogoče, da gre tudi tu za en sam koš? Torej: pravljica in zgodbovina v enem košu?

Helena Merkač

P. S.

Ampak meni se je pri Smehu in joku v enem košu zgodilo, da nisem mogla istočasno gledati fotografij in brati zgodb. Dokumenti in pravljice so grozno vlekli vsaksebi.

Pojdi. Potuj z mano.

Nova knjiga v zbirki E. A.
Gimnazije Slovenj Gradec

Kdor tudi po Odsevanjih spremlja srednješolsko umetniško dejavnost, bi utegnil sklepati, da lani Gimnazija Slovenj Gradec ni izdala svoje redne zbirke E. A., kajti v Odsevanjih o njej nismo pisali. Ne, tudi v svojem šestem letu je knjiga izšla, a z zamikom, to pa s posebnim razlogom. Počakali so namreč na novembrski obisk japonskih dijakov, s katerimi so že več let povezani. Ko so bili mladi iz dežele vzhajajočega sonca tukaj, so, kot je povedal ravnatelj gimnazije mag. Stane Berzelak, s posebnim obredom obeležili izid te svojevrstne knjige, ki je plod slovensko-japonskega sodelovanja: japonski in naš dijak sta jo ponesla v razrede. To je imelo poseben smisel zato, ker se je v njej znašel vsak gimnazijec. V knjigi ima namreč vsak

svojo pesmico, in to staro japonsko trivrstičnico, t. i. haiku. Tako je v zbirki prek 300 teh, 11 najboljših pa je posebej izpostavljenih. Skupaj z grafičnim listom (dva sta delo Japoncev) na isto temo uvajajo razrede po vrsti, ti haikuji pa so predstavljeni tudi v japonščini. Prevajali so Japonci, posebnost pa so še uvodne, lepopisne (kaligrafske) strani tematskih

celot, ki so jih prispevali študenti japonologije na Filozofski fakulteti v Ljubljani.

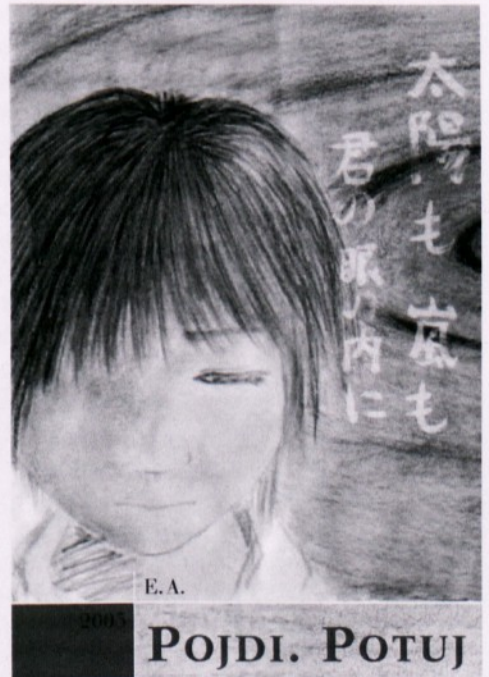
Kot je v spremni besedi zapisala urednica zbirke E. A. Karla Zajc Berzelak, je letošnja E. A. »... resnično potovanje – od generacije do generacije, od pesmi do ljubezni, od modrosti do igre, od Slovenj Gradca do Japonske. Predvsem pa je zbirka potovanje v nikoli enak in nikoli dorečen svet mladega človeka.«

Knjiga je dokaz, da je umetnost brezmejna, povezujoča in da na naš prag ne vodi več samo Evrope, ampak svet.

Helena Merkač

RECENZIJE

白鳥も
月も
静かに
湖に
さよめく

Ob zborniku 700 let Šentjanža pri Dravogradu (1305–2005)

RECENZIJE

Šentjanž v slovenskem krajepisju nima prave sreče, kaj sreče, niti blizu ne svojega zasluženega mesta. Že pred leti me je osupnilo, da ga ne najdemo v Enciklopediji Slovenije.

Nazornost imam rad, zato sem naslovu šentjanške 44 strani obsežne knjižice kvadratne velikosti 21 cm dodal letnici, na kateri se spomina vreden jubilej nanaša. Avtoricama Miri Časar in Mateji Konečnik (skupaj z Janezom Zupancem je zapisana še za fotografije) ga je izdala krajevna skupnost, za lektoriranje je vpisana Silva Martinc. V roke jemljemo zelo lepo izdelano publikacijo v odličnem tisku na odličnem papirju z razkošjem barvnih posnetkov, katerih število bistveno presega število strani. Prava uvodnika sta dva; prvega je napisala županja Občine Dravograd Marijana Cigala, naslednjega pa Srečko Podojstršek, predsednik Krajevne skupnosti Šentjanž. Sledijo še nekateri uvodni zapisi, če jih nekako tako označimo. Spet dva sta napisala vodji dveh najpomembnejših krajevnih ustanov – Dragica Jurjec, ravnateljica šole, ki se je popolnoma izognila šolski zgodovini s pojasnilom, da je bila pred kratkim obdelana v posebnem zborniku, a bi je vsaj kakšen povzetek le moral biti tudi v tako pomembni knjigi, in župnik Janez Zupanc, ki pa se je glede na dejstvo, da sedemstoletnica kraja temelji prav na cerkveni zgodovini, žal odločil za zelo kratek prispevek v sedmih vrsticah. Častno mesto pripada še, recimo tako, najpomembnejšemu krajanu Francu Bartu in pa, s 95 leti najbrž najstarejšemu, Ivanu Višnerju.

Do knjižice sem prišel slučajno, a z velikim zanimanjem, saj po dosedanjih izkušnjah vem, da Šentjanž v slovenskem krajepisju nima prave sreče, kaj sreče, niti blizu ne svojega zasluženega mesta. Že pred leti me je osupnilo, da ga ne najdemo v Enciklopediji Slovenije. Čeprav sem to v svoji oceni zadevnega 13. zvezka izrecno predlagal, vseeno ni prišel niti v njeno zadnjo oziroma dopolnilno 16. knjigo, zaman pa ga bomo iskali tudi v nekaterih drugih priročnikih. Povsod bi moral biti že zaradi zelo pomembnega slovenskega zborovanja v zadnjem letu I. svetovne vojne z močnim spopadom med Nemci oziroma avstro-nemčurji in Slovenci prav na tem zboru, ki se je končal s slovenskim zmagošlavjem. Po nekaterih sočasnih ocenah v slovenskem tisku je Šentjanž s tem postal svetovnosladen in nepozaben, toda ta nepozabnost, vsaj kar se Enciklopedije Slovenije tiče, ni trajala niti 80 let. Še en razlog za nujno omembo pa je prav tako cerkev sv. Petra, po splošnem mnenju ena najznamenitejših baročnih stavb na Slovenskem. Obe dejstvi, sploh pa prvo, če pri njem izvzamemo takšno malenkost, da sta zanj

zapisani različni letnici, naša knjižica vsekakor dostojno upošteva.

Po mojem je eden ključnih dogodkov v novejšem obdobju, seveda, če soglašamo, da je šola v vsakem kraju ob cerkvi kar enako pomembna ustanova, tudi tisti v devetdesetih letih, ko je tukajšnja osnovna šola postala samostojna. Bolj kot soglasje ministrstva za šolstvo je namreč bilo vprašljivo ravnanje občinskega vodstva zaradi takrat enotne dravograjske občinske šole, meni pa kot predstojniku koroške enote zavoda za šolstvo nikakor ni bilo v ponos, da imamo poleg že tako ali tako številnih nekaterih tudi zelo majhnih podružnic z manj kot desetimi učenci tudi največjo v Sloveniji z več kot 220 učenci. In sva se z ravnateljico Tatjano Javornikovo dogovorila, da na šentjanški šoli skličemo koroško ravnateljsko konferenco, na katero sem zaradi priprav na devetletko povabil tudi državno sekretarko za vrtce in osnovno šolstvo mag. Tejo Valenčič. Na kraju samem je ugotovila, da šoli nikakor ne grozi upadanje vpisa, da nima nikakršnih težav ne s prostorom ne z opremo, in zamisel takoj podprla. Na osnovi soglasja ministrstva je tudi občina dobila dovolj spodbude za svoj sklep, da šola Šentjanž spet postane samostojna. Vse to omenjam zaradi tega, ker menim, da bi si ravnatelj Franc Veršnik in T. Javornik gotovo zaslužila omembo vsaj na tistem mestu, ki osamosvojitve šole navaja.

Glede na dejanski vsebinski razpored s šolo tu nekoliko prehitvam, ker se siceršnji zgodovinski pregled po uvodu nekako brez pravega prehoda prične z naslovom *Župna cerkev sv. Janeza krstnika* (seveda bi moralo biti Krstnika), šele zatem pa pridemo do osrednjega sklopa z vmesnim naslovom *Šentjanž skozi zgodovino*, ki nas kolikor toliko uspešno pripelje od rimljanske dobe do pričetka sedanjega stoletja. Najbrž ne bom edini, ki v tem pregledu pogršam slovensko protestantsko obdobje, kakor v upravnem smislu še opredelitev dejstva, da je Šentjanž velik del svoje zgodovine celo v občinskem okviru vse do naše socialistične dobe bil neprimerno bolj vezan na Slovenj Gradec kakor pa na Dravograd navzlic svojemu imenu s prilasktom ... pri Dravogradu, še vedno pa to velja na cerkvenem področju, ker je župnija Šentjanž v okviru starotrške dekanije.

Skladno namenu knjižice je naslednji sklop *Krajevna skupnost Šentjanž*, v katerem se brez posebnih zgodovinskih posegov (teh je največ pri cerkvenih stavbah, pri katerih sem se moral osme-

šiti z nepoznavanjem izraza edikula, kakor da se strokovno reče malo večji kapeli v Bukovski vasi) seznanimo tako v sliki kot besedi z današnjo podobo nekaterih krajev in zaselkov tega dela Mislinjske doline. Tu je opazna neenakomerna obravnava vasi, ker za kakšno (npr. Selovec) najdemo le ime ob sliki brez slehernega opisa. Ena od slik prikazuje spomenik padlim borcem, ki je navzlic majhnosti dovolj dobro berljiva, toda bralec, ki z menoj vred ne ve, kje je pri Medvedu, ga v naravi ne bo ravno zlahka našel. Na isti strani enako velja še za cerkev sv. Ožbalta, pri kateri podatek o nadmorski višini skoraj 600 m bralcu pri najboljši volji premalo pove, kje jo lahko poišče. Zlasti s tega gledišča sem v našem Zborniku na kateri neizrabljeni notranji platnici pogrešal kakšen priročen zemljevid šentjanške krajevne skupnosti.

Zelo kratek naslednji razdelek ima naslov *Industrija v KS Šentjanž*, v katerem naletimo na dejstvo, da tu Lesna Slovenj Gradec upravlja z najpomembnejšo lesno industrijo Slovenije, mene pa sta avtorici na isti strani ponovno spravili v nevednost, ker nisem mogel razvozlati kratic CLS, OZZ in BO, ki bi mi jo morda bili dolžni prihraniti s tem, da bi sproti pojasnili njihov pomen. Sploh sta tu zelo skromni še z namigom, da je v kraju poleg lesne tudi druga industrija – brez dodatne muje, da zvemo, kakšna ...

Sklepno poglavje *Društva v kraju* spada med najdaljše, toda temu se nehamo čuditi, ko ugotovimo, da je društev kar trinajst – od najstarejšega

gasilskega iz leta 1902 do najmlajšega judo kluba skoraj sto let pozneje. In s tem smo v naši knjižici zanesljivo, a brez pravega zaključka že prispeli do zadnje pike.

Doslej smo vseeno lahko še kar zadovoljni ob dovolj poučni vsebini, toda na vrsti je dejstvo, da vsebino močno kvari zelo slaba jezikovna podoba obravnavanega dela, saj bomo v njem težko našli vsaj kakšno stran brez slovničnega spodrseljaja. Poleg bolj ali manj običajnih težav z vejicami je tu še množica pravopisnih zagat, ob vsem tem pa naletimo na pomanjkljivo zgradbo stavka ali celo na njegovo popolno nerazumljivost. Napak je enostavno preveč, da bi jih šel naštevati, prav neverjetno pa je, kakšne težave se pojavljajo v rabi glavnih in vrstilnih števnikov, torej kdaj se je kaj dogajalo in koliko časa je trajalo.

Očitno se je lektorica enostavno zadovoljila pač s tem, da je med podatki o odgovornih za knjigo sploh omenjena. Da pa zapisa vendarle ne končam tako nespodbudno, naj le še zapišem prepričanje, da bo veliko bralcev s knjižico vseeno zadovoljnih, ker nam to zadovoljstvo ponuja že razveseljiv dosežek, da je sploh izšla in prav tako že omenjena tiskarska kakovost izdelka. Čas pa itak ne pozna počitka in prej ali slej bo ponudil priložnost, da se moj zagotovo dobronameren spis vsaj malo dobrovoljno upošteva.

Franček Lasbaher

RECENZIJE

V roke jemljemo zelo lepo izdelano publikacijo v odličnem tisku na odličnem papirju z razkošjem barvnih posnetkov, katerih število bistveno presega število strani.

Faksimile naslovnice zbornika: zelo lepo izdelana publikacija v odličnem tisku na odličnem papirju z razkošjem barvnih posnetkov ...

VIDETI DALJ KOT SE SME SANJATI

RECENZIJE

Začetni del monografije sestavljajo besedila Iztoka Premrova, Maria Berdiča, Nelide Nemic in Andreja Makuca. Drugi del zajema reprodukcije slikarjevih likovnih del.

Monografija Karla Pečka je izšla ob deseti obletnici obstoja *Ustanove-Fundacije akademskega slikarja Karla Pečka*. Gre za zanimiv dokument o človeku, ki je s svojo energijo in vizijo odločilno zaznamoval in zaznamuje Slovenj Gradec ter okolico. Monografija obsega 272 strani, tekstovni in slikovni del pa tvorita enakovredna sklopa, ki podajata celostno podobo slikarja.

Začetni del monografije sestavljajo besedila Iztoka Premrova, Maria Berdiča, Nelide Nemic in Andreja Makuca. Drugi del zajema reprodukcije slikarjevih likovnih del. Posamezni tematski sklopi, tako v tekstovnem kot v likovnem delu, so ločeni s črnimi stranmi, ki bralcu nudijo možnost predaha. Uvodni tekst Janeza Komljanca pojasnjuje začetek ter namen *Ustanove-Fundacije akademskega slikarja Karla Pečka* in je nekakšna uvertura v vsebinski del monografije.

Prvi daljši sestavek pripada Iztoku Premrovu – avtor zaobjame tako Pečkovo poslanstvo kot njegova umetniška dela. Iztok Premrov črpa vsebino svoje pripovedi iz osebne izkušnje in povezanosti s Karlom Pečkom. Pisec namreč svoja dognanja gradi tudi na spoznanjih in ugotovitvah izpred treh let, ko je z umetnikom preživel nekaj časa ob snemanju dokumentarnega filma o slikarjevem življenju. Film je bil zasnovan tako, da je sledil tudi življenjski poti Karla Pečka. Tako se Iztok Premrov spominja različnih dokumentiranih prizorišč, ki so zaznamovala Pečkov razvoj in življenje. Nekaj utrinkov, po katerih nas vodi besedilo, bralcu pomaga predočiti razburljivo pustolovščino življenja Karla Pečka.

Medtem ko Mario Berdič in Nelida Nemic pretresata predvsem ustvarjalni opus Karla Pečka, pa je v besedilih Iztoka Premrova in Andreja Makuca prisotno zrcaljenje Pečkove osebnosti, ki je s svojim ustvarjalnim delom ne samo slikar, ampak tudi vizionar. Najdaljši tekst, katerega avtor je Andrej Makuc, temelji na pogovorih s profesorjem Pečkom in izrisuje slikarjev portret na živahen način, ki se sklada z umetnikovo osebnostjo.

Mario Berdič je naslovil svoj tekst *Boginja magije in erosa*. S tem označi vodilni motiv v Pečkovih delih zadnjega obdobja – Uršljo goro. Tako ugotavlja, da Uršlja gora avtorju predstavlja tako fizično kot mistično inspiracijo. V njej umetnik vidi personifikacijo življenjske energije, na kar kaže povezovanje gore z žensko, kot tudi označevanje gore kot simbolične povezave med nebom in zemljo. Mitsko dimenzijo gore v besedilu ome-

nja tudi Nelida Nemic, ki Uršljo goro poimenuje »umetniška muza«, v besedilu pa avtorica podaja bolj splošen kronološki pregled umetnikovega ustvarjanja.

Obsežnih 65 strani, skupaj z dokumentarnim slikovnim gradivom, zajema tekst Andreja Makuca. Besedilo je sestavljeno iz misli, opisov dogodkov, anekdot in slikarjevih spoznanj, gre za zapis dobesednih pripovedi Karla Pečka ter povzetkov in veznega besedila Andreja Makuca. Slikovita govorica in energičnost, ki vejeta iz Pečkovih besed, ki so natisnjene v zanj prepoznavni slikarski in bivalni modri barvi, se postavlja ob bok dokumentom, ki so vpeti v besedilo. Pripoved, podkrepljena z zanimivim dokumentarnim gradivom, nam tako živo slika dogodke in situacije, o katerih pripoveduje Karel Pečko. Zgodba sledi linearnemu zaporedju dogodkov v življenju slikarja, ustavi se na prelomnicah in opisuje težko življenje v otroštvu, prebijanje skozi mladost, zvijače in domislice, ki so bile bolj posledica težkih razmer kot hotene nagajivosti umetnika. Kljub podajanju včasih celo tragičnih dogodkov pa lahko v samih citatih zasledimo obilo humorja in širine, ki ju premore Karel Pečko. Na prvi pogled se zdi, da bi besedilo Andreja Makuca lahko označili kot spremno besedilo, vendar je veliko več. Gre za besedilo, ki organizira in daje rdečo nit pripovedim slikarja. Gotovo ni bila lahka naloga izluščiti zgodbe in jih urediti na 65 straneh, saj jih je nešteto, zato vmesni tekst povzema in zajema določena umetnikova življenjska obdobja in dogodke. Andrej Makuc se je z obliko besedila spretno prilagodil zgodbam, tako da besedilo povezano teče in včasih se zave-mo, da beremo besedilo dveh avtorjev šele, ko opazimo barvo črk.

Posebno mesto v slikarjevem življenju gotovo obsega njegova odločitve za študij slikarstva. Odločilen trenutek je opisan pod naslovom *Seliškarjev deus ex mahina*, saj je ravno Tone Seliškar pripomogel k Pečkovi odločitvi za študij slikarstva. Kot dokumentarno gradivo so v besedilo vpeta tudi dela za sprejemni izpit na *Akademijo za upodabljajoče umetnosti*, kot se je takrat imenovala današnja *Akademija za likovno umetnost*. Kljub temu da so Karla Pečka na sprejemnih izpiti na akademijo sprejeli že leta 1946, pa je moral še v srednjo šolo, kot pravi sam, zaradi 'anatomije in latinščine'; tako se je na Akademijo vpisal šele leta 1950. Po tem koraku slikar opisuje svojo pot kot jasno, vendar vse prej kot lahko. Naslovni

stavek, ki je povzet po enem izmed podnaslovov v besedilu Andreja Makuca *Videti dalj kot se sme sanjati* lahko interpretiramo tudi kot neke vrste povzetek življenjske filozofije slikarja. Usoda je Karla Pečka pripeljala do Slovenj Gradca, kjer je tudi ostal. Morda se je na prvi pogled zdelo, da je Slovenj Gradec premajhen zanj in da ne bo mogel zdržati takšnega duha, kot je bil Pečkov, vendar se je pokazalo obratno. Majhno mesto ni spremenilo velikega človeka. Slikar se še danes rad pošali, da je Slovenj Gradec kot Monako, ima malo zemlje in veliko neba.

Tekst Andreja Makuca se zaključuje s pripovedmi o osebah, katerih usode so se stikale z življenjem slikarja Karla Pečka in tudi z življenjem mesta Slovenj Gradec, saj se zdi, da sta tako mesto kot slikar v tem smislu zrasla in drug brez drugega ne bi mogla in ne moreta obstajati. Dokumentarni material, ki dopolnjuje besedilo, je zanimiv in bogat, gre za prikaz določenih pisnih dokumentov kot tudi za reprodukcije starih fotografij, ki prikazujejo Pečka v različnih življenjskih situacijah.

Likovni del monografije je prav tako zastavljen kronološko in delno tematsko. Prvi sklop zajema risbe figur, antičnih aktov še iz akademskih let in študije modelov. Določen del je namenjen tudi kroki, ki so že v takratnem času nakazovali na kasnejše, za Karla Pečka tako značilne mehke in

zaobljene linije. Po nekaj krajinah sledi izbor risb iz cikla slovenjgraških dvorišč. V določenem obdobju so namreč slikarja fascinirala ravno dvorišča kot epicenter družinskega dogajanja in mikrokozmos celotnega življenja. Dvorišča so v mestih namreč otoki zasebnosti, še posebej pa so bila pomembna v okolju kot je bil Slovenj Gradec, ko je bilo prebivalstvo, četudi meščansko, navajeno na veliko prostora.

Sklop portretov prikazuje ljudi, ki jih je slikar rad upodabljal, še posebej se zdi, da so mu bili pri srcu posebneži, izobčenci, verjetno zaradi dejstva, da se je tudi sam na nek način prišteval mednje. S svojo grobostjo in silovitostjo izstopata portreta *Zmešane Tone* in *Karla Švarca*, posebnežev, ki jih je slikar naslikal zaradi zanimanja in ne po naročilu. Poglavlje reprodukcij slikarskih del pa se začne s t. i. »rdečo fazo«, v katero spadajo zgodnejša slikarska dela. Rdeča barva pa se kasneje prevesi v modro, ki odločilno zaznamuje slikarjevo ustvarjanje v zadnjih desetletjih. Uršlja gora na nešteto načinov tako s svojimi mehкими linijami tudi zaokrožuje slikarjev opus.

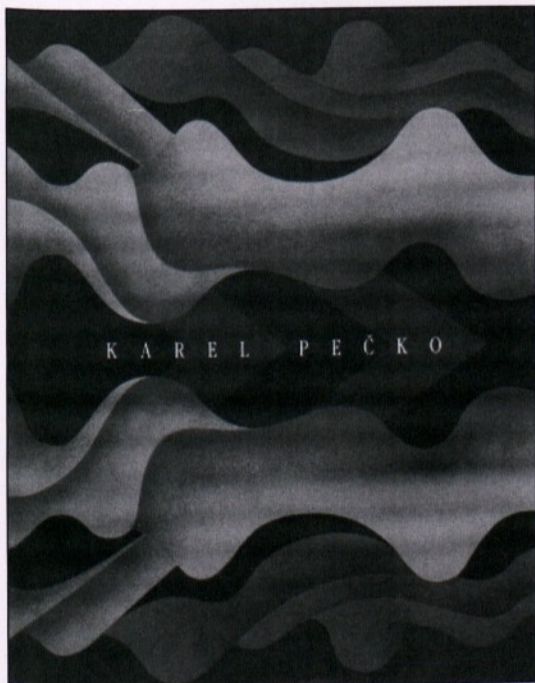
Pomemben del monografije predstavlja tudi angleški prevod vseh besedil, kar dela monografijo zanimivo tudi za bralce izven Slovenije.

Zadnji sklop z naslovom *Srečanja* predstavlja izbor fotografij slikarja v družbi različnih ljudi, ki so ga na tak ali drugačen način zaznamovali. Ta del je pomemben zato, ker govorimo o Karlu Pečku kot o slikarju in o človeku, o njegovi družbeni vlogi in angažiranosti.

Zunanja podoba monografije je impresivna. Zrcalna podoba Uršlje gore teče čez ovitek in upodablja slikarjevo načelo oblike, ritma, harmonije in magične barve. Morda se bo kateri od bralcev monografije ustavil pred obširnimi tekstovnim delom monografije, vendar je ta vse prej kot suhoparen, saj s strani štirih avtorjev nudi štiri različne poglede na ustvarjanje in življenje Karla Pečka.

Monografija se zaključuje s fotografijo slikarja, upodobljenega pred steno, tapecirano s podobami Uršlje gore. Ujet je v zanimivi držji misleca, fotografijo pa spremlja zapis govora Karla Pečka ob ustanovitvi *Ustanova-Fundacije akademskega slikarja Karla Pečka*, 13. novembra 1996. Tako uvodni nagovor Janeza Komljanca in zaključni govor Pečka zaobjemata vsebino monografije. Iz zapisa govora Karla Pečka ob ustanovitvi Fundacije je razviden ponos in navezanost na kraj in ljudi, kjer umetnik živi, saj pravi: »*Tu se stekata zvok in podoba o človekoljubnosti, tu se je udomačila navada, da povečujem čezmejnost človeškega duha in tu je priverel na plano studenec nenehnih pobud za plemenitejšo in bogatejšo bit človeka.*«

Andreja Hribernik

Knjigo je izdala Ustanova - Fundacija akademskega slikarja Karla Pečka v sodelovanju slovenjgraške založbe Cerdonis, ki je poskrbela tudi za grafični del izvedbe. Zunanja podoba monografije je impresivna. Zrcalna podoba Uršlje gore teče čez ovitek in upodablja slikarjevo načelo oblike, ritma, harmonije in magične barve.

RECENZIJE

Monografija se zaključuje s fotografijo slikarja, upodobljenega pred steno, tapecirano s podobami Uršlje gore. Ujet je v zanimivi držji misleca, fotografijo pa spremlja zapis govora ob ustanovitvi Fundacije.

Marijan Mauko in njegov film

Odsevanjske življenjske zgodbe Marijana Mauka ni moč začeti v maniri, ki je bila priročna pri vseh doslejšnjih fotoportretirancih. Razlog je preprost: v osebnem arhivu tja do njegovega dvajsetega leta ne obstaja nobena fotografija. Na takšen način se ne more več videti ne kot dojenčka ne kot kratkohlačnika, osnovnošolca, birmanca ... Mogoče je prav zaradi te črne pege, kar se celuloidnega traku tiče seveda, Mauka zamikal njegov rod.

Tako se zgodba začneja z njegovim dedkom Alojzom Maukom (slikarskim mojstrom, pozlatarjem, črkoslikarjem, restavradorjem ...), ki je svoje znanje in spretnosti nabiral v Italiji, vnovčeval pa po Slovenskem in v Zagrebu.

Alojz Mauko, Marijanov dedek, med poslikavo ene od cerkva.

Mauko se je rodil leta 1935 v Zagrebu, čez šest let pa se je družina preselila v Sveto Trojico v Slovenskih goricah (1941) na materin dom. Tu sta se rodila brat Milivoj in sestra Pavla. Marjan je bil osnovnošolec v Lenartu, kjer je obiskoval tri razrede nemške in tri razrede slovenske šole. Pa niso dobro shajali. Šola in Mauko.

»Z učiteljem sem prišel hitro navzkriž. Bil sem nemiren, neubogljiv otrok in takim slej ko prej vsi pomagajo, da postanejo slabi učenci. In bil sem grozno radoveden. To mi je še posebej zameril. Ko se me je spet lotil, sem se mu vrgel pod noge in ga zvalil na hrbet. To je bil začetek konca moje ljubezni s šolo.« (Citirano iz intervjuja v Književnih listih, april 1994.)

Babičina hiša v Sv. Trojici, kamor so se Maukovi preselili leta 1941.

»No, v resnici sem skušal s šolo še enkrat. Ko smo dobili novega učitelja, mladega, je ta učil drugače kot župnik. Leta 47. je namreč katehet pri verouku še zatrjeval in dokazoval, da je Zemlja ravna in da Sonce kroži okrog nje. In vsi smo mu verjeli. Novi učitelj pa je govoril o Kant-Laplaceovi teoriji. In sem to začel razlagati veroučniku pa ga učiti ter prepričevati. Pa me je za ušesa in lase. Pa z nogo v rit. Jaz pa le Kant pa Laplace in Kant pa Laplace ... Zbežal sem mu iz učilnice in ko sem bil na varnem v vzhodju stopnišča, sem obstal in gledal, kako je z vrha rjul name. In mi žugal. Pa grozil s peklom. Jaz pa nazaj. V solzah besa in nemoči sem grdo vpil: Kant in Laplace imata prav. Lažeš, kurba!« (citat, Književni listi)

Pri štirinajstih je zaključil obvezno šolo. In odšel v Mežico, kjer se je namenil izučiti za rudarja. Toda ...

Marjanova mati Marija, dekliško Čauš.

Mauko je prišel v Mežico leta 1950 – njegov prvi cilj je bila rudarska šola, a so jo prav v letu njegovega prihoda ukinili. Tako se je njegova usoda zvila k Magdiču, dimnikarskemu mojstru, pri katerem je Marjanu oče zorganiziral uk. Ostal je tri mesece – ko se je že osamosvojil. A se je, nemiren kot je bil, z novimi znanci kmalu odpravil iskat drugačno delo: vedno tja, kjer se je slišalo, da je boljša plača. In ga je nosilo: v Maribor, Velenje, Trbovlje, Šoštanj, Kidričevo ... Zamenjal je toliko služb, da je svojo prvo delovno knjižico vrgel v Dravo, da bi pred novim delodajalcem zabil sledi svojega nemira.

Kakorkoli že – leta 1959 ga je prineslo nazaj na Koroško. Mežica – Glančnik – rudnik – samski dom. Mežica mu je že leta 50 prirasla k srcu: kraj sam, hribi, Peca ...

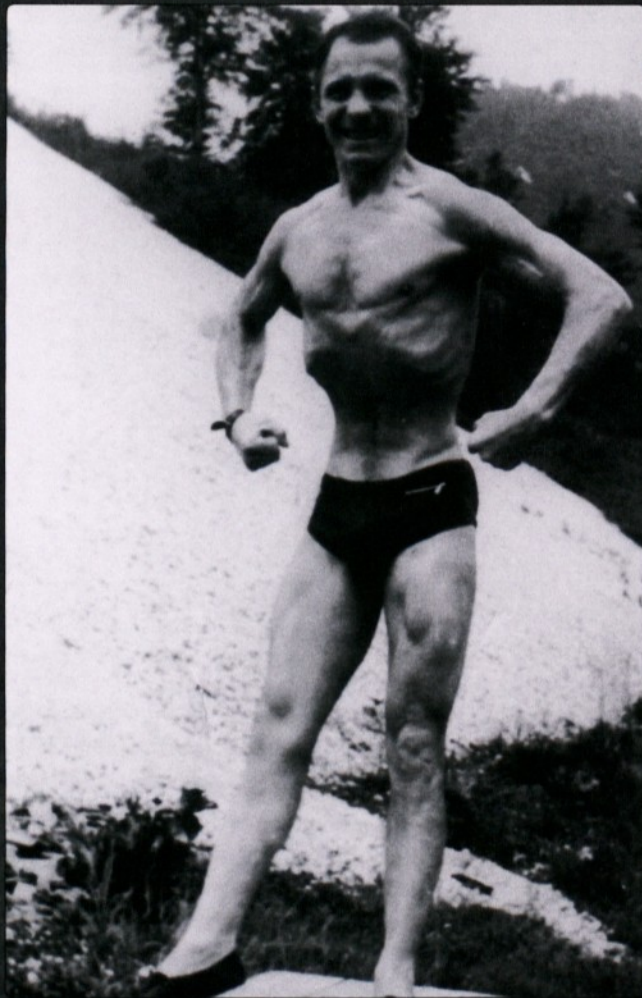
Vragolije s kolesom. Leta 1960, Glančnik, za Maukom levo (danes) muzej, desno kovačija.

Iz Mežice v Žerjav: tudi tu samski dom, delo v rudniku ali topilnici. V prostem času pa s sodelavci.

Poziranje v imenu igrivosti. M. Mauko spredaj z nogo za vratom, z njim fantje iz Bosne, ki so prišli v zadnji slovenski kot iskat delo in od domačega pošteno večji kos kruha. Leto 1962.

V malem kraju, kot je Žerjav, je bilo mogoče

čas, ki je ostal med knapovško raboto pod zemljo ter spanjem ... porabiti polno ali pa obsedeti v Kantini ali Družbenem domu. In se je odločil za prvo: vključil se je ali pa na novo zasnoval vrsto dejavnosti (ljubiteljsko gledališče, šahovski krožek, alpinizem, smučanje, planinsko društvo, klub OZN ...). In je povsod vlagal svojo energijo polno in sebe scela. Njegova radovednost je ostajala enaka oni iz najzgodnejših let: skusiti, preveriti, sodelovati ...

Mauko je zagotovo vedel, da se bo rudnika (in svinčene pretnje) najlažje obranil, če bo poskrbel tudi za svojo fizično kondicijo. Malo pa je treba biti tudi v službi svoje mladeniške - nečimrnosti.

Mauko - ljubiteljski igralec.

Z gledališko skupino žerjavske Mladine so na oder postavili komedijo *Sedem mušketirjev*. Marijan skromno in odkritosrčno pove, da sicer ni bil obdarjen s tovrstnimi (igralskimi) talenti, da pa je sodeloval zaradi drugih, zaradi vere v smisel takšnega početja (še posebej v odročnem in od boga skoraj pozabljenem kraju), da je bil njegov odrski delež le tu in tam kakšna beseda, zagotovo pa je bila dobrodošla energija, ki jo je prinašal na vaje. Nalezli so se je tudi dvomljivci v uspešnost njihovega dela. S predstavo *Sedem mušketirjev* so nastopili v Žerjavo, Črni, Heleni ...

Sedem mušketirjev. Z leve: M. Mauko, Mirko Rebernik, Franc Keber, Rozka Knez, Valter Franc in Ivan Štuhec - Anc. Leto 1962. Foto Rado Vončina.

Mauko - alpinist.

Decembra 1962 so se na skupnem zboru v Mežici združili AO Ravne, AO Mežica in plezalci iz Črne in Žerjava v Koroški alpinistični odsek (KAO). Leta 1963 Mauka najdemo med alpinisti pripravniki, leta 1965 pa je že alpinistični inštruktor. V publikaciji *Alpinizem na Koroškem (1937-1980)*, izšla na Ravnah 1984, je med drugimi kot pomemben vzpon zabeležena preplezana smer *Burjakova (Raduha)*: kot 2. ponovitev so jo 12. 9. 1965 opravili M. Mauko, T. Šisernik in E. Drofelnik. Leta 1966 je opravil 1. ponovitev *Zagorčeve* (v Raduhi), za pozimi preplezane *Plate* - 31. 1. 1966 (skupaj s soplezalcema iz AO TAM) pa je bil deležen posebnih pohval in priznanj.

Marijan v smeri Dorkina. Na hrbtni strani fotografije je zapisano: 7. 8. 1966, Mariji Marjan. Napoveduje se nova pot.

Mauko je ves čas svojih intenzivnih učenj na

neformalnih uličnih univerzah vedel, da bo moral poskrbeti za svojo uradno poklicno izobrazbo. Ampak – v skladu z drugačnostjo, kot je ves svoj čas, je tudi to želel opraviti iz čisto posebnih razlogov. Papir oz. potrdilo o končani katerikoli šoli, ki bi služil samo svojemu namenu, ga ni zanimal.

»Ko si mlad, izbiraš med dvema skrajnostma. Ali si pozitivno neumen ali pa te imajo za pametnega. Prvi samo sprašujejo, ker jih zaradi položaja, ki so jim ga pripisali, ni sram razkazovati svoje nevednosti in vsega poskusiti. Drugi se samo učijo in potem naučeno vse življenje ponavljajo ... Jaz sem zavestno hotel med globinske vrtalce – da bi z beneficiranim stažem čimprej dobil čas za pisanje.« (KL)

Slušatelji Ljudske univerze Mežica, 7. in 8. razred OŠ. M. Mauko je tretji z leve.

Maukova žena Marija (dekleško Mlinarič) je bila doma iz Šratovcev, Marijan, kot vemo, iz bližnje Svete Trojice, spoznala pa sta se na Raduhi. In se je zgodilo: usodno sta se mimala (kar je prelepa Maukova v poezijo vnesena beseda), pa leta 1967 poročila v Radgoni in se začasno naselila v domači hiši. Na začetku so živeli narazen: Marija s prvorojencem in edincem Milivojem pri svojih v Šratovcih, Marijan v samskem domu na Poleni (Glančmik).

Marija, sin Milivoj v naročju babice – Maukove mame, pred domačijo v Sveti Trojici.

Maukova starša sta se zgodaj ločila. Kljub temu so otroci v življenju marsikaj dosegli. Sestra Pavla je magistra upravnih ved, brat Milivoj komercialist, Marijan pa pravi, da je njegova formalna izobrazba šest končanih razredov osnovne šole. Toda (dodajam pisec): v njegovi bibliografiji so štiri knjige pesmi, izmojstril se je v pesniški formi haiku, objavjal v številni slovenskih revijah (*Dialogi, SRP, Odsevanja, Mentor, Askalla, Fužinar, Prepih ...*), je priložnostni prevajalec, predvsem pa (provokativen) premišljevalec o slovenstvu in Slovencih ter strasten bralec.

Poročna fotografija sestre Pavle. Ob nevesti levo oče Alojz, ob njem Marijanova mati, Marijan v zadnji vrsti (z grebljico za krušno peč na rami), pred njim žena Marija.

Marjan zatrjuje, da je bila zanj usodna razglednica Mežice, ki jo je posnel znani koroški fotograf Rado Vončina. Tudi zaradi nje (ne le rudarske šole) se je leta 1950 odpravil v Mežico (kjer je bil svet na fotografiji pač čisto drugačen kot oni v Slovenskih goricah, ki valovi iz mehke njevega otroštva). Preprosto očaran je bil – in ko je Koroško doživel v živo, je vedel, da se bo zagotovo še vrnil, za stalno, čeprav ga je mladost za deset let nesla še drugam.

Ustvaril si je družino in v Mežici začel graditi dom. Vse, kar je iz kamna, je pozidal sam.

Mauko pred zidovi pritličja družinske hiše na Gosposvetski 21 v njegovi Mežici.

Kot vse Maukovo življenje tudi ta fotografija ni brez štorije. Nastala je v Nemčiji, v Münchnu, ko so bili na družinskem obisku pri Marijinih sorodnih. Prvomajski prazniki in leto černobilske katastrofe. Sploh ne bi bilo slabo pobrskati za fotografijami iz tistih prazničnih dni in pripraviti razstavo o naših dejavnostih, ko še nismo bili obveščeni o nevidnem, ki nam je že krojilo stvarnost.

4 M. Marija, Milivoj, Marjan – Mauko.

Mauko – ljubiteljski etnolog.

»Kaj je tatrman? Slovenski pravopis ima zapisano, da je tatrman: 1. zgornji konec cevi pri vodnjaku ... S fotografije pa je videti, da je to prastara tehnična zadeva, vodovod. Tako tudi na Koroškem: pomeni vodovod, pokonci stoječo cev in okraski na vrhu. Okraski na vrhu so lahko pob, idolova glava, kapa ali novejša izvedbe: cev, križ, streha ... Že kot štirinajstleten otrok sem vedel, da je Tatrman ime demona, ki varuje vodo. Leta 1949 sem pod Uršljo goro pri kmetu Lavtarju videl, kako je Nejča s terom barval čisto novo glavo. Vprašal sem ga, ali je to hudič. Pa mi je povedal, da je to bog, ki skrbi za čisto in zdravo vodo: če so otroci ali tudi drugi onesnažili vodo, jih je za kazen ponoči lovil.«

(Mauko v Koroškem fužinarju)

Zapečnikov tatrman.

Mauko - častilec (in varuh) pokrajinske kulturne dediščine.

Maukova posebna odlika je ne le prepričanje, da vse tuje ni zmeraj dobro in celo izjemno, pač pa da je marsikaj domačega enako vredno, pogosto pa tudi boljše. A mi sami iz številnih razlogov domačijskost odrivamo, se je ženiramo, jo tudi zasmehujemo in tako odganjamo kdo bi vedel od kod prikradeno nelagodje. Pa je treba pogosto stopiti samo okrog vogla, da najdeš imenitne pogruntavščine (ki so najprej praktične, povrhu vsega pa pogosto še /pre/lepe). In so zrasle iz domačih glav in skušnj: te glave praviloma niso visoko izobražene, so pa umne in razumne. V skladu z okoljem in po meri človekovega občutka za lepo.

Končnikova štala - zapiralo na vratih.

Mauko - slikar.

Genski sev. Dedek je bil slikarski mojster, Marjan vzame v roke čopič ali kredo z drugačnimi nameni. Njegov dom premore kar nekaj njegovih likovnih snovanj: v akvarelu, v olju, s svinčnikom ...

Silhueti. Vrsar.

Mauko - fotograf.

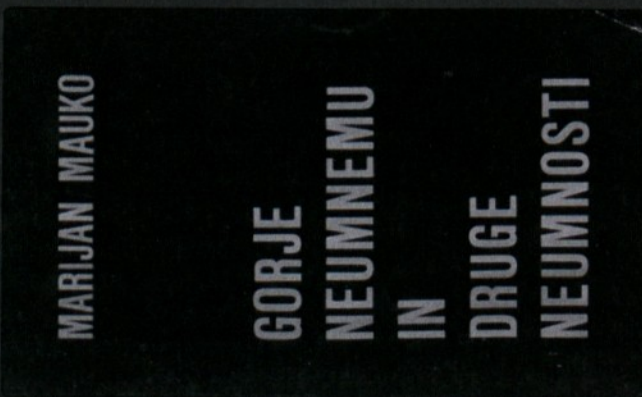
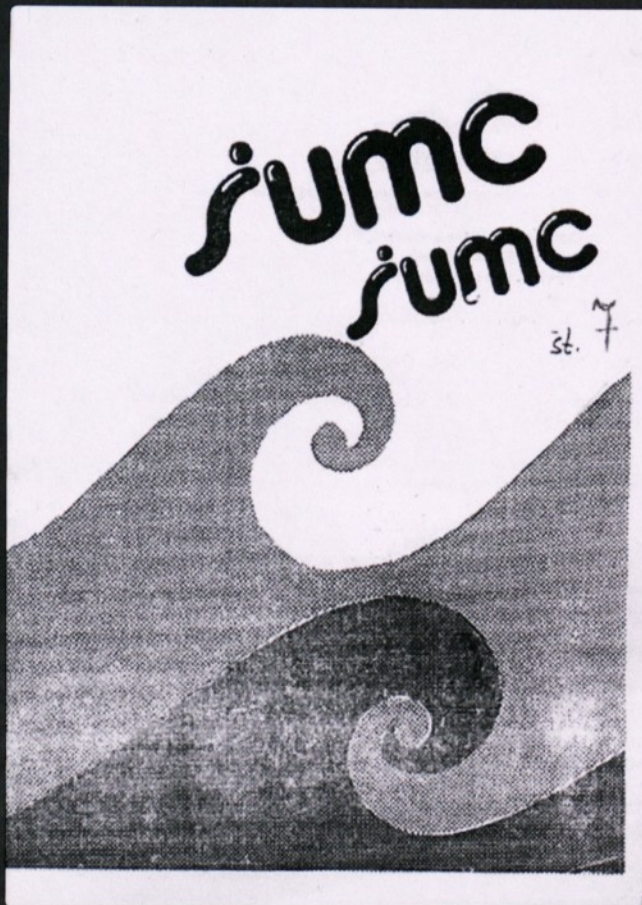
Mogoče je bila prav ona »fotografska« črna luknja iz Maukovega otroško-mladostniškega obdobja razlog, da je kasneje v življenju skušal za to spominsko pomagalo poskrbeti pogosto kar sam.

Tako so torej številne dokumentacijske fotografije v Maukovem arhivu nastale na pobudo in po volji njegovega očesa in roke. Mnoge med njimi so nastale iz čistih fotografsko-likovnih, estetskih pobud: v stiku z naravo, ki jo je imel in jo še ima - preprosto rad. Tudi tu natisnjena sodi med enega njegovih številnih pogledov na njegovo goro skozi objektiv fotoaparata. V prvem planu vse v drobnem cvetju - pač v maniri japonskega haikuja.

Cveti in diši
češnja zraven stopnišča,
ko se mimava.

S pogledom nad Mežico skozi veje cvetočega drevesa do Pece. Foto MM.

Mauko – urednik revije.

V mežiškem TOM-u je bil Mauko svojčas tudi predsednik sindikata. In tudi tam ni mogel iz svoje kulturniške aktivistične kože. In tudi ne brez svoje literarne besede. Rezultat je bil nekako samo po sebi umevna zasnova rudniškega časopisa *Šumc*. Mauko je bil njegov ustanovitelj in soustvarjalec.

Rojstna letnica Šumca – 1988.

Mauko – pesnik, pisatelj, publicist.

Pesniške zbirke:

Gorje neumnemu in druge neumnosti – 1991

Čarovna metla: Palec, Kazalec,

Sredinec, Prstanec, Mezinec – 1993

Pocvetke – 1999

Roža ognjena – 2000

Ute na soncu – 2001

Mavke srebrijo – 2002

Tanke lunidov – 2002

(Pojasnila. Mavka – nova pesniška oblika, avtorska, mavka je regratova lučka. Uta – stalna pesniška oblika. Tanka – stalna pesniška forma.)

Naslovnica Maukove prve pesniške zbirke.

Prvi literarni večer, na katerem je bila predstavljena Maukova pesniška zbirka, je bil 19. januarja 1994. Besedovali smo o njegovem pesniškem delu, literarnem delovanju, pesniški obliki, imenovani haiku, pa o njegovi prvi pesniški zbirki, v ospredju pa je bila takrat že njegova druga natisnjena zbirka: *Čarovna metla*.

»Kadar upokojeni rudar – globinski vrtalec – prebrska in prebere vse, kar je na Slovenskem moč najti v zvezi s poezijo haiku, zapiše teoretični razmislek o svojih spoznanjih in v praksi ustvari pet zvežičev pesmi hajkaj (*Palec, Kazalec, Sredinec, Prstanec, Mezinec*), da vse s svileno nitjo vezati in zbrano spravi v trikrat preložljiv ovitek z naslovom *Čarovna metla*, za samozaložniški zalogaj pa se osuši do zadnjega beliča za milijon tolarjev, potem je v takem človeku gotovo tisto nekaj več, kar je vredno posebne naklonjenosti in pozornosti.« (citirano KL)

O Čarovni metli v slovenjgraški knjižnici, ki je domovala še na Glavnem trgu. Z leve: direktorica knjižnice Alenka Walzl, A. M. in M. M.

Mauko – kulturni organizator in animator.

Mauko je bil tudi predsednik *Literarnega kluba Slovenj Gradec*. Kmalu pa je svoje literarno snovanje zožil na mežiško območje. In rodili so se *Literarni večeri ob treski*, pozneje tudi poimenovani *Večeri ob treski* in *Treska*. Zgodil se je pogon, ki mu tako glede na številnost dejavnosti in sodelujočih gostov kakor glede njihove eminentnosti lahko zavidajo mnoge profesionalne institucije, ki naj bi se bile s podobnimi dejavnostmi in projekti dolžne ukvarjati, pa se v njihovem območju delovanja zgodi komaj dakaj.

M. M. s simboličnim prižiganjem treske odvarja enega od literarnih večerov v takratnem mežiškem hotelu Peca.

Treska se lahko po desetih letih delovanja (prvi večer se je zgodil 24. 5. 1995) lahko pohvali s številnimi ustvarjalci z vseh domačih koncev. Med gosti so bili: Marjan Kolar, Silvija Borovnik, Blaž Prapotnik, Milena Cigler, Marjan Mauko, Janez Mrdavšič in Marta Repanšek. Poslušali pa smo lahko tudi literarne besede Hermana Vogla, Janeza Vesela Koseskega, Antona Bošteleta, pesnikov slovenskega upora, Pavla Knobla, kitajske lirike, bukovnikov, ciganske poezije, Franca Ksaverja Meška, Prežihovih mater. Imeniten literarni zbor.

M. M. z Marjanom Kolarjem. Večer ob treski, 27. 4. 1998.

Med povabljeni na *Treski* pa so bili tudi pesniški ustvarjalci literature: Janez Švajncer st., Vinko Möderndorfer, Kajetan in Jurij Kovič, Alojz Ihan, Miklavž Komelj, Jože Hudeček, Maja Vidmar ...

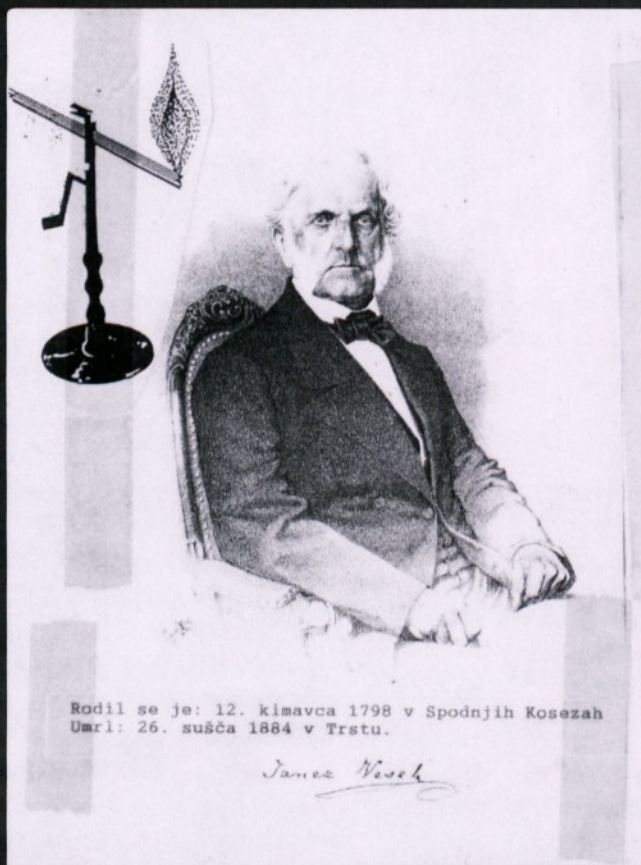
Miklavž Komelj je bil gost Treske 20. 7. 2001, na fotografiji pa je s svojima gostiteljama pred leško cerkvijo. Na njegovi levi Peter Peruzzi, sooblikovalec večerov, na desni duša in pogon dogodkov v zvezi s Tresko – Marjan Mauko.

Mauko – knjižnični molj (homo radovednež).

Marjan je bil kdo ve kolikokrat v študijski in tam presedel ure in ure. Na ravenski grad ga je zvelklo že takrat, ko je študijski ravnateljval še dr. Franc Sušnik – in sta prekrižala marsikatero besedo. Tudi med peš hojo na Prevalje. Enako je bilo, ko je bil ravnatelj knjižnice Janez Mrdavšič, drugače ni tudi zdaj, ko ustanovi direktoruje Majda Kotnik-Večko. Nemiren kot je, si lahko Mauko še vedno dovoli kakšen nujen klic v sili – telefonično sta že marsikaj rekla in dorekla z dr. Jožetom Toporišičem, z dr. Markom Snojem (avtorjem etimološkega slovarja) in še s kom.

Ravensko-mežiška knjižno-knjižnična naveza. Z leve: Miran Kodrin, profesor, ravnateljica KOK dr. Franca Sušnika Majda Kotnik-Večko – in Marjan Mauko.

Mauko – nejevernež.

»Mislim, da je postal Prešeren slovenski pesnik samo zato, ker je bil preslab v nemškem pesniškem prostoru. Bi on vruga pisal v slovenščini, če bi doživel svojo glorio v nemščini. Materinščina mu je ostala zlata rezerva ... Ampak to, kar govorim, je bogokletno in o tem se Slovencem in na Slovenskem ne govori. Čeprav so stvari prav takšne. Beri Prešerna v originalu! On je ja pisal v dialektu. In potem je gorenjščina postala knjižna norma. In še danes velja, da je vsak Slovenec, ki ne obvlada močvirščine, periferijec, to pomeni kmetavzar.

Toda pred glorifikacijo Prešerna je bilo seveda treba ubiti Koseskega. In tako je še danes – nihče ga ne bere, ker v šoli učijo, da so bralci njegove poezije brez okusa, primitivneži, idioti nasploh. Pa sem prepričan, da bi se Slovenci jezikovno drugače počutili, če bi pustili Jovana Vesela Koseskega pri življenju.« (KL)

Mauko – literarni, haikujevski propagator.

Mauko je bil gost številnih literarnih večerov, nastopal v šolskih razredih, bral svojo poezijo ali razpredal o poeziji drugih, vival mladim samozavest, ljubezen do jezika, odprl marsikatero dilemo, ki je ostala bog ve zakaj zaprta ...

Opravil pa je tudi marsikatero srečanje, na katerem je svoje poslušalstvo aktivno vključeval v literarno, ustvarjalno, pesniško dejavnost ali v delavnico. In mnogim so se o samih sebi odprle stvari, ki jim ne pride do živega nobena pedagoška znanost. Nisem prepričan, da je Marjan to počel z jasno zastavljenimi cilji, programirano, študijsko ... Toda ta dejavnost je bila zagotovo enako vredna kot druge. In zelo dragocena. Tako to preprosto pač je.

Mauko na eni izmed svojih haiku delavnic. Osvobajanj mladih pravzaprav. Odpiranj novih vedenj o sebi in tistemu zunaj tebe (slika zgoraj).

Z Marjanom Maukom je Mežica dobila svoj literarni pogon in svojo *Tresko*.

Stojijo (z leve): Janja Gradišnik, Milena Cigler, Ajda Vasle, Vesna Roger, (n. n.) in Franci Anželak.

Sedijo: Marija Oderlap, M. M. in mežiški župan Janez Praper.

Mauko – prevajalec.

Bienalno srečanje haikuistov z »vsega sveta« se je zgodilo leta 2002 v Sevnici, poimenovali so ga Sekura – Češnjev cvet. Kar lepo število jih je Mauko tudi prevedel. Za pokušino ...

<i>Jastuk do men</i>	<i>Zglavnik ob meni</i>
<i>Sretniji je od mojega:</i>	<i>je srečnejši od moj`ga:</i>
<i>Na tebe čeka!</i>	<i>Na tebe čaka!</i>
(Luko Paljetak)	(prev. Marjan Mauko)

Sekura 2002. Stojijo (z leve): Boris Nazansky, Duško Matas, Bora Latinović, Marko Hudnik, Rudi Stopar, Nebojša Simin. Sedijo: M. M., Ljiljana Petrovič-Kobal, gostitelja - galerista: Breda Drenek Sotošek in Franc Sotošek.

Na Maukovem vrtu v Mežici.

Na levi Marjan M., ob njem žena Marija, pred njim sin Milivoj, skrajno desno Marjanov brat Milivoj z ženo, triperesne prelestne mladenke med njimi: sorodnice.

Ura je polnoč.
Skozi odprta vrata
slišim - dežuje.
(Marjan Mauko)

Sprehod skozi svoje delo je ob svoji 70-letnici doživel v Koroški osrednji knjižnici dr. Franca Sušnika na Ravnah na Koroškem. S slavlencem se je pogovarjala Ajda Vasle, njegova nepogrešljiva moč na *Večerih ob treski*.

Zbralo se nas je mnogo njegovih prijateljev, znancev, poznavalcev njegovega dela in tistih, ki cenimo in spoštujemo njegovo delo ter ga imamo zaradi njegove tudi drugačnosti preprosto radi.

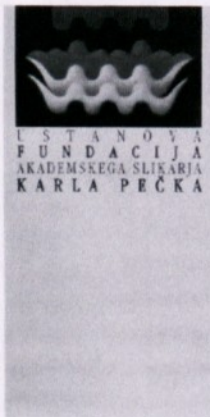
Obrazi kulture. Ob 75-letnici Marjana Mauka. 8. decembra 2005.

Pripravil Andrej Makuc

Jubilejno, deseto leto Ustanove-Fundacije akademskega slikarja Karla Pečka

KULTURA

»... Tudi sam živim z nezamenljivim zadovoljstvom, da pripadam kraju pod Pohorjem in Uršljo goro, v katerem sta našla zavetje zakrament o miru in visoka pesem. Tu se stekata zvok in podoba o človekoljubnosti, tu se je udomačila navada, da poveljujem čezmejnost človeškega duha in tu je privrel na plano studenec nenehnih pobud za plemenitejšo in bogatejšo bit človeka. Ena od teh pobud se uresničuje zdaj in jo bom zase poimenoval povest o dobromislečnih ljudeh. Hvala vam zanjo, hvala vam za ponos, s katerim bom poslej živel. In na koncu, ne dopustimo, da bi naš studenec presahnil«, so bile zaključne besede uradnega nagovora Karla Pečka na ustanovnem večeru Ustanove-Fundacije akademskega slikarja Karla Pečka 13. novembra 1996 v Koroški galeriji likovnih umetnosti v Slovenj Gradcu.

Kakor pri večini novoustanovljenih skupin, gibanj in podobnih organizacij je bila tudi v primeru ustanovitve omenjene fundacije potrebna skupina ljudi, posameznikov, ki so že leta 1992 dali pobudo in podpisali Akt o ustanovitvi *Ustanove-Fundacije akademskega slikarja Karla Pečka*, katere osnovni namen je dodeljevanje dodiplomskih in podiplomskih štipendij študentom umetniških akademij in humanističnih ved (arheologije, etnologije, glasbe, kiparstva, slikarstva, restavracije, umetnostne zgodovine ...).

Ker pa v zgodnjih letih samostojne države za tovrstne oblike delovanja, to je Ustanove-Fundacije, še ni bilo vzpostavljene ustrezne zakonodaje, je bilo potrebno nekaj potrpežljivosti in vztrajnosti. Na srečo pa je bilo sočasno v Republiki Sloveniji podanih več pobud za ustanovitev glede na namen podobnih fundacij in v parlamentu so stekli postopki za sprejem Zakona o ustanovah. Tako so 13. novembra 1996 na notarski ustanovni skupščini zakonsko formirali Ustanovo-Fundacijo

akademskega slikarja Karla Pečka in jo registrirali pri Ministrstvu za šolstvo. Na skupščini je sodelovalo 24 ustanoviteljev, ki so v ustanovo vložili skoraj 13 milijonov slovenskih tolarjev, neprecenljive vrednosti pa je gotovo kapitalski delež fundatorja Karla Pečka. Upravičeno bi ga lahko poimenovali kot častnega donatorja, ki je ustanovi podaril 252 svojih del, nastalih med letoma 1946 in 1990, torej donacijo, ki zajema dela iz predštudijskega obdobja do del nastalih v zgodnjih devetdesetih letih. Ustanova je tako začela delovati z opredmetenimi osnovnimi sredstvi: slikarskimi deli, takrat ocenjenimi na 19 milijonov SIT ter zgoraj omenjenim finančnim vložkom ustanoviteljev.

V mesecu avgustu leta 1997 so se člani Uprave Fundacije, ki jo sestavljajo predstavniki mestne občine, predstavnik Koroške galerije likovnih umetnosti in pet predstavnikov donatorjev, sešli na prvi seji in izvolili predsednika Uprave, takratnega župana MO Slovenj Gradec Janeza Komljanca, ki še danes dosledno upravlja in vodi fundacijo. Za podpredsednico in predstavnico donatorjev je bila izvoljena Savinka Geratič. Fundacija ima poleg skupščine in uprave še nadzorni odbor in štipendijsko komisijo. Sedež Fundacije je v ateljejskih prostorih Karla Pečka, v primeru njene razpustitve pa bi s premoženjem razpolagala Koroška galerija likovnih umetnosti, medtem ko bi nepremičnine ostale v lasti Mestne občine Slovenj Gradec.

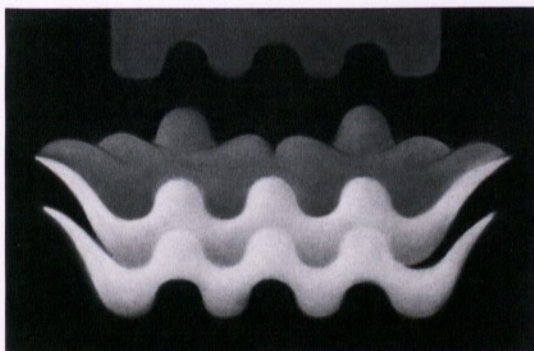
Prva seja je bila zelo plodna, saj so poleg omenjenega pregledali dotedanje aktivnosti ustanove, sprejeli pravila delovanja ter se opredelili do oblikovanja celostne podobe fundacije. Za slednje je poskrbel Edi Koraca, ki je v dogovoru s Karlom Pečkom za razpoznavni znak fundacije uporabil Pečkov pastel *Rojstvo Uršlje*, dolgoletne spremljevalke njemu lastnega motivnega sveta. V prvi fazi

Podpisi ustanovnikov 13. novembra 2006 v prostorih Koroške galerije likovnih umetnosti, fundator Karel Pečko

Podpisi ustanovnikov 13. novembra 2006 v prostorih Koroške galerije likovnih umetnosti

Ideja za kombinacijo srebrne podlage in motiva Uršlje gore se je porodila iz Pečkovega pastela *Rojstvo Uršlje* (na sliki), ki je nastal ravno v ta namen in se simbolično sklada z »rojstvom« Fundacije. Celotno podobo ustvarjata še srebrna obroba, pogosta pri slikarjevih serigrafijah, in naziv fundacije.

je Fundacija razpolagala z osnovnimi elementi, kot so pečat, dopisni list in kuverta, sledilo pa je tudi oblikovanje vabil, voščilnic, listin in priznanj ter izdaja koledarja.

Po dveh letih delovanja je bilo pripravljeno vse potrebno za delovanje in obstoj Fundacije in tako so bile prve štipendije dodeljene konec leta 1998. Pričeli so z dodelitvijo dodiplomskih štipendij in do danes štipendirali osem študentov, od katerih so štirje že diplomirali, trenutno pa štipendirajo osem študentov. Ustanova-Fundacija je regijska in štipendira le koroške študentke in študente, katerih obveznost je, da vsaj enkrat letno bodisi sodelujejo na raznih koroških kulturnih prireditvah ali opravljajo počitniško delo v ustreznih javnih zavodih (galerija, muzej, občina, glasbena šola ...). Zaželeno je tudi, da se tema njihove diplomske naloge tako ali drugače navezuje na Koroško, saj s tem prispevajo tako v zakladnico Koroške kakor tudi slovenske kulturne dediščine. Fundacija po diplomi štipendistu podeli v spomin posebno priznanje skupaj z umetniškim delom Karla Pečka.

Poleg štipendiranja je namen fundacije tudi finančno podpiranje predvsem tistih projektov, ki se ukvarjajo s problematiko Koroške ter založniška dejavnost.

Širina financiranja in dejavnost fundacije sta odvisni od razpoložljivih finančnih zmožnosti, s katerimi ustanova razpolaga, saj je to kapitalna fundacija, kar pomeni, da za financiranje štipendistov uporabljajo le obresti svojih naložb. Pri tem je ključnega pomena vloga donatorjev, ki krepijo fond, in članov Uprave, ki uspešno izvajajo zastavljene cilje. Leta 2002 so izpeljali zadano nalogo, v kateri so šest Pečkovih nagrajenih grafik uredili v mape in jih zamenjali za donatorstva in tako zbrali dodaten denar. Že naslednje leto so izdali drugo grafično mapo z grafičnimi listi koroških slikarjev in grafikov, leta 2004 pa so za tretjo grafično mapo svoje grafike prispevali tako domači kot tuji

umetniki. Najnovejšo pridobitev, konec leta 2005, pa predstavljajo bronasti kipi priznanih slovenskih kiparjev. Torej h krepitvi sklada fundacije prispevajo tudi umetniki, ki s svojimi donacijami omogočajo izdajo omenjenih grafičnih map in bronastih kipov, kar olajša pot do novih sponzorjev in donatorjev. Na tem mestu gre poudariti, da nihče od članov uprave, nadzornega sveta in strokovnih sodelavcev za svoje delo ne prejema nikakršne nagrade ali povračila stroškov.

Na pragu svojega jubilejnega leta je Ustanova-Fundacija izpolnila pred dobrima dvema letoma zadano nalogo, izdajo monografije Karla Pečka. Predstavitev tretje in najboljšeje v vrsti monografij Karla Pečka je potekala 27. januarja v prostorih Koroške galerije likovnih umetnosti, kjer so svoj pečat vsemu doprinesla prav tam razstavljenaa slikarjeva dela, ki so predstavljala izbor del iz slikarjeve donacije Fundaciji izpred desetih let. Izvzemši dela, ki so v zasebni lasti (cikel slovenjegraških dvorišč, katera so zaznamovala slikarjev opus konec petdesetih in na začetku šestdesetih let, nekaj ženskih portretov in dela iz obdobja t. i. rdeče faze, ko je Pečko s skoraj fauvistično drzno barvno skalo krajinskih motivov še iskal sebi lasten umetniški jezik), je bil na razstavi (23. 12. 2005 – 31. 1. 2006) predstavljen izbor študij, risb, krokijev, stenskih osnutkov, grafik in pastelov, ki predstavljajo slikarsko prilogo v monografiji.

Ta obsežen fond del, ocenjen na preko štirideset milijonov tolarjev, bo Karel Pečko dopolnil še z deli, nastalimi po letu 1992.

Da je Karel Pečko eden najaktivnejših članov Fundacije, je dokazal v mesecu decembru, ko se je približeval datum otvoritve retrospektivne razstave njegovih del, saj je skrbel za izbor in samo postavitev razstavljenih del in bil v mislih že pri končnem koraku monografije, njenem sooblikovanju pred ključnim in enim najpomembnejših dejavnikov celostnega izgleda tovrstnih publikacij, tiskom. Ob tem je nemalokrat z lastnim vodstvom podoživeto razdajal zgodbe svojega pestrega umet-

Tretja in najboljšeje v vrsti monografij Karla Pečka, ki je izšla ob 10. obletnici Fundacije.

KULTURA

Poleg štipendiranja je namen fundacije tudi finančno podpiranje predvsem tistih projektov, ki se ukvarjajo s problematiko Koroške ter založniška dejavnost.

niškega življenja in na svojstven, njemu edinstven način, pritegnil šolske, dijaške in druge skupine obiskovalcev.

Kot velja pregovorno, da ima vsaka koroška domačija vsaj eno Pečkovo sliko, želimo, da bo tako tudi z monografijo. Na takšen način lahko posameznik prispeva v sklad Fundacije in s tem skrbi za njeno plodno vsestransko delovanje.

Vsem, ki so se trudili in omogočili nastanek *Ustanove-Fundacije* akademskega slikarja Karla Pečka ter doprinesli k izdaji monografije, iskrene čestitke ob jubilejnim desetem letu, z željo, da bi toliko umetniške in donatorske volje še nadalje polnilo »studenc« humanistično-umetniškega vira.

USTANOVNI ČLANI

(iz notarskega zapisa ustanovne notarske skupščine, 13. november 1996)

Karel Pečko; Mestna občina Slovenj Gradec; Galerijalikovnihumetnosti, Slovenj Gradec; Občina Mislinja; Eurocity, d. o. o., Slovenj Gradec; Nieros Metal, Tovarna opreme, d. o. o., Slovenj Gradec; Probanka, d. d., Maribor; Zepter Slovenica, d. o. o., Slovenj Gradec; Tovarna oblaženjenega pohištva Nova oprema, d. o. o., Slovenj Gradec; Smelt International, d. d., Ljubljana; Zavarovalnica Maribor, d. d., Maribor; Zavarovalnica Triglav, d. d. Koroška, Slovenj Gradec; Gozdno gospodarstvo, d. d., Slovenj Gradec; Kompas hoteli, d. d., Slovenj Gradec; Tus kosi, d. o. o., Slovenj Gradec; Gostilna Murko, Hinko Murko, Slovenj

Gradec; Autocommerce – zunanja in notranja trgovina, servis in proizvodnja, d. d., Ljubljana; Tovarna meril Kovine, d. d, Slovenj Gradec; Kopa računalniški inženiring, d. d., Slovenj Gradec; Tus Prevent, d. o. o., Slovenj Gradec; Trgovsko podjetje Zila Slovenj Gradec, p. o., Slovenj Gradec; CMP, Consulting, Marketing, Production, d. o. o., Slovenj Gradec; Johnson Controls – NTU, d. o. o., Slovenj Gradec; Gornjak, s. p., Franc Gornjak, Slovenj Gradec; gospod Helmut Naue, Lubbecke, Nemčija.

SEZNAM DONATORJEV IN SPONZORJEV

(od januarja 1997 do januarja 2006)

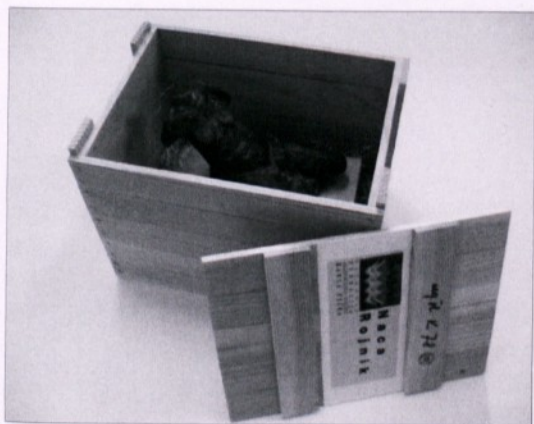
Mestna občina Slovenj Gradec; Prevent Global, d. d., Slovenj Gradec; Eurocity, d. o. o., Slovenj Gradec; Nieros Metal, d. o. o., Slovenj Gradec; Gorenje France S. A., Francija; Probanka, d. d., Maribor; Zepter Slovenica, d. o. o., Slovenj Gradec; Nova oprema, d. d., Slovenj Gradec; Zavarovalnica Maribor, d. d., Maribor; Gozdno gospodarstvo, d. d., Slovenj Gradec; Tovarna Meril kovine, d. d., Slovenj Gradec; Johnson Controls, d. o. o., Slovenj Gradec; Kopa računalniški inženiring, d. d., Slovenj Gradec; Poslovni sistem Mercator, d. d., Ljubljana; Fori poslovni sistem Velenje; Nova kreditna banka Maribor, d. d., Maribor; Javno komunalno podjetje Slovenj Gradec; Zavarovalnica Triglav, d. d., Ljubljana; Zavarovalnica Triglav, d. d., območna enota Slovenj Gradec; Surovina, d. d., Maribor, enota Radlje ob Dravi; Glasbena šola Slovenj Gradec; Banka Koper, d. d., Koper; Eurovek, d. o. o., Ljubljana; LKR proizvodnja, trgovina in storitve, d. o. o., Kotlje; Gradnje IGEM, d. d., Slovenj Gradec; Kograd IGEM, d. d., Otiški vrh; Tanja Turk, s. p., Ljubljana; Jože Kozmus, Pameče; Jože Žagar, Legen; Lions Club Slovenj Gradec; Pruhar, d. o. o., Josipdol.

VODENJE USTANOVE-FUNDACIJE AKADEMSKEGA SLIKARJA KARLA PEČKA

Častni predsednik: Karel Pečko; **predsednik uprave:** Janez Komljanec; **člani prve uprave (imenovana ob ustanovitvi):** Savinka Urbašek, Milena Zlatar, Drago Coter, Mitja Horvat in Rudi Rajzer; **člani druge uprave (imenovana na skupščini 2. junija 2003):** Savinka Urbašek, Milena Zlatar, Mitja Horvat, Rudi Rajzer in Jože Kozmus; **nadzorni odbor:** Viktor Mravljak (predsednik), Angelca Marzel, Peter Zupanc; **računovodsko, finančno in blagajniško poslovanje:** Darko Sagmeister, univ. dipl. oec.

Predstavitve monografije 27. januarja 2006 v prostorih Koroške galerije likovnih umetnosti v Slovenj Gradcu. Od leve proti desni sedijo glavni nosilci projekta: avtorji strokovnih besedil Mario Berdič, Iztok Premrov in Nelida Nemeč, predsednik organizacijskega odbora Mitja Horvat, Karel Pečko, predsednik fundacije Janez Komljanec, oblikovalec Edi Koraca, sozaložnik Andrej Golob (Založba Cerdonis) in avtor biografskega besedila ter povezovalac predstavitve Andrej Makuc.

Bronasti kipi, najnovejša pridobitev v skladu Fundacije, so hranjeni v lično oblikovanih lesenih zabojih, ki so delo dijakov lesarske šole v Slovenj Gradcu. Na fotografiji ležati ženski akt Nace Rojnik

SEZNAM DONATORJEV - UMETNIKOV

Prva grafična mapa 2002: Karel Pečko, akademski slikar

Druga grafična mapa 2003: Franc Berhtold (akademski slikar), prof. Bogdan Borčič (akademski slikar), prof. Lojze Logar (akademski slikar), Karel Pečko (akademski slikar), Luka Popič (likovni pedagog, slikar in grafik)

Tretja grafična mapa 2004: prof. Gabriel Belgeonne (akademski slikar, Belgija), Bogo Dimovski (akademski slikar, Ljubljana), Vatroslav Kuliš (akademski slikar, Hrvaška), Valentin Oman (akademski slikar, Avstrija), Franko Vecchiet (akademski slikar, Italija), Sašo Vrabič (akademski slikar, Slovenj Gradec)

Bronasti kipi 2005: Mirsad Begić (akademski kipar), Jiří Bezlaj (akademski kipar), Mirko Bratuša (akademski kipar), Dragica Čadež (akademski kiparka), Andrej Grošelj (akademski kipar), Naca Rojnik (akademski kiparka).

SEZNAM VSEH DOSEDANJIH ŠTIPENDISTOV USTANOVE-FUNDACIJE AKADEMSKEGA SLIKARJA KARLA PEČKA

Gašper Breznik, Akademija za glasbo, Ljubljana, trobila in pihala, 2. letnik

Tina Britovšek, Filozofska fakulteta, Ljubljana, arheologija, absolventka 2005/2006

Davorin Dolinšek, Akademija za glasbo, Ljubljana, klavir, 3. letnik

Ana Haberman, Filozofska fakulteta, Ljubljana, etnologija in kulturna antropologija, absolventka 2004/2005

Franci Krevh, Akademija za glasbo, Ljubljana, tolkala, diplomiral leta 2001

Aleš Logar, Akademija za glasbo, Dunaj, saksofon, 4. letnik

Jure Markota, Akademija za likovno umetnost, Ljubljana, kiparstvo, 2. letnik

Nina Popič, Filozofska fakulteta, Ljubljana, umetnostna zgodovina in sociologija, absolventka 2005/2006

Aleksandra Rošer, Filozofska fakulteta, Ljubljana, umetnostna zgodovina, diplomirala leta 2005

Jerneja Smolnikar, Akademija za likovno umetnost, Ljubljana, slikarstvo, 3. letnik

Špela Škodnik, Akademija za likovno umetnost, Ljubljana, restavratorstvo, 3. letnik

Igor Štamulak, Akademija za gledališče, radio, film in televizijo, Ljubljana, dramska igra in umetniška besedila, diplomiral leta 2004

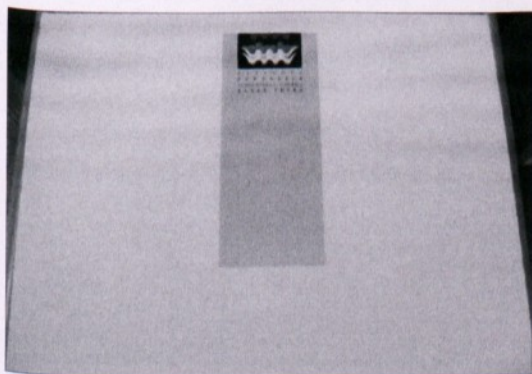
Boštjan Temnik, Akademija za likovno umetnost, Ljubljana, kiparstvo, 4. letnik

Tanja Vergles, Akademija za likovno umetnost, Ljubljana, kiparstvo, diplomirala 2006

David Zadravec, Akademija za likovno umetnost, Ljubljana, slikarstvo, diplomiral leta 2005

Ana Zajc, Akademija za glasbo, Ljubljana, flavta, 4. letnik.

Aleksandra Rošer

Druga grafična mapa iz leta 2003 z grafičnimi listi koroških umetnikov in razpoznavnim logotipom fundacije

Dela umetnikov - donatorjev Fundacije, na ogled v Koroški galeriji likovnih umetnosti med 27. in 30. januarjem 2006

Jazoo – instrumentalna prihodnost

Intervju s klaviaturistom Tomažem Pačnikom

KULTURA

Glasbena skupina Jazoo iz Slovenj Gradca je po uspešnem prvencu *On time* (Membrane Records, Zürich, 2002) pri isti založbi izdala svoj drugi album z naslovom *Retro future*, ki ga je premierno predstavila na spektakularnem koncertu 3. decembra 2005 v avli slovenjgraškega poslovno-trgovskega centra Katica.

Retro Future, druga plošča izvrstne domače jazz-rock zasedbe, se po nekaterih mnenjih od prve razlikuje po tem, da je bolj sofisticirana, a vseeno predstavlja nadgradnjo prvenca. Glasba na plošči je pretežno instrumentalna in čeprav ta zvrst ni med najbolj popularnimi, želi skupina nadaljevati svojo prvotno usmeritev. Vseh 11 avtorskih skladb, ki vključujejo rock 70-ih, latino-funk 80-ih, etno-fusion 90-ih ter ambiental-lounge novega tisočletja, je obarvanih z več elektronike in vokala, zaznati pa je manj tradicionalnega in več sodobnega jazzu.

V zvočno sliko se je kreativno vključila flavtistka Katja Stare-Komar iz Kranja, ki je sodelovala tudi pri prvi plošči. Vokalne skladbe: *Burn me down*, *Another great day* in *Zoo on fire* so plod sodelovanja z vokalistko in interpretatorko besedil Majo Osrajnik z Mute. Gost na trobenti je bil Jani Repnik iz Slovenj Gradca. Naslovnica je delo kitarista Bogdana Dobnika, pomagala pa sta priznani izdelovalec gramofonov Franc Kuzma ter obetavni slovenski, v tujini že večkrat nagrajeni, fotograf Domen Grögl iz Radelj ob Dravi. Zanimiva je tudi podoba CD ploščka, ki je videti kot nostalgичna pomanjšana vinilka. Saj se jih še spomnite!?

Album je nastajal v studiu R. S. L. v Novem mestu ter v domačem studiu duhovito poimenovanem SG8 (SoundGate) po soseski S8 v Slovenj Gradcu, kjer ima skupina v zaklonišču vadbene prostore. S snemalno tehniko se je največ ukvarjal basist David Novak.

Jazz-rock skupina Jazoo se je formirala iz zasedbe *Pulsa Teatro*, katere člani so prej igrali pri različnih koroških zasedbah. Prvi koncert 12. julija 1996 na festivalu mladih, ki ga je organiziral takratni *Mladinski-alternativno-kulturni-umetniško-razvojni-center M.A.K.U.R.C.* na *Aerodromu Slovenj Gradec*, zaznamuje uraden začetek delovanja skupine. V zasedbi so še vedno vsi trije prvotni in ustanovni člani skupine: kitarist, klaviaturist in bobnar. Danes, po manjših kadrovskih premikih, so JAZOO: Bogdan Dobnik – kitara; Tomaž Pačnik – klaviature; Franci Krevh – bobni in tol-

kala; Matjaž Mlakar – tenor/sopran saksofon, blok flavta in David Novak – bas kitara.

Glasbeniki iz skupine Jazoo so koncertno zelo dejavni, ponosni pa so tudi na sodelovanja z modno oblikovalko mag. Stanko Blatnik, kjer so na njenih modnih performansih izvajali svojo glasbo.

Predstavitvena turneja *Retro Future* je še vedno v polnem zagonu in članom zasedbe primanjkuje časa. Z besedami Matjaža Mlakarja – Pišija lahko orišemo klimo v bendu »svetla plat vsega je, da vsi radi ustvarjamo glasbo in jo izvajamo, ne vem, kaj bi brez JAZOO-jev, kajti tu resnično obstaja in je neka sinergija, ki nas v tem norem času bogati in zapolnjuje.

Kljub vsemu smo k pogovoru ob izidu albuma povabili člana zasedbe Tomaža.

Tomaž Pačnik je na slovenski glasbeni sceni že dolgo prisoten kot klaviaturist, aktiven v različnih zasedbah. Če odštejemo kariero cerkvenega organista v najstniških letih, se je njegova glasbena pot začela leta 1992, ko je bil povabljen v art-rock skupino *Pulsa Teatro*, kjer je prvih pet koncertov sodeloval celo kot glavni vokalist benda. Ko so ostali člani odkrili sposobnosti in motoriko njegovih prstov, je moral prepustiti vlogo glavnega vokala, sam pa je prevzel harmonske aranžmaje na klaviaturi. Zasedba je delovala štiri leta,

Naslovnica drugega albuma odlične slovenjgraške jazz-rock zasedbe Jazoo

Tomaž Pačnik

vmes pa se je priključil tudi skupini *Abadon*, z njo posnel dve plošči, a jo je moral z začetkom delovanja skupine *Jazoo* leta 1996 zaradi pomanjkanja časa zapustiti. Med prvimi koraki pri novi skupini, ki se je pravzaprav razvila iz različnih koroških skupin, se je vpisal na *Srednjo glasbeno in baletno šolo* v Ljubljani in tako spoznal različne glasbenike, s katerimi je kasneje sodeloval. Poleg občasnega nastopanja z različnimi jazz zasedbami in orkestri je deloval tudi v pop skupinah (Sendi, Lado Leskovar, Botri ...), mesto glavnega klavirista pa je z velikim veseljem prevzel v takrat odlični jazz-funk skupini *Planet Groove*. Medtem je z *Jazoo* končal prvenec *On Time*, ki je bil za to zvrst glasbe (instrumentalni jazz-funk-rock) res uspešen. Hkrati s koncerti je začel sodelovati še z drugimi znanimi slovenskimi skupinami: Sasha, Jadranka Juras, Andraž Hribar, Projekt GIS ...

Po končanem šolanju je ugotovil, da ga poleg jazzza zanimajo tudi druge glasbene zvrsti, izkušnje in oder nasploh. Tako se je odzval povabilu na sodelovanje z legendami slovenskega rocka skupino *Šank Rock*, leto kasneje pa odigral nekaj koncertov tudi z *Malimi bogovi* Vlada Kreslina. Medtem je z *Jazoo* aktivno pripravljajl material za novo ploščo, ki je izšla lani novembra pod naslovom *Retro Future*. Prav *Jazoo* ostaja njegova primarna zasedba kjer poleg glasbenih aktivnosti prevzema tudi vlogo organizatorja koncertov in predstavlja glavni motor skupine. Danes je direktor, organizator in strokovni vodja programov glasbene šole *Gvido*. S saksofonistom Matjažem Mlakarjem in flavtistko Katjo Stare-Komar je ustanovil novo skupino *Trio makiato*, v kateri se spet vrača k jazzu, in upa, da bodo lahko čimprej posneli prvo ploščo. No, pa se vrnimo k skupini *Jazoo*.

Pojasni ime skupine *Jazoo*. Ali vas ne moti, da

tako majhna črkovna razlika okrni prepoznavnost in lahko privede do zamenjave s starejšo popularno britansko skupino *Yazoo*?

Ime *Jazoo* je prišlo zelo spontano, za njim ne stoji kakšna posebna globina. Je kratko in jedrnato, sestavljeno iz dveh zlogov! Se pa iz njega razbere spogledovanje z jazzom in ljudje vse prevečkrat mislijo, da igramo jazz. Ampak temu ni tako - v naši glasbi je seveda čutiti veliko te zvrsti, ampak je prisotna v podobnem razmerju kot npr. rock, funk, elektronika ... Ime se je prijelo in bo tako tudi ostalo, dokler bo delovala skupina. Se pa konstantno dogajajo napake, saj nas ogovarjajo z *Yazoo*, *Jazzo*, *Yazzoo* in ne vem kaj še vse ... ja, morda marsikoga zmede tista skupina iz osemdesetih ... Podobnost z njo je zgolj v imenu in se ne obremenjujemo z njo, saj si zaradi različnih usmeritev nismo konkurenca.

Že naslov prvega albuma je bil v angleškem jeziku, prav tako naslovi skladb. Je to vpliv MTV, koke-tiranje s svetovno pop in rock glasbeno sceno, ki je anglo-ameriško govoreča, ali kaj tretjega? Zakaj ne slovenski jezik?

Razlog za angleščino je predvsem to, da plošče izdajamo pri *Membrane Records*, ki deluje v Zurichu in na tujem terenu tudi prodaja plošče. Strinjam se, da je slovenski jezik treba ohranjati in je to nekaj, kar nas kot narod dela drugačne in posebne, zato smo na prvi plošči pustili tudi nekaj slovenskih besed na naslovnici. Na drugi plošči pa smo slovensko poreklo izrazili v priredbi naše narodne pesmi *Kje so tiste stezice*, čeprav je kar precej spremenjena. Morda to še vedno ni dovolj in sam malo razmišljam o tem, da bi na naši tretji plošči uporabili več slovenščine ...

Zakaj in kako je padla odločitev za instrumentalno glasbo, brez petja oz. vokala v klasičnem smislu, morda celo atraktivne vokalistke? Na ta način je zelo težko prodreti, poslušalstva je manj ...

Vsi člani smo instrumentalisti, na nek način se najlažje izražamo skozi svoj instrument. Že od začetka smo se v tem stilu najboljše počutili. Se pa vokalu ne izogibamo - tako na prvi kot na drugi plošči smo ga uporabili, res pa je, da se mu nismo podredili. Razumemo ga kot instrument in ga tako tudi vključujemo v našo glasbo. Edina skladba, ki je bila načrtno ustvarjena za vokal, je *Burn Me Down* z druge plošče, kjer nam je pomagala Maja Osrajnik. Sami smo preposlušali ogromno instrumentalne glasbe, saj je je veliko, ampak

pri nas obstaja tisto prepričanje, da v bendu mora biti vokal in da brez njega kar nekaj manjka. Pri nas obstaja veliko dobrih inštrumentalnih bendov (npr. *Srečna mladina*), ampak narod raje poslušata tekst kot solaže, kar je po svoje razumljivo. Skozi besedila se lažje poistovetijo. Mislim, da bomo še naprej ustvarjali podobno glasbo, ne glede na to, da je poslušalstva manj in da je težko z njo shajati. Bomo pa zagotovo še vključevali vokal v naše ideje. Je pa naša Maja, s katero sodelujemo sedaj, kar atraktivna ... ampak seveda je najbolj pomembno, da se glasbeno razmemo!

Glasba skupine Jazoo je pestra, z različnimi žanrskimi vplivi. Kateri so instrumentalisti in skupine pri katerih ste črpali navdih: na začetku in zdaj? Imate kakšnega skupnega vzornika?

Mislim, da vsi poslušamo vsak svoje, nima mo preveč enakih okusov. O skupnem vzorniku bi težko govoril. Pravzaprav vsi izhajamo iz roka, metala, jaz sem največ poslušal skupine, ki so imele v zasedbi tudi klaviature, *Deep Purple*, *Pink Floyd*, *Jean Michel Jarre*, *Jethro Tull* ... to se seveda čuti v mojih idejah in ustvarjanju, temu se ne morem izogniti. Podzavest nehote vrska vase vse vplive, sploh tiste, ki jih poslušamo v najbolj čutiljivejših obdobjih, npr. puberteti ... in to se potem v eni čudni zmesi vrača nazaj iz glave ter se kasneje izraža na inštrumentu. To se dogaja vsem skupinam - težko, da se ne bi čutili različni vplivi. A načrtno jaz tega ne delam, skozi leta se pač ustvari en prepoznaven slog in prav je, da se ga goji in razvija. Konec koncev mi brez teh plošč, ki sem jih poslušal ure in ure doma, ne bi uspelo razvijati svojih idej. Ohranjam jih v mojem "glasbenem skladišču" kot surovine, iz katerih črpam navdih. Čeprav sem se izobraževal v jazzu, me danes vedno bolj navduhuje elektronska glasba. Tehnologija dela čudeže in nimam predsodkov glede tega. Tudi elektronska glasba je zame umetnost, računalnik in druga elektronska pomagala so postali inštrumenti. Kot efekti na kitarah, ki popačijo zvok in dobiš ogromno novih možnosti. Take stvari so mi všeč.

Kdo je avtor glasbe? Pišejo vaše kompozicije posamezniki ali nastajajo skladbe »bendovsko«: iz fragmentov idej na skupnih vajah skozi improvizacijo?

Največ idej prispevava midva z Bogdanom, ki jih ustvariva vsak po svoje doma. Medtem ko vadim svoje stvari, se prikrade ideja in jo razvijem. Nisva pa v večini in tudi Matjaž, David in Frene veliko prispevajo - dajo zadnji in ključni moment,

vdihejo skladbam pravi zvok in življenje. V bistvu je tako, da lahko moje ideje, tiste, ki jih prispevam jaz, zaživijo samo skozi *Jazoo*. Poznamo se že zelo dolgo in se zelo čutimo v glasbi oz. skozi igranje. Zato veliko skladb nastane tudi spontano, na vajah, npr. na ogrevanju pred vajo, na tonski vaji, medtem ko čakamo, da se zberemo vsi na placu ... tiste so ponavadi najboljše ... Prijetno je delati nove stvari, občutki pri procesu, ko se komad rojeva in nastaja, so fenomenalni, energija močna. Zaradi tega vztrajamo v tej glasbi - vrača nam naš trud, ki ga vlagamo vanjo.

V glasbi uporabljate elektronske naprave, predstavitev albuma je bila tehnično zahteven multimedialen spektakel, obvladate snemalno tehniko, imate svojo spletno stran (www.jazoo.net),... ste tehno-friki? Se boste morda lotili tudi akustične verzije skladb, morda posneli cel album, kot to počnejo nekateri jazzarji: električni bend / akustični bend?

Že nekaj let se mi po glavi podi ideja o akustični priredbi naših skladb. Nenazadnje bi nam to zelo olajšalo koncerte, saj ne bi potrebovali toliko tehnične opreme. Ko sem predlagal to ostalim, so bili za to, ampak trenutno vsi skupaj čutimo, da moramo še naprej delati nove stvari in naša pot zaenkrat še vedno pelje bolj v elektroniko in funk oz. mešanico podobnih zvrsti. Mislim, da moramo narediti še en projekt in se potem lotiti aku-

Utrinek s promocijskega koncertnega spektakla v Katici

Jazoo: Tomaž, David, Matjaž, Bogdan in Frene

stičnih priredb. Morda jaz svoje obsesije po bolj akustični glasbi zdaj zadovoljujem skozi zasedbo *Trio Makiato*, ki jo sestavljamo Katja, naša flavtista, Matjaž (saksofon) in jaz. Tam je mnogo več improvizacije in manj elektronike.

Promocije se res lotimo na veliko, čeprav poberejo ogromno ogromno energije in časa. Zdaj, ko predstavljamo ploščo *Retro Future* po ostalih krajih Slovenije, delamo to na klasičen način. Bliža se pa 10-letnica našega obstoja in za to priložnost se bomo najbrž spet malo bolj potrudili. Ja, smo tehnofriki, to pa ja ...

Frene je klasično izobražen akademski glasbenik, Tomaž ima končano srednjo šolo za jazz, ostali člani pa so oz. ste, če se ne motim, avtodidakti. Kako usklajujete različne nivoje, kako se ujemate in uskladite glede na raznolikost formalne glasbene izobrazbe posameznikov? Plusi in minusi.

Šola ti daje nove možnosti, a te lahko tudi precej uokvirira. To sta bela in črna plat izobrazbe. Zame še vedno več šteje občutek za igranje, "filing", ki ga skozi šolanje ne smeš zanemariti oz. zamenjati samo za pasivno branje not in vegetiranje v nekem orkestru. Ko se zaposliš v nekem velikem orkestru, lahko hitro postaneš popolnoma nekreativen. Meni se pa zdi zelo pomembno razvijanje svojih lastnih idej in vsaka šola, ki to vzpodbuja, je dobra šola! Mislim, da sva s Frenetom zelo široka v glasbenem smislu in oba zelo željna izvirnih idej in novih prijemov ter precej kreativna. Šolanje najinega glasbenega izražanja ni povzročilo in sva še vedno ustvarjalna, prav tako kot Matjaž, David in Bogdan, ki sicer nimajo formalne izobrazbe, a jih izredno spoštujem kot glasbenike. S tem nikoli nismo imeli problemov in mislim, da ne dajem pogosto vedeti, da imam več teoretičnega znanja. Je pa res, da včasih to zelo

prav pride. Seveda se dogajajo tudi konflikti o tem in onem, a so površinski in ne zamajajo temeljev.

Za stvaritve, kot so romani in glasbeni albumi, velja, da je za prvega celo življenje časa, z drugim pa je drugače, težje. Po prvem izdelku se med poslušalci ustvari pričakovanje ... Kako je bilo pri vas z *Retro Future*.

Pričakovanje je bilo kar veliko, to smo začutili. Težko je, če si odvisen od lastnih sredstev, v tej glasbi ni denarja in ne sponzorjev. Zato se rok izida vedno bolj odmika ... no, nazadnje nam je uspelo, *Retro Future* je izšel tri leta za *On Time*, sam mislim, da bi moral sicer že kakšno leto prej, a je precej zahtevna stvar posneti pravi album, sploh pri takih komplikatorjih, kot smo mi. Mislim, da smo z *Retro Future* malo razočarali klasične jazzerje in malo bolj razveselili ostale odprte glave. Ja, težje je z drugim, to se čuti. Treba je obdržati nivo in zaenkrat se še držimo. Se je pa situacija na trgu zelo poslabšala, kar jaz kot organizator koncertov za Jazoo zelo dobro poznam. Najem glasbenih skupin predstavlja veliko tveganje, obisk je postal zelo nepredvidljiv. To občutijo glasbeniki vseh zvrsti. Mislim, da smo postali precej leni za obiskovanje različnih koncertov. Upam, da ta kriza čimprej mine.

Ne glede na to, da je zadnji album še vedno aktualna koncertna tema, bi vendarle zastavili besedo, dve o vizijah, načrtih in perspektivi.

V prejšnjih odgovorih sem že veliko govoril o naši viziji in željah, o elektroniki, akustiki, vokalu, ploščah ... lahko rečem le še to, da si želimo čimveč igrati in ustvarjati. Nismo omejeni na prostor, zato bi želeli nastopiti tudi izven meja. To si želi vsak glasbenik in mi nismo nobena izjema. Za letos načrtujemo praznovanje naše 10. obletnice in dostojno predstavitev *Retro Future*, potem bi pa bil spet čas za snemanje.

Katero vprašanje ste pričakovali, morda domislili odgovor, pa vprašanja nisem zastavil?

Postavil si dobra vprašanja, ob njih je bilo treba tudi malo razmišljati. Nikoli se posebej ne pripravljam na morebitna vprašanja, odgovarjam spontano. Vprašal si približno to, kar sem od tebe pričakoval, kolikor te poznam. Hvala. Morda bi me lahko vprašal, kako med sabo časovno usklajujemo ljubezen do glasbe, družino, službo, ostale zaposlitve in dolžnosti ... no, pa drugič o tem, a ne?

Blaž Prapotnik

Misli za Prešernovo proslavo

KULTURA

Spoštovani gospod župan, spoštovane gospe, gospodje,

priznati moram, da se počutim nekolikani nelagodno, ko mi je na isti praznik in v enaki vlogi že drugikrat zapored, takorekoč bienalno (kar zveni skoraj že kot institucija), podeljen privilegij, da lahko spregovorim nekaj misli o tistem nabolj čudovitem in vznemirljivem človekovem aktivnem odnosu do sveta in soljudi, ki mu pravimo kultura, ne glede na to, ali se nezavedno odvija v vsakem od nas pri sebi, intimno, v vsakdanjem soočenju z okoljem, v katerem živimo, ali v pompozni izrazih nacionalno privzdignjene evforije, napihnjene v *okrencljane* mite, ki zgodovino venomer kradejo iz okoliščin minulosti in jo »lastninijo« v imenu sedanjosti ter potreb aktualne dnevne politike, ali pa na področju ustvarjalnosti, umetnosti, ki mi je osebno, v ožjem poklicu in ob njem, najbližja, saj je v svoji intrigantni dvoumnosti neulovljiva in nikoli dokončno doumljiva, ko obenem vznemirja in tolaži, odkriva, razgalja in se istočasno zapreda v kodirana sporočila brezbrežne človeške občutljivosti in domišljije, ter je neusahljiv navdih, ki krmari življenje in je njegovo najbolj žlahtno upa-

Gabriel Belgeonne, list iz 3. grafične mape
Ustanove-Fundacije akademskega slikarja Karla Pečka.

nje za prihodnost.

O drobcih občutij, ki dnevno krojijo kulturni utrip slehernega izmed nas in sestavljajo bolj ali manj mogočno podobo usojenega nam duha časa, sem dušebrižniško razpredal že prejšnjikrat, zato se bom potrudil in bom nocej prizanesljiv. Tudi blagozvočnih in visokodonečih besed o pomembni vlogi in izjemnem položaju kulture na Slovenskem in njenem razvoju v dolgotrajnem procesu boja za narodovo emancipacijo in pravico do svobodnega izražanja, ki dandanašnji dobi svojo pravo potrditev menda šele z vsako novo vlado, boste slišali veliko tudi še v prihodnjih dneh, zato mi dovolite, da se na tem mestu pravzaprav umaknem v ozadje, kot se za nekoga, ki je predvsem spremljevalec, občudovalec, včasih le skromni razlagalec resničnih dosežkov tudi spodobi, ter za teh nekaj trenutkov pokličem na pomoč misli in besede ustvarjalca, ki je v osamljeni pozi romantično prekletega umetnika živel le za vizije, umerjene po svojih predstavah in domišljiji ... Zgolj zato, da skupaj z vami v teh dneh, ko se priklanjamo umetnosti, preizkusimo, ali se v svetu prevladujoče vrhunske tehnologije, ko nismo več mi tisti, ki premagujemo svet, temveč svet premaguje nas, ko ne mislimo več predmetov okoli sebe, temveč predmeti mislijo nas, ko ni več obzorja duhovnih presežkov, le še obzorje absolutnega blaga, artikla, katerega bistvo je oglaševalsko in se smisli in vrednote včerajšnjega sveta spreminjajo v nesmisle in iluzije sodobne potrošniške konzumacije dobrin, sploh še zmoremo približati žarenju do robov in čez predanega ustvarjalnega ognja tenkočutnih prisluškovalcev najbolj pretanjenih izrazov stvarstva v ne tako davni preteklosti. Pa ne bi spet o Prešernu, ki je zapovedana paradigma naše kulture in tega praznika, saj imamo, hvala bogu, še veliko prav tako pomembnih in zanimivih ustvarjalcev, mnogo celo v našem ožjem lokalnem okolju.

S svojo nenavadno in burno življenjsko zgodbo se ponuja Ljuba Prenner, a o njej bomo letos, ko se spominjamo stoletnice rojstva, še veliko govorili. Tukaj je znani, a v mnogočem še vedno neznani Hugo Wolf, saj ne le z glasbo, z monumentalnimi cikli samospevov, ki jih je v poznoromantični zamaknjenosti v smislu tradicije 19. stoletja pripeljal do žlahtnega vrhunca in vanje izzivalno vgradil temelje prihajajoče moderne dobe, temveč tudi z dosledno humanistično interpretacijo lastne bohemske navdahnjene ekstravagantne eksistence,

Mirsad Begić, bronasti kipi
Ustanove-Fundacije akademskega slikarja Karla Pečka.

kakor jo zrcalijo mnogoštevilna ohranjena pisma prijateljem, znancem in zlasti domačim tukaj v Slovenj Gradcu, predstavlja metaforo nekonformističnega, zaznamovanega umetnika, ki izgoreva v plamenih vedno previsoko, nedosegljivo zastavljenih ciljev. Enako briljantno kot so mu v mesecih vulkanskih izbruhov frenetičnega ustvarjanja izpod peresa tekle note po notnem črtovju, so se mu z izbrušenim osebnim slogom zapisale najbolj intimne misli, nemalokrat prave poetične eskapade občutljivega duhovnega kozmopolita in blodečega potohodca po katakombah človekove zavesti in podzavesti, velikokrat sicer nereflektirano podložnega idejam duhovno sorodnih velikanov kot so bili Wagner, Schopenhauer ali Nietzsche, a tudi neomajno zazrtega v razkrivanje resnic človeške zemeljske nečimrnosti na eni strani ter na drugi strani v arhetipsko nadčasovnost umišljenega ideala davne Arkadije, kakršno je sam iskal v deželah pod južnim soncem in jo glasbeno upodabljal v ciklih samospevov iz Italijanske in Španske pesmarice ter v svoji edini operi Corregidor.

Že kot sedemnajstletni mladenič je tako neomajno verjel v poslanstvo, za katerega se je čutil poklicanega, da je celo sporazumevanje z očetom, ki je bil sam muzikus, zarotil skozi svoje glasbeno ustvarjanje, ko pravi: »Najdražji oče! Kajne! To pot se bova sporazumevala samo prek glasbe – zvoki prihajajo in gredo tako naravnost v srce, da njihovega pomena ni moč razumeti napak; vsaka disonanca se more razrešiti v ljubezen, muko in slast, in vse, kar preveva človekove prsi, se more razrešiti v nežno spravo.«; da bi v kasnejših letih, ko si je mukoma utiral pot na glasbene odre in se spopadal z dvomi, saj obdobji, ko je bila domiselnost njegovega fantastičnega, izvirnega talenta šibkejša, ni znal premostiti z enostavno obrtno rutino, v pismih prijateljem vedno znova potožil: »Čemu to sramotno težaško početje, ta

strah v moji duši, da se ne bi posrečilo, te noči brez spanca, zmedene sanje in ta prekleta gonja, ki sam silim vanjo? Norost! Povsod norost! Ja, v tem grmu tiči zajec. Ta stara edinstvena norost me je že spet enkrat obsedla. Ali jo bom lahko zmogel? Kajti to je edina pot, kako se znebiti tega starega satana. Preden ta spaka ne bo premagana in spremenjena v duha, ki je na uslugo, mi nič na zemlji ne more povrniti popolne utehe, ki edina zmore osrečiti najneznatnejšega med smrtniki: da izpolni, za kar je poklican.«

Ob takšnih besedah se nam včasih zazdi, da ljudje nismo ničemur bolj predani kakor nesrečnosti, in ravno skozi umetnost se nam ta paradoks človeškega značaja najbolj nazorno kaže. Če bi nas kak hudoben stvarnik postavil na svet samo zato, da bi trpeli, bi si lahko mirne duše čestitali, da tako navdušeno izpolnjujemo nalogo. A kaj, ko v isti sapi umetnika vselej muči občutek, da je tujec, izobčenec, da ga nihče ne razume, in tudi Wolf se je velikokrat razburjal zavoljo »brezbožne človeške zalege« kot pravi, in doda: »O, kamni so sočutnejši od ljudi, saj potrpežljivo poslušajo in se ti ne posmehujejo. Dobro vem, da se mi boste posmehovali. Kar dajte, navajen sem ... Ljudje so vendar veliko slabši od kamnov. Prizadevajo si, da bi bili več kot mrtev kamen, a vendar ostajajo enaki; tudi prav. Nemara bom še kdaj imel čast biti zaprt v stolpu norcev, ki bo zgrajen iz takih kamnov.«

Zgroženega nad resnično in namišljeno zлага-

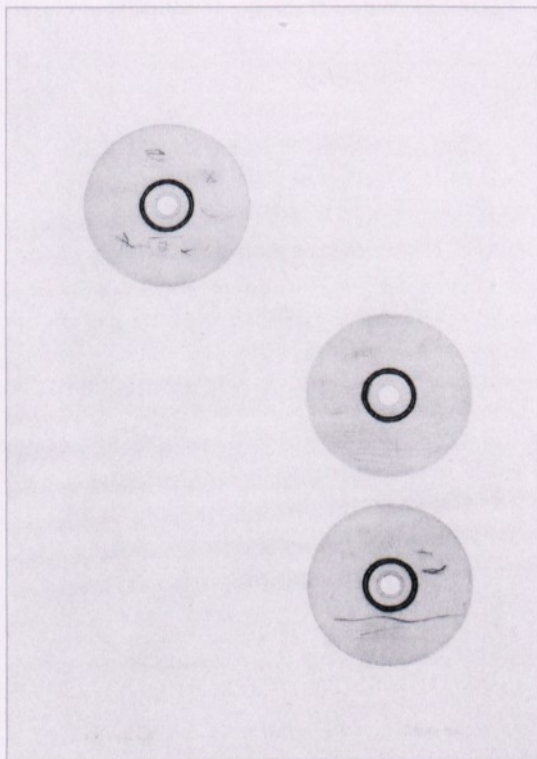
Vatroslav Kuliš, list iz 3. grafične mape
Ustanove-Fundacije akademskega slikarja Karla Pečka.

nostjo sveta ga je včasih zaneslo celo v patetične, nebrzdane tirade, ki so zvenele takole: »Pri ljudeh, ki znajo vzvišene besede našega Odrešenika, Novo zavezo, na pamet že od zadaj, v velikih začetnicah – mislim na ponosne zlate črke na hrbtni strani platnic – koj spočetka pa se izognejo črnim črkam na beli osnovi, kot da bi bile sam živ hudič na steni (ta se seveda marsikateri na silo prebeljeni vesti čisto nepričakovano prikaže skoz belež, kot da bi bil narisana nanj s simpatetičnim črnilom, v svoji najbolj črni paradni opravi, z repom in kremplji – in to ravno na najlepših mestih), pri takih ljudeh, ki sestavljajo tisto drugo, tako imenovano omikano družbo in ki npr. človekovih zaslug ne presojaajo po tem, kaj zna, temveč po tem, kaj zna s svojim znanjem narediti (torej se jim mora prenarejati, mora lagati, varati, goljufati in, če noče veljati za norca, imeti za norca druge, nositi mora masko, kot drugi, in tak je potem ves svet: velika maškera), pri takih ljudeh nikakor ne moreš predvideti, da bi meni nič tebi nič sneli svoje maske (ki so pogosto postale že njihov resnični videz) in nedolžno kot drevo življenja pokukali v svet; samo neumno bi gledali in bili predmet posmeha.«

Neuspeh in nerazumevanje, ki ju pravzaprav doživlja vsak umetnik, ki je nekoliko pred svojim časom, je Wolf nemalokrat zaobrnil v komičnost in s svojimi briljantno ironičnimi, včasih celo

nesramnimi članki zabaval malomeščanske bralce takratnega Dunajskega salonskega lista, nedeljskega rumenega tabloida, v katerega je denimo zapisal tudi takšnole samopersiflažo: »Ne vem, ali je kaj bridkejše od tega, da se ti nikdar ne izpolni še tako skromna želja. Človek postane zavoljo tega norec, pijanec, ljudomrznik, astrolog, stradač, zlatokop, zadolženec, zaklinjevalec hudiča, lirski pesnik, potepuh, nesrečen ljubimec, celo recenzent (kot npr. jaz) in bogvedi kaj koristnega in prijetnega še. Zares, če hočeš ubežati takim nevšečnostim, bi bilo treba do svojih želja in upov imeti kar najbolj hladen odnos, jim kolikor mogoče malo prisluhniti, za tako pretenciozne goste bi bilo treba določiti sprejemne ure in se teh sprejemnih ur držati s tolikšno netočnostjo, da bi to še preneslo tisto samospoštovanje, ki ga čuti do sebe vsak capin. Gospoda moja! Imejte usmiljenje z nami ubogimi skladatelji. Nikoli ne rjovite v en glas, kadar obsojate kako delo, razdelite se na atome, v kolikor to zmorete, vendar si nikar ne drznite sporočati nadebudnim avtorjem tako bogokletnih, abotno marnjastih enoglasnih sodb zoper to ali ono njihovih del.«

Nenehna razočaranja, nelagodje in pomanjkanje samozavesti, ki je navzven sicer ni kazal, je skušal Wolf simptomatično, kot toliko drugih avantgardnih ustvarjalnih duhov, ki trmasto vztrajajo na svoji poti, načrtani po neki skrivnostni notranji logiki, ublažiti z nenehnimi upi za prihodnost, s sanjarijami bodočih uspehov, a obteženimi z nenehnimi dvomi, ko se sprašuje: »Kakšen je smisel življenja zgolj v službi prihodnosti: če bo šlo vse po zlu in se mi bo svet dejansko zazdel zabit z deskami, za katere bi človečki, ko bi jih hoteli odstraniti, morali potrošiti ves svoj humor in razum ali pa si izvrtati luknjo, da bi gledali skoznjo tako kot Mojzes obljubljeni dežel, v katero ne bi smel nikdar stopiti; kadar potem postanem prav slabe volje ob misli, da tavamo v temi kot slepi krti, da neutrudno in marljivo kot hrčki kopičimo zaklade za prihodnost, ko da sploh ne bi bilo sedanosti, ki se nam jo zdi pametno izkoristiti le tedaj, ko računamo na prihodnost – računati na nekaj, česar sploh še ne poznamo – o, človeški um, kakšno neumnost imaš na vesti! Kadar vidim sam v sebi takegale lakaja prihodnosti z mučeniško krono, kako, uročen od peklenske nuje po moralnosti, samovšečno strelja zmerom prek cilja ali v prihodnost ali, bolje rečeno, v nekaj, kar ne obstaja, razen v njegovi zmedeni glavi, če me potem vendarle prevzame sveti duh v podobi ognjenih jezikov kot nekoč apostole – ah! potem me presvetli samo toliko, da z jasnim pogledom v preteklost vidim ves zgrožen, kakšen nepopisen bedak sem, saj sem že večkrat kaj začel pod najvišjim patrona-

Sašo Vrabič, list iz 3. grafične mape
Ustanove-Fundacije akademskega slikarja Karla Pečka.

Jiři Bezlaj, bronasti kipi
 Ustanove-Fundacije akademskega slikarja Karla Pečka.

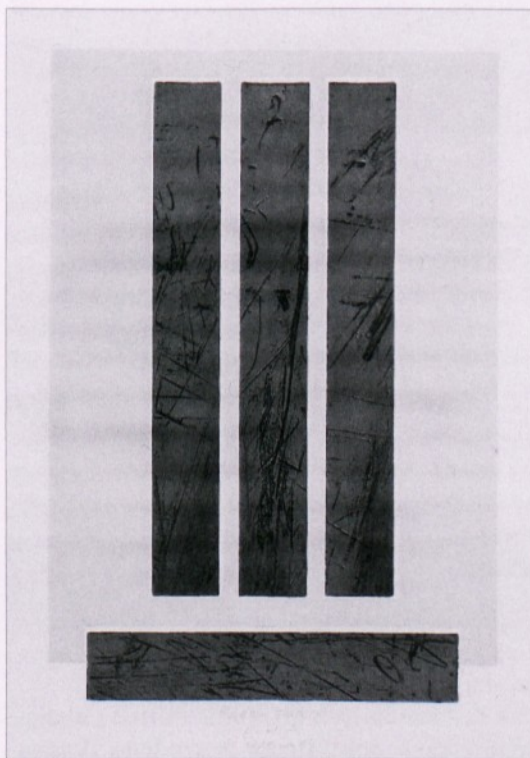
tom svetega duha; ker pa sem zmerom hotel ubrati svojo pot in bil trmast, je naposled on – sveti duh (ta je seveda Wolfova metafora za navdih) – tudi meni pokazal jezike in pod varstvom 'svete preproščine' sem svoja prazna junaštva srečno pripeljal do konca. Vse moje nesmiselno početje je pravzaprav to, da ničesar ne počnem.

Dvomi te vrste, depresivne skušnjave in beda zanikrnega bohemstva so seveda klišeji, ki pa niso zaznamovali le Wolfa, temveč so bili vselej sestavni del rahločutnega umetniškega ustvarjalnega nemira velikih mož in žena, od davnih odmevov oddaljene antike naprej vse do naše dobe. Ali pa so še tudi danes? Prav gotovo, a sinergija potrošniške lagodnosti je obrusila ta nekdaj usodna velika vprašanja in jih z dokončnim zmagoslavjem plehke preproščine popularne kulture potisnila v anonimnost in za kulise Potemkinovih vasi sodobnega urbanega načina življenja. Estetika šoka in vsiljiva agresivnost vizualnih sporočil sta našo stvarnost zavrtinčila v kaotično sosledje podob, v katerem se tudi v preprostem vsakdanjem življenju izgublja občutek za mejo med realnim in namišljenim ... kot da bi živeli v prostoru, ki je ujetnik sedanjega trenutka, kot da sploh ne bi bilo zgodovine, morda le še novica prejšnjega ali tega dneva, kot da bi zgodovina in posameznikov odnos do nje izčrpala svoje motive in se znašla v nenehni izpraznjeni sedanjosti, prestreljeni s ponorelim hlastanjem za čim hitrejšo konzumacijo lahko prebavljivih dobrin. Ko neulovljive črke na virtualni belini elektronskih ekranov zamenjujejo natisnjeno besedo, ki se je nekoč tako plemenito vzvišeno razlivala prek šelestečih strani orumenelega papirja, se zdi, da je sporočilo brezčasne radoživosti, ki jo ponujajo dosežki velikanov umetnosti in duha, obsojeno

na počasno izumrtje.

Vsako obdobje v zgodovini civilizacije se je soočalo s svojimi specifičnimi izzivi, a nemara je v času, ki ga živimo, teh izzivov največ. O tem pa bodo lahko sodili šele tisti, ki pridejo za nami. Kulturni praznik je bržkone prostor in čas za tovrstne refleksije, vendar tehtne sodbe prepustimo strokovnjakom, za nas vse je morda bolje, da ne tratimo časa in energije z ugotavljanjem definicij. Zgodovino, kolikor je bo ostalo, bodo napisali, razložili in, upam, shranili ne glede na to, koliko se je sproti trudimo ujeti; v resnici je neulovljiva, le mi sami smo lahko zgodovina, in v njej iz dneva v dan zadostujejo že najbolj drobcene malenkosti, ki dajejo šarm vsakdanjim rečem. Velikokrat je v medsebojnih odnosih, in to je kultura v svoji najčistejši obliki, dovolj že droban migljaj in nasmeh ob srečanju z neznancem na pločniku domačega ali tujega mesta; in zakaj ne tudi aktiven dialog z velikimi temami sodobnega globaliziranega sveta, kakršen je v mestu Glasniku miru lahko že načeljen in glasen NE!, ko gre za vprašanje simbolne podpore strašljivo arogantni in samovoljni militaristični politiki svetovnega voditelja z one strani Atlantika, ki samega sebe cinično razglašča za voditelja svobodnega sveta.

Marko Košan

Valentin Oman, list iz 3. grafične mape
 Ustanove-Fundacije akademskega slikarja Karla Pečka.

BERNEKERJEVA ODLIČJA

KULTURA

BERNEKERJEVA NAGRADA

KULTURNO DRUŠTVO ŠMARTNO Predlagatelj *Zveza kulturnih društev Slovenj Gradec*

Šmartno kljub bližini Slovenj Gradca, razgibana kulturenega mesta, razvija živahno kulturno dejavnost, na svojevrsten način išče svoj obraz in je s svojimi močmi zgradilo pomembno kulturno žarišče. Ob neverjetni delovni vnemi in sposobnostih posameznikov je zraslo v eno izmed pomembnejših kulturnih središč v Mislinjski dolini.

Na šmarškem področju je slovensko kulturniško gibanje zaživelo proti koncu 19. stoletja. V Šmartnem je bilo bralno društvo na pobudo Jožeta Kaca ustanovljeno leta 1900. V istem času se je pod vodstvom organista Gregorja Krpača začelo razvijati tudi zborovsko petje.

Razgibano kulturno življenje pa se je v Šmartnem začelo v obdobju med dvema vojnama, ko so ustanovili gledališko skupino in moški ter mešani pevski zbor. Gledališka skupina je vsako leto pripravila dve igri, pevski zbori pa so nastopali ob različnih priložnostih doma, pa tudi po Koroški in Savinjski dolini. Gledališko skupino sta uspešno vodila šolski upravitelj Franc Kavčič in učiteljica Josipina Rogina. Vodenje zborov pa je prevzel Ivan Krpač, ki je ustanovil tudi instrumentalni trio.

Po drugi svetovni vojni je Šmartno zbralo svoje moči in obnovilo društveno dejavnost. Že 1946 leta so ustanovili *Izobraževalno prosvetno društvo*, v katerem se je s prihodom Edvarda Rössnerja, ravnatelja osnovne šole, nadaljevala živahna gledališka dejavnost, saj je bil režiser in tudi pisec ljudskih iger. Z Ivanom Krpačem sta bila pravi ustvarjalni tandem in sta močno zaznamovala kulturno, društveno in družabno življenje kraja. Letno so naštudirali do pet iger in spevoiger, s katerimi so gostovali po Mislinjski dolini in po Koroški. Delovali so trije pevski zbori - moški, mešani in mladinski. Moški zbor se je na pevskih festivalih vedno uvrščal med najboljše. Dejavnost društva se je poleg gledališke in pevske razširila še na knjižničarstvo. Spremenilo se je tudi ime v *Kulturno društvo Ivan Cankar Šmartno*.

V šestdesetih letih prejšnjega stoletja pa se je zaradi odhoda dolgoletnega predsednika društva Edvarda Rössnerja in smrti Ivana Krpača kulturno delovanje precej zožilo. Delovala sta le še

knjižnica in moški pevski zbor pod vodstvo Ivana Ridla.

Toda v kraju, kjer je imelo kulturno delovanje tako močno tradicijo, poustvarjalna iskra ne ugasne zlahka. V začetku sedemdesetih let je društvo znova zaživelo. Vodilno vlogo je prevzela učiteljica Marica Gostečnik. Gledališka skupina je zopet uspešno nastopala s predstavami: *Pernjakovi*, *Kovačev študent*, *Veriga* in *Strici*. Igrali so doma in v drugih krajih Mislinjske in Meziške doline. RTV Ljubljana pa je posnela njihov avtorski splet kmečkega humorja, domačih opravil, ljudskih pesmi in običajev. V tem času je iz šolske folklorne skupine zrasla folklorna skupina *Rej*, ki že dobrih trideset let uspešno nastopa doma in v tujini. Pet let je pod vodstvom Janeza Koleriča deloval tamburaški orkester in nekaj časa tudi instrumentalni ansambel *Forum*.

V osemdesetih letih je ob spodbudah mladih društvo ustvarilo novo podobo, po kateri je prepoznavno še danes. Nastali so štirje novi pevski zbori. *Dekliški pevski zbor Šmartno* si je z zborovodjem Janezom Kolaričem pripel uvrstitve na mednarodne pevske festivale v Celju in v Grčiji, peli so v Avstriji, na Češkem in Slovaškem in izdala audiokaseto.

*Naca Rojnik, bronasti kipi
Ustanove-Fundacije akademskega slikarja Karla Pečka*

Mirko Bratuša, bronasti kipi
Ustanove-Fundacije akademskega slikarja Karla Pečka

Moški pevski zbor *Kope* je svojo dvajsetletnico obeležil z izdajo biltena in audiokasete. Moški pevski zbor *Šmartno* je v letu 2005 svečano proslavil 25-letnico. Ženski pevski zbor *Tenutno* pa je tudi že dokazal, da sodi med najboljše tovrstne zборе v Sloveniji. Vsi omenjeni zbori so veliko nastopali doma in na gostovanjih po Sloveniji in v tujini.

Folklorno področje je obogatila otroška folklorna skupina pod vodstvom Mire Strmčnik. V osmih letih svojega delovanja je dosegla šest zlatih plaket na državnih tekmovanjih, trikrat pa je kot predstavnik Slovenije odšla na *Mednarodni folklorni festival* v Skopje. Skupina se redno uvršča na državna srečanja otroških folklornih skupin, kjer se predstavi deset najboljših iz Slovenije.

V društvu ves čas namenjajo posebno skrb organizaciji različnih prireditev, koncertov in gledaliških predstav. Leta 1996 ob 890. obletnici Šmartna so se začeli *Martinovi dnevi* (Martin je šmarški farni patron). To je vsakoletno družabno srečanje krajanov in gostov, ki pa so ga nekajkrat obogatili s posebnimi projektnimi dnevi. Bili so plod sodelovanja osnovne šole in društva in so temeljili na raziskovalnih nalogah o življenju naših prednikov. Posebej uspešni so bili projekti *Od lanu do platna*, *Od zrna do kruha* in *Nekoč so bili mlini*.

Leta 1999 so ob stoletnici rojstva Ivana Krpača začeli organizirati dneve šmarške kulture, ki so jih poimenovali *Krpačevi dnevi*. Vsak december so v Šmartnem štiri prireditve z domačimi in priznanimi povabljenimi izvajalci. Tako Šmarčani izrazijo spoštovanje svojemu ustroju, ki je odločilno zaznamoval kulturno življenje kraja.

Številna priznanja skupinam in posameznikom dokazujejo, da si je društvo zastavilo prave cilje. Leta 1990 je društvo za uspešno delo prejelo *Plaketo občine Slovenj Gradec*, leta 1999 malo plaketo *Turističnega društva Slovenj Gradec*, skupine in posamezniki pa so dobitniki dvanajstih *Bernekerjevih plaket*, *Gallusove listine* (najvišje državno priznanje na področju zborovskega petja) in *Maroltove listine* (najvišje državno priznanje na področju folklorne).

Ob praznovanju svoje 60-letnice društvo v letošnjem letu v okviru spominskega zbornika ob 900-letnici Šmartna pripravlja dokumentaren pregled svojega delovanja.

Na lanskoletni proslavi kulturnega praznika v Šmartnem je slavnostni govornik profesor Tone Turičnik dejal: »Trebja je povedati, da Šmartno in okoliški kraji, ta naš prelepi domači svet ni obrob-

Dragica Čadež, bronasti kipi
Ustanove-Fundacije akademskega slikarja Karla Pečka

je, oddaljeno do kulture, več, z njo živi, kleše svojo podobo, prepoznaven obraz, že stoletje in več. In se zaveda, da nič ni tako dobro, da ne bi moglo biti še boljše ... Zato bo Šmartno vedno, prepričan sem, kljub takim ali drugačnim časom vrec in žarišče kulture.«

Bernekerjeva nagrada bo močna spodbuda za nadaljevanje bogatega kulturnega utripa v skrbi za ohranjanje lastne identitete v združeni Evropi.

BERNEKERJEVA PLAKETA

IVAN KAMNIK IZ PAMEČ

Predlagatelj *Kulturno društvo Pameče*
- *Troblje in Vaška skupnost Pameče*

Nihanja v delu kulturnih društev v manjših krajih, zaselkih in vaseh so nekaj običajnega. Tudi Kulturno društvo Pameče - Troblje ni izjema. Uspehi, delo, padci, nedelo ... in morajo se pojaviti novi kulturniški entuziasti, da s svojo zavzetostjo ponovno poženejo kolesje.

Ivan Kamnik je rojen v Pamečah in od leta 1993 znova tam tudi živi. Vrsto let pa je živel v Slovenj Gradcu in v *Tovarni usnja* kot sindikalni delavec skrbel med drugim tudi za organizacijo kulturnega življenja v podjetju. Od leta 1978 do 1986 je bil dva mandata član izvršnega odbora *Zveze kulturnih organizacij Slovenj Gradec*. V letu 1994 se je začel vključevati v organizacijo kulturnih prireditev v Pamečah in se včlanil tudi v kulturno društvo. Leta 2000 je prevzel predsedniško funkcijo *KD Pameče - Troblje*. Z njegovim predsednikovanjem se je okrepila pevska dejavnost in znova zaživela gledališka dejavnost. Društvo vsako leto pripravi eno predstavo. Najodmevnejši sta bili *Sobe M. Köbelija* in *Vse zastonj, vse zastonj*, italijanskega Nobelovca Daria Foa. Ta predstava se je uvrstila na *Linhartovo srečanje*.

Ivan Kamnik je dober organizator in skupaj s šolo, vrtcem in drugimi društvi organizira mnoge odmevne prireditve, naj omenimo samo lutkovni abonma, proslave ob praznikih, spominske večere Viktorju Brezniku in tradicionalna srečanja harmonikarjev. Skupaj z družino Breznik vzdržuje tradicionalne stike z glasbeno skupino *Coro di Angelo* iz Begliana v Italiji, kot tudi s koroškimi kot porabskimi pevci.

Kulturniške skupine *KD Pameče - Troblje* gostujejo po Sloveniji in tudi v tujini (Italija, Avstrija, Madžarska, Srbina in Črna gora).

Vodenje in organizacijsko delo v društvu zahteva izjemne sposobnosti in veliko energije. Ivana Kamnika odlikuje velik posluš in sposobnost povezovanja različnih interesov ter usmerjanje

moči v skupne cilje. Zato mu je uspelo izpolniti kulturno praznino v kraju. *Bernekerjeva plaketa* mu bo gotovo pomenila nov zagon in izjemno pomembno poslanstvo v *KD Pameče - Troblje*.

BERNEKERJEVA PLAKETA

VIKTOR HOVNIK IZ SEL

Predlagatelj *Vaška skupnost Sele - Vrhe*

Viktor Hovnik je ustanovni član *MPZ Franca Ksaverja Meška*, ki letos praznuje 40-letnico delovanja. V zboru neprekinjeno prepeva že celih štirideset let, zadnjih pet let pa je odličen predsednik zbor. Za svojo pevsko udejstvovanje je prejel bronasto, srebrno in zlato Gallusovo značko.

Razen dobrega petja je velikega pomena izredna Viktorjeva aktivnost pri vseh organizacijskih nalogah za zbor. Prizadeva si, da se zbor pomlajuje, kar je po tolikih letih nujnost, da lahko še prepevajo. Zna povezati interese zborovodje in pevcev in zmore usmerjati delo zbor tako, da se v pravi

Andrej Grošelj, bronasti kipi
Ustanove-Fundacije akademskega slikarja Karla Pečka

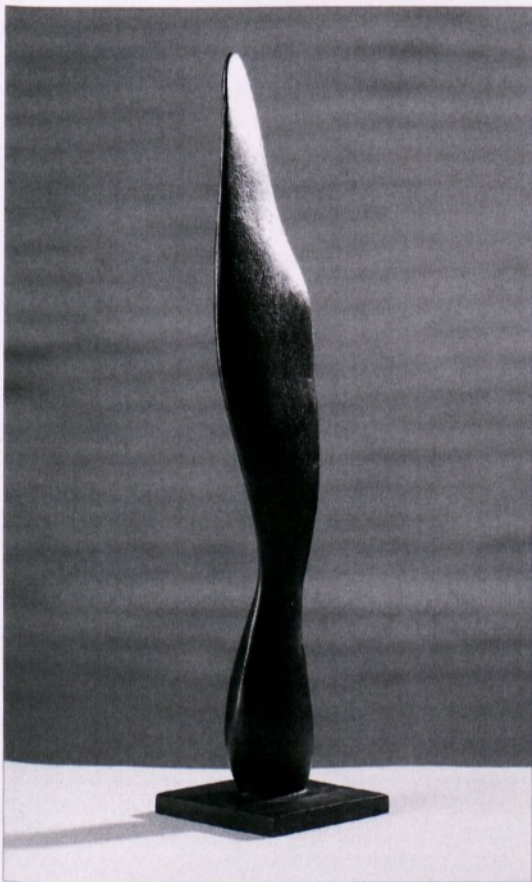
meri prepleta strokovnost in družabno življenje članov. Organizira skupno rekreacijo, planinske pohode in tudi intenzivne vaje v toplicah. Vsaka taka dejavnost je seveda povezana s prepevanjem.

Ob 40-letnici zбора bo izšla nova zgoščenka, za kar gre zasluga predsedniku zбора Viktorju Hovniku.

Ves čas je aktiven tudi v organih kulturnega društva Sele - Vrhe, kjer odgovorno sprejema različne zadolžitve. V manjših krajih je zelo pomembno povezovanje kulturnega, družabnega, športnega in družabnega življenja, zato je nujno medsebojno sodelovanje različnih društev in organov.

Ob kmetovanju in družini je Viktorju druženje in prepevanje v zboru najpomembnejša sestavina v življenja. Brez tega ne more, kot tudi zbor brez tako predanih članov ne bi mogel delovati štirideset let.

Naj bo *Bernekerjeva plaketa* spodbuda še za vrsto uspešnih pevskih let.

Čadež, bronasti kipi

Ustanove-Fundacije akademskega slikarja Karla Pečka

BERNEKERJEVA PLAKETA

MEŠANI KOMORNI ZBOR CARINTHIA CANTAT P

Predlagatelj *Zveza kulturnih društev
Slovenj Gradec*

Zbor *Carinthia Cantat*, v prevodu pomeni Koroška poje, je bil ustanovljen oktobra leta 1996 na pobudo zborovodje Toneta Gašperja. Na začetku je štel deset članov, kmalu pa se mu je pridružilo še več pevk in pevcev. Prvič se je predstavil na občinski reviji pevskih zborov aprila 1997 v Slovenj Gradcu in se takoj uvrstil na medobčinsko revijo. Odziv občinstva je bil zelo dober, zelo spodbudne pa so bile tudi strokovne ocene. Pri vodenju zбора sta kot mentorja sodelovala odlična glasbena svetovalca Danica Žvar in Tomaž Tozon.

Oktobra 1997 je zbor že nastopil na osrednji slovenski proslavi ob dnevu OZN v Slovenj Gradcu. Sledili so redni nastopi na pevskih revijah, mnogi skupinski in samostojni koncerti, aprila 99 pa bronasta plaketa na 16. tekmovanju *Naša pesem* v Mariboru. *Carinthia Cantat* je prvi slovenjgraški zbor, ki se je uvrstil na omenjeno tekmovanje.

Za zbor je bil velik dogodek in priznanje nastop na mednarodnem simpoziju *Hugo Wolf - sodobniki in nasledniki* ob 140-letnici skladateljevega rojstva v marcu 2000. Za to priložnost so naštudirali vrsto zahtevnih Wolfovih pesmi.

V letu 2001 je zbor na tekmovanju *Naša pesem* osvojil srebrno plaketo in oktobra izdal prvo zgoščenko *Nocoj je pa en lep večer*. Na naslednjem tekmovanju *Naša pesem 2003* v Mariboru je potrdil svojo kvaliteto, ko je z oceno 82,3 točke znova osvojil srebrno plaketo.

Glasbeni spored sestavljajo zahtevnejše skladbe domačih in tujih avtorjev različnih obdobij in stilov od renesanse do priredb popularnih uspešnic, svojo pevsko podobo pa zbor gradi predvsem na dveh posebnostih, ki predstavljata rdečo nit njegovega dela. To so skladbe v Slovenj Gradcu rojenega skladatelja Huga Wolfa ter Koroške ljudske pesmi, otožni biser izročila našega naroda.

Zbor je v svojih skoraj desetih letih nastopil na vrsti proslav, odprtih razstav in na drugih prireditvah doma, v drugih slovenskih krajih in tudi v tujini (v Nemčiji, Avstriji, na Češkem in Japonskem).

Danes zbor šteje petindvajset pevk in pevcev pod umetniškim vodstvom Toneta Gašperja in mentorstvom Tomaža Tozona in deluje kot samostojno kulturno društvo. Zborovi stalni spremljevalki na klavirju sta profesorica Janja Kresnik in magistra Maja Kastratovič.

Prepričani smo, da bo *Bernekerjeva plaketa* zboru dala novo ustvarjalno moč.

TA BOLEČINA NE BO POZABLJENA

DOKUMENTI

O očetovih zapisih

Ko sem očetovo zgodbo omenil profesorju Makucu, ga je zapis začel zelo zanimati. Prosil me je, da mu očetove zapise točno – avtentično prepisem.

Kolikor se še spominjam, sem pričujoče očetove zapise prvič videl, ko sem še obiskoval osnovno šolo v Slovenj Gradcu. Moj oče je takrat delal v Tovarni usnja kot vratar. To svojo zgodbo je pisal s pisalnim strojem v vratarnici okrog 1960. leta. Jaz sem od leta 1961 sodeloval v literarnem krožku Toneta Turičnika. Oče me je prosil, da nesem njegove zapise Turičniku in ga prosim, če bi jih predelal. Upal je, da bodo objavljeni. Turičnik je zapise čez kakšno leto vrnil.

Leta 2002, ko sem Toneta Turičnika po moji vrnitvi iz tujine spet srečal, je te očetove zapise ponovno omenil in se opravičil, da jih takrat ni imel časa predelati. Rekel je, da bi jih lahko sedaj še enkrat vzel v roke, ker ima kot upokojenec več časa. Toda nobeden od naju ni vedel, kje so. Po naključju pa jih je leta 2005 našel profesor Karel Pečko, ko je zbiral material za svojo monografijo. Zapisi so bili v kuverti, naslovljeni na moje ga očeta. Ob zapisih je bilo tudi pismo Janeza

Mesesnela, ki je dne 4. 11. 1963 z uredništva TT sporočal, da spominov ne morejo objaviti; očitno si je oče prizadeval, da bi našli svoje mesto v takratnem tedniku. Osebnostno ne vem, zakaj je to pismo prišlo v roke Karla Pečka. Pečko mi je to očetovo zgodbo takoj prinesel. Prepis oz. kopija z indigo papirjem je že delno tako oslabel, da sem moral uporabiti vse reprodukcijske trike in po dnevih dela s skenerjem in računalnikom končno vse besede razvozlat. Nato sem vse prepisal.

Ko sem to očetovo zgodbo omenil profesorju Makucu, ga je zapis začel zelo zanimati. Prosil me je, da mu očetove zapise točno – avtentično prepisem. Bilo da bi zanimivo za Odsevanja. Moj oče ni nikoli govoril dobre slovenščine. V osnovno šolo je hodil v Nemčiji. Pozneje je njegova družina šla v Srbijo. Tako je mešal različne jezike in ni bilo lahko vseh njegovih napak prepisovati. Veliko besed sploh nisem takoj razumel. Vem, da si je oče želel, da bi ta njegova zgodba bila objavljena in zato se veselim, da Odsevanja to njegovo željo uresničujejo.

Na kratko naj še opišem, kako se je očetova kalvarija končala.

Moj oče ni nikoli prejel odškodnine. Celo kralj Aleksander mu jo je obljubljal, pa nič ni bilo iz tega. Ko se je začela 2. svetovna vojna, je moral oče, ker je bil nemškega porekla, zapustiti Jugoslavijo. Javiti se je moral v Gradcu in je kasneje v Linzu v tovarni Frank našel delo. Tam je tudi delala moja mama Justina Koželj, ki je šla iz Slovenije s trebuhom za kruhom v Avstrijo. Starša sta se spoznala in se poročila. Oče je potem našel delo pri pošti in tam delal vse do konca vojne. 1944. se jima je rodil prvi sin, a ga je še pred prvim rojstnim dnevom ubila ameriška bomba. Jaz sem se rodil leta 1945, ko smo bili še v Linzu. Istega leta je oče pri jugoslovanskem predstavništvu zaprosil za vrnitev v Jugoslavijo. Devet dni je trajalo naše potovanje z vlakom v tovornem vagonu do Jesenic. Jugoslovanske oblasti so nas prijazno sprejele in nam pomagale nadaljevati vožnjo do Slovenj Gradca, kjer je živela očetova sestra Roza Rebernik. Še isto leto je oče začel delati v Tovarni meril, kjer je postal večkratni udarnik.

Anton Brečko v prostorih slovenjgraške galerije, takratni Umetnostni paviljon, na otvoritvi razstave Likovna umetnost mladih, 1964

Reinhard Brečko

Nekoliko odlokom iz življenja

Anton Brečko se je rodil 14. Maja 1903 leta v Esenu (Nemčija) ter je sedaj star 55 let, je 90 postotni invalid, še vedno zaposlen kot vratar v tovarni usnja Slovenj Gradec. V šolo je hodil v Esenu, ter je vse razrede osnovne šole izdelal z odličnim uspehom. Kot otrok je imel veliko veselje z knjigami, kar mu je še danes največje zadovoljstvo, ter izkoristil vsak prosti čas za čitanje.

Ko je završil osnovno šolo mu je bila edina želja iti v višjo šolo, vendar tedaj so bili slabi časi ter kot otrok rudarja ni imel sredstev od straršev da bi ga podpirali v njegovi želji, radi česar je moral ostati doma. Med tem časom je tudi nastopila prva svetovna vojna, katera je prinesla s seboj glad in bedo. Kruha je bilo le toliko da je bilo ime da se isti obstoji nekje na svetu, druge hrane je pa tudi primanjkovalo z dneva v dan. Dobro se še spomne da so hodili otroci po smetiščih kjer so nabirali olupe krompirja, ter tiste nosili domov ter jih pekli na štedilniku. Ni čudo da so otroci iz šole domov padali od gladu, pa tudi mnogo katerega rudarja so iz jame potegnili nezavestnega radi tega, kjer je bil lačen, kajti ako ravno so imeli rudarji nekaj viška v prehrani, je vsak pošten oče ta kruh podelil prepotrebnim otrokom, sam pa je odšel na delo lačen. To se je zgodilo tudi njegovemu očetu, da so je neki dan prinesli domov iznemoglega od gladu, temu pa je sledila še plućnica. Kjer je bil Anton najstarejši sin je bil tedaj edini hranitelj družine. Ko je oče bil bolan, je radi tega je zaposlil za delo na rudniku, kjer so ga vzeli za kurirja dobil je dodatne karte kot vsaki drugi delavec, a zaslužil je tedaj 36 mark na teden.

Po očetovi ozdravitvi je oče odločil da ne bodo več ostali v Nemčiji ter so po obavljenih formalnostih odpotovali v Avstrijo v Leoben, kjer pa očeta niso hoteli vzeti v službo radi tega, kjer se poprej ko je bil v istem mestu v službi boril za delavske pravice in ga še niso pozabili. Bil je vpisan v črno knjigo pa je dobil delo pri tovarni železa „Donavic“ kjer je dobil delo tudi Anton vendar ne za dolgo, kajti bili so nepoželjani v tem kraju, poleg tega pa se je oče seznanil tedaj z nekim Bratkovičem organizatorjem delavskega gibanja, kateri je priporočil očetu da naj z njim vred zapusti Avstrijo ter, da odidejo v Srbijo, kjer je boljše življenje. Tako jih je pot vodila v Srbijo skozi

Slavonski Brod, kjer so že očevočno občutili da tukaj ni gladu kot v Nemčiji in Avstriji, saj so si lahko kupili kruha v dovoljni meri, pa tudi mesnine. Anton se spominja da so trije otroci tedaj pojedli 3. Kg. Težak hlebec in nekaj salame, ter da je še premalo jim bilo, toliko so bili željni kruha. Čudno pa je bilo to da je ta kraj imel tedaj kruh, čeravno je bil okupiran od Austroogerske monarhije. Dalje so se vozili skozi Sremsko Mitrovico do Bevčina, kjer so odločili da ostanejo kot rudarji. Zares so delo kmalu dobili v rudniku, Anton pa se je zaposlil v tovarni cementa, bilo je težko zanj, kjer ni znal ene besede v Slovanskem jeziku. Kljub temu pa se je kar dobro znašel in bil zadovoljen.

Omenja, da je kmalu po njih prihodu njihov prijatelj Bratkovič začel širiti svojo organizacijo, ter agitiral za komunistično stranko, a Brečkovi so mu pomagali. Sicer so Bratkoviča kmalu žandarji izselili ter ga na nekem sestanku aretirali in naložili mu 25 batin, to bi se zgodilo tudi z njegovim očetom da ni takoj pobegnil iz Bevčina v rudnik Vrdnik kjer ni bil poznan, tudi Anton je odšel z očetom ter se v rudniku Vrdnik zaposlil kot vozač, čeravno je to bilo težko delo vendar bil je rasvit in močan za svoja leta tako da je lahko obvladal to delo. Imel je v rudarskem poslu uspeh ter je kmalu postal pomočnik, to ga je navedlo na idejo da se izučiti rudarstva, zaželel si je šole, hotel je postati rudarski inženir, kjer pa ni bilo sredstev za šolanje je moral opustiti to misel, vendar je praktično delal na tem da se čimprej osposobi kar je tudi kmalu uspel ter je svojega očeta kmalu pustil za seboj ter se uvrstil med rudarje prve kategorije.

TA BOLEČINA NE BO POZABLJENA

Bilo je to 1. Maja 1922 leta. Rudarji in tudi drugi delavci so se zbrali pred staro o Kulo neda-leč od naselbine rudnika VRDNIK v Sremu, na tajno zborovanje, kjer jim je le ta Kula kot stara ruševina, katera je gledala že dolgo let nepravice delavskega razreda, bila nema priča. Ta čas, kakor že od pamtiveka, je bil takšen, da delavec ni imel pristašev v svoji stranki, pač pa so klerikalci z vso silo sprečevali vsako akcijo za

DOKUMENTI

Oče je mešal različne jezike in ni bilo lahko vse njegove napake prepisovati. Veliko besed sploh nisem takoj razumel.

VAS ZNAK:

NAS ZNAK:

UREDNIŠTVO

Tedenska tribuna

Ljubljana - Tomšičeva 3
Telefon 23-322 do 23-526
P. p. 190-III. Ziro rač.: KB
Ljubljana 600 - 704/1 - 267

DOKUMENTI

Spoštovani tovariš Brečko!

Ko ste me v Slovenjem Gradcu na razstavi Straussov naprosili za uslugo, naj kaj storim za objavo Vašega življenjepisa v odlomkih ali "življenjskega romana", sem bil primoren, kljub temu, da mi je žal, to odkloniti. Razlogi so moja prezaposlenost, trenutno delo s filmom, popravljjanje spominov našega slikarja Vena Piona, ki je doslej živel v Parizu in sem o njegovem delu napisal študijo, s katero sem diplomiral na umetnostnozgodovinskem oddelku Univerze v Ljubljani. Poleg vsega tega imam še svojo službo, selim se v stanovanje, ki sem ga končno dobil in še so me izredno zaposlili kot likovnega dopisnika "Borbe" in "Politike" za Slovenijo.

Zato boste razumeli, da sem primoran ponovno odkloniti to uslugo, čeprav mi je žal. Ponavljam pa, da bo po vsej verjetnosti bolj zanimiva kakšnega štajerskega novinarja od "Večera", saj je Vaše življenje in delo potekalo predvsem v tistih krajih. Morda vam bo zvezo priskrbel kdo od Vaših slovenjegraških znancev, če ne celo profesor Pečko.

Lepo prosim oproščenja, saj ne odklanjam rad podobnih uslug, če ni za to res tehtnih razlogov. Toda zdaj v resnici ne morem. S tem Vas, tovariš Brečko, in vso Vašo družino lepo pozdravljam in ostajam Vaš

/Janez Mesesnel/

Ljubljana 4. novembra 1963

Časopisno podjetje Delo: Delo, Tedenska tribuna, Tovarik, Količ, Sloga, Ljubljana, Ljubljana, Ljubljana.

Faksimile

izboljšanje delavskega naroda, vendar so se kljub tem zbrali, da se posvetujejo, saj jih je poklical na ta sestanek priljubljen borec za delavske pravice tovariš Bratkovič Franc, kateri je bil član Komunistične Partije, ter s tem njen odposlanec. Tovariš Bratkovič je bil prekaljen borec, saj je že večkrat bil radi svoje aktivnosti v zaporih, kjer je bil mučen, kot n. pr. V Bevčinu so mu za kazen odmerili 25 udarcev, radi česar dalje časa ni bil sposoben da pešači. Vendar njega niso s tem splašili, niso ga mogli odvrniti od njegovih ciljev, pozhrtvovalno je nadaljeval svoje aktivno delo in hodil od rudnika do rudnika, skliceval sestanke in pripravljaj delavce za borbo proti delodajalcem tiranom delavskega razreda.

V Vrtniku je imel tovariš Bratkovič dobrega prijatelja Brečko Antona, na katerega se je lahko v vseh stvareh s sigurnostjo zanesel in o tem tovarišu Brečko Antonu govori ta tragedija, ki naj bo živ spomin onim kateri pomnijo tiranijo kapitalistične Jugoslavije, kakor tudi onim, ki iz zgodovine listajo razne podatke o krutosti, ki so vladale v tem času.

Brečko Anton je bil rudar v rudniku Vrtnik, ter se je tovariš Bratkovič vedno zadrževal ilegalno pri njemu, ter preko njega skliceval sestanke delavcev. Tudi tega dne, na dan današnjega praznika delavskega razreda 1. Maja, jim je Bratkovič govoril o delavskih pravicah, sestanku pa je bilo prisotnih okoli 1000 delavcev, saj so večinoma vsi delavci spoštovali tov. Bratkoviča. Na njegovo aktivnost so delavci zahtevali izboljšanje delovnega razmerja, kakor tudi povišanja plač. To pa ni ostalo direktiji v tajnosti, da je njihov vodja tovariš Bratkovič, radi česar se je začela gonja nad delavci, da bi na ta način se izvedelo za vse organizacije. Ta gonja pa je rodila tudi blokado živežnih namirnic namenjenih delavcem, radi česar so nekega jesenskega dne delavci tega rudnika napovedali štrajk, ter zahtevali povišanje plač, kakor tudi za dodelitev maksimalne oskrbe z moko, katero bi morali dobiti po minimalni ceni a isto tudi sladkor. O teh stvareh, da je bilo treba dodeliti te živežne namirnice rudarjem je poročal delavcem tovariš Bratkovič, kateri je te podatke dobil ilegalnim potom iz Beograda. Vendar ta štrajk ni uspel radi tega, kjer so bili klerikalci v okolici toliko močni, da so začeli razbijati štrajk. Radi tega so se delavci zatekli v gozd, kjer so prebivali celih 8 dni, a žene in otroci so jim nosili hrano. Osmega dne so voditelji štrajka dobili obvestilo od uprave rudnika, da jim je zahtevano odobreno, da bo plača zvišana, da se bo moka dala rudarjem le pod pogojem, da takoj nastopijo

zopet delo. Vsekakor, da so rudarji bili veseli tega velikega uspeha, a niso vedeli, kaj se skriva za kuliso. Vrnili so se v svoje domove in na delo, ko pa so žene šle po živežne namirnice, so dobile le pokvarjeno moko, a dobro, so skrili, da je delavci ne dobe. Radi tega so še istega večera trije mladi in aktivni rudarji vtihotapili v upravo direktije, dobili direktorja v pisarni ter započeli voditi razgovore o tem novem dejanju proti rudarjem od strani uprave rudnika, kjer pa je direktor se jih hotel rešiti na silo s pomočjo straže, so ga rudarji prijeli, porezali telefonske žice, zatem pa ga premikastili za vsa njegova krivična dela, tako, da ni mogel dva dni iz postelje. Tretji dan pa so prišli žandarmi po te mlade rudarje in jih odvedli na občino Vrtnik, kjer so jih mučili s pretepanjem, zabijali so jim kline v prste, da jim iste polomili, vendar fantje niso izdali nikogar. Ko so drugega dne delavci izvedeli za ta zločin, so takoj zaustavili delo in v masah odšli proti občini, ter zahtevali takojšnje izpustitev teh rudarjev, ali bilo je že prepozno kajti mučene rudarje so že odpeljali v bolnico. Gnev, ki je izbruhnil v dušah rudarjev pa so še povečali klerikalci, kateri so napadli delavsko maso s strelnim orožjem, streljali so v zrak, a ti so se branili le s kamenjem, ter so bili primorani na umik iz vasi Vrtnik proti rudniku, le tu in tam je padel kakšen revolverski strel od strani rudarjev ali žrtev ni bilo. Delavci so se vrnili na svoje domove, žalovali so za onim trem rudarjima, ki so bili mučeni. Že dva dni za tem pa so iskali od hiš do hiše voditelje komunistične stranke, ter enega po enega odgnali proti občini Vrtnik, kjer so jih zasliševali, vendar mučili jih niso, kaj ti to je oblast prepovedala boječi se, da ne izbruhne ponovno gnev rudarjev. Bratkoviča so iskali po celem naselju rudnika, vendar ga niso našli, če ravno je isti bil v naselju in to pri tovarišu Brečko Antonu, kjer pa se dolgo ni mogel več skrivati, je padel odlok, da Bratkovič, kakor tudi Brečko, zapustita na skrivnem ta kraj in da skupno z družino odpotujejo v Srpsko Požego, kjer je tov. Bratkovič našel drugo delo za Brečkota.

Mnogo se je o tem pisalo tudi v časopisju tega časa, kako so bile pregnane rudarske družine, katere so kratkomalo transportirali pristojnim občinam, na katerem transportu pa je v živinskih vagonih od lakote pomrlo nekoliko otrok. To je bilo sveto delo klerikalcev.

Spomladi v leti 1923 je prinesla konec leta v rudnik Srpske Požege, kjer je zmanjkalo sredstev za razširjenje rudnika, a površinskega premoga je zmanjkalo. To je diktiralo tudi Brečkotu, da je moral zopet iskati drugega dela, da preživi

Bilo je to 1. maja 1922 leta. Rudarji in tudi drugi delavci so se zbrali pred staro Kulo nedaleč od naselbina rudnika VREČNIK v Sremu, na tajno zbravanje, kjer jim je le ta Kula kot stara ruševina, katere je gledala že dolgo dolgo let nepravice delavskega razreda bila nema prica. Ta čas kakor že od pamtiveka je bil takšen da delavec ni imel pristašev v svoji stranki, pač pa so klerikalci z vso silo spreževali vsako akcijo za izboljševanje delavskega naroda, vendar so se kljub tem zbrali, da se posvetujejo, saj jih je poklical na ta sestanek priljubljen borec za delavske pravice tovariš B r s t k o v i č F r a n o kateri je bil član Komunistične partije ter s tem njen poslanec. Tovariš Bratkovič je bil prekaljen borec saj je že večkrat bil radi svoje aktivnosti v zaporih kjer je bil mučen kot n. pr. v Bevcinu so mu za kažen odmerili 25 udarcev radi česar dalje časa ni bil sposoben da pešači. Vendar njega niso s tem splašili, niso ga mogli odvrniti od njegovih ciljev, požrtvovalno je nadaljeval svoje aktivno delo in hodil od rudnika do rudnika, skliceval sestanke in pripravil delavce za borbo proti delodajalcem tiranom delavskega razreda.

V Vrečniku je imel tovariš Bratkovič dobrega prijatelja Brečko Antona, na katerega se je lahko v vseh stvareh s sigurnostjo zanesel in o tem tovarišu Brečko Antonu govori ta tragedija ki naj bo živ spomin onim kateri pomnijo tiranijo kapitalistične Jugoslavije kakor tudi onim ki iz zgodovine listajo razne posatke o krutostih ki se vladale v tem času.

Brečko Anton je bil rudar v rudniku Vrečnik, ter se je tovariš Bratkovič vedno zadrževal ilegalno pri njemu, ter preko njega skliceval sestanke delavcev. Tudi tega dne na dan današnjega praznika delavskega razreda 1. maja jim je Bratkovič govoril o delavskih pravicah, sestanku pa je bilo prisotnih okoli 1000 delavcev, saj so večinoma vsi delavci spoštovali tov. Bratkoviča. Na njegovo aktivnost so delavci zahtevali izboljšanje delovnega razmerja kakor tudi povišanje plač. To pa ni ostalo direktorji dolgo v tajnosti da je njih vodja tovariš Bratkovič, radi česar se je začela gonja nad delavci, da bi na ta način se izvedelo za vse organizatorje. Ta gonja pa je rodila tudi blokado življenjskih namirnic namenjenih delavcem, radi česar so nekega jesenskega dne delavci tega rudnika napovedali štrajk, ter zahtevali povišanje plač, kakor tudi za dodelitev maksimalne oskrbe z moko katero bi morali dobiti po minimalni ceni a isto tudi sladkor, o teh stvareh da je bilo treba dodeliti te življenjske namirnice rudarjem je poročal delavcem tovariš Bratkovič, kateri je te podatke dobil ilegalnim putem iz Beograda. Vendar ta štrajk ni uspel radi tega, kjer so bili tudi klerikalci v okolici toliko močni da so začeli razbijati štrajk. Radi tega so se delavci zatekli v gozd kjer so prebivali celih 8 dni, a žene in otroci so jim nosili hrano. Osmege dne so voditelji štrajka dobili obvestilo od uprave rudnika, da jim je zahtevano odobreno, da bo plača zvišana, da se bo moka dala rudarjem le pod pogojem da takoj nastopijo zopet delo. Vsekakor da so rudarji bili veseli tega velikega uspeha, a niso vedeli kaj se skrivajo za to kuliso. Vrnili so se v svoje domove in na delo, ko pa so žene šle po življenjske namirnice, so dobile le pokvarjeno moko, a dobro, so skrili, da je delavci ne dobe. Radi tega so še istega večera trije mladi in aktivni rudarji vtinotapili v upravo direktorje, dobili direktorja v pisarni ter začeli voditi razgovore o tem novem dejanju proti rudarjem od strani uprave rudnika, kjer pa je direktor se jih hotel rešiti na silo s pomočjo straže, so ga rudarji prijeli zvezali prežali telefonske žice zatem pa ga premikastili za vsa njegova krivična dela, tako da ni mogel dva dni iz postelje. Tretji dan pa so na večer prišli za rudarji po te mlade rudarje in jih odvedli na občino v Vrečnik, kjer so jih mučili s pretepanjem, zabijali so jim kline med prste, da so jim iste polomili, vendar fantje niso izdali nikogar. Koz so drugega dne delavci izvedeli za ta zločin, so takoj zapustili delo in v masah odšli proti občini, ter zahtevali takojšnje izustitev teh rudarjev, ali bilo je že prepozno.

Faksimile zapisov Antona Brečka

svojo družino. Tako je prispel v Bare-Resava pri Čupriji, kjer je dobil takoj delo s svojim sinom. Gospodar tega rudnika je bil tedaj Nikola Jocič in sin Blagoje, kateri so bili tirani nad tirani, ter v tej povesti nose krivico rudarske tragedije, katera vpije kolikor po maščevanju, toliko po tem, da se popravi tej družini ta krivica, za katero še danes trpi in bo trpela, dokler bode živa ta družina.

Tudi tukaj je tovariš Bratkovič obiskal Brečkota in mu dajal smernice, ali le kratko vreme, kajti v letu 1925 so ulovili Bratkoviča, ga zaprli in od tega časa o njem ni bilo več glasu. Istega leta je Jocič začel graditi veliko žičnico iz Bare-Resave, do glavne postaje Senjski rudnik, da bi na ta način olajšal transport premoga. Vedeti je treba, da v tem času na tem mestu ni bilo železnice. V vezi započete gradnje te žičnice naj omenim le to, da je tovariš Brečko obvladal več jezikov in to nemški, italjanski, ruski, kakor tudi madjarski radi tega ga je oprava rudnika premestila iz rudnika na gradnjo žičnice, da bi tam služil med inženirji tujih narodnosti za tolmača, kajti žičnico so gradili nemški inženirji delavcev pa je bilo domačih 200. Želja kapitalista Jocič Blagoja je bila, da ta žičnica steče do kraj leta 1927. Ter je radi tega premestil iz rudnika še 42 dobrih rudarjev, med katerimi je bil tudi sin Brečkota Tonček, kateri je bil že navajen del pri raznih montažah. Jocič pa je obljubil tudi lepo nagrado ako se žičnica napravi do konec leta, kar je vsekakor vplivalo delavcem večjo inicijativo in moralo za požrtvovalno delo, ter so tako prekoračili celi plan Jociča, kajti žičara je že v oktobru mesecu bila gotova. Ko pa so se delavci vrnili domov in oglasili Upravi rudnika pri Jociču, da dobijo svojo plačo in toliko obljubljeno nagrado, so bili razočarani, kajti uprava jim je dala za vse te usluge in požrtvovalnost le zaslužek, za nagrado pa še knjižice, da so odpuščeni iz službe. Čujte ljudje, veste li, kaj predstavlja vreči na cesto 240 rudarjev, delavcev, ljudi, kateri so odvisni samo od svojih zdravih rok, očetov, ki so imeli na svoji skrbi družine, žene, otroke, izdelane in zgarane starše, jeli to zločin? Vprašamo se, kaj bi mi naredili v tem slučaju? Vendar med delavci ni prišlo do posebnih izgrediv. Brečko je tedaj zahteval od uprave obljubljeno nagrado, ali ni dosegel nič. Uprava pa se je osigurala z močnimi stražami, telesno gardo takozvanimi Banduri, kateri so bili dobro plačani, zato, da sprečijo vsak poskus dohoda prizadetim delavcem v upravo. Iz Dospotovca so prišli žandarji pokoriti delavce, kateri so končno morali popustiti. Po vseh teh pripravah Uprave se je Brečko odločil, da obvesti »Radničku Komoru«

v Beogradu ali nikoli ni dobil odgovora.

Dva dni za tem, ko je sporočil Radnički komori ta slučaj, je odšel na upravo, da isprosi za sebe in sina delo v rudniku, s obzirom, da niso samovoljno zapustili dela v rudniku, nego so odšli po potrebi in želji Jociča, ter je zato dolžna uprava, da jih nazaj vzame, ki so po nalogu uprave odšli na gradnjo. V vezi tega je dobil odgovor, da naj se strpi, da bo to ugodeno s časom. Ta odgovor je deloval olajševalno na one, ki so imeli za preživljati svoje družine, drugi pa niso bili vezani na družine so raje vzeli obračun in odšli, da si poiščejo drugo zaposlitev. Tudi Brečko s svojo družino ni imel druge možnosti, kot da čaka, saj je pred vrati bila zima. Hodil je na upravo kdaj bo zopet dobil delo, vedno pa so ga z obljubami odpravili. V takšni neizvestnosti so minuli tedni in meseci, denar zaslužen čez leto je začel pojemati, zmanjkalo je kruha, zmanjkalo je vsega, a dela ni in ni bilo za njega. Sosedni rudarji so mu pomagali po svojih močeh. Starejši sin Anton je hodil od hiše do hiše, kjer je opravljal manjša zidarska popravila in beljenje ter si je s tem prislužil hrano, če pa mu je kdo kaj plačal, je to prinesel domov, kot pomoč celi družini, ali to je bilo le redko kedaj.

Strah in grozo pa je občutila družina pred prihajajočo se zimo, ki se je bližala s naglimi koraki, da zada še ona svoj udarec že itak prizadetim in kar so s strahom pričakovali je tudi prišlo. 20. Decembra je pobelil na debelo vse poljane in gore, družina nepreskrbljena, niti s hrano še manj z gorivom je bila predana usodi narave na milost in nemilost. Še enkrat je Brečko usmeril korake proti upravi, da prosi in isprosi rešenja svoji družini to je delo, dobil pa je odgovor, da ako mu ni vseč, naj gre drugam prositi za delo. Da, to mu je rekel upravnik Fritz in Brečko je odtaval žalosten domov. Tudi iz Beograda ni dobil odgovor, kar mu je postalo sumljivo, da ima uprava morda prste vmes, ter, da se mu ne izroči pošta, da bi ga s tem še bolj mučili. To ga je napotilo do občine Židelske, katera si ni bila baš v dobrih odnosih s Jocičem, kajti večkrat ga je klicala Jociča na razgovore radi svojih krivičnih dejanj. Može na občini so torej dobro poznali Jociča, pa so zmajevali z glavami, ko so slišali zgodbo iz Brečkota. Napisali so lepo, ganljivo prošnjo na upravo rudnika, ter sami plačali koleke za isto, saj Brečko ni imel 1 prebite pare v žepu. V upanju, da doseže končno s pomočjo občine tolikanj zaželjeno in potrebno delo, se je vrnil do uprave in stopil pred upravnika Fritejeja, izročil mu je prošnjo občinskega odbora, a že pri čitanju je upravnik postal rudeč od jeze. Brečko je takoj vedel, da ne bo nič

kaj dobrega. Ko pa je prečital prošnjo jo je rastrgal, vrgel v peč, skočil k Brečku, ga prijel za prsi, ter dejal: »Na tu imaš prošnjo, pojdi še enkrat tja naj Vam oni dajo delo. Več Brečko ni slišal, znašel se le zunaj v snegu, kjer so ga drugi delavci vzdignili in odnesli vsega slabega domov. Videvši družina takšnega je onemela, a ko je povedal svoj doživljaj, sta se starejša sina odpravila s kolci, da uredita stvar s tem upravnikom Fritcejem, ali že na pol poti jima pride nasproti čuvaj, kateri je bil prijatelj Brečkota, ter je zadržal oba sina, kajti upravnik je baje v tem času že postavil stražo pred upravo s nalogom, da vsakega, ki pride v vezi Brečkota odženo s lepim ali grdim načinom. Kjer pa je bil ta Fritcej poznan vsem kot brezsrčnež, ter za vse sposoben, kajti tudi iz Nemčije je bil izgnan radi svojih nečloveških ravnanj, si je isti tukaj v Jugoslaviji našel sebi premernega parnika Jocić Blagoja, kateri mu je seveda, kot takemu, rad poveril službo upravnika rudnika. Radi tega sta fanta tudi poslušala čuvaja in opustila svoj načrt, ter se vrnila domov.

ŽALOSTNA TRAGEDIJA

Dve uri po tem dogotku pride k Brečkotu Takozvani »bundur« uprave, ter mu preda odločbo, da je optožen pri upravi, kot hujskaš in buntovnik delavcev tega rudnika, vsled tega da mu je prepovedan pristop do uprave rudnika, kakor njemu tako tudi sinovima, ter da mora v roku 48 ur zapustiti stanovanje in rudniško naselje, v slučaju protivljenja te odločbi da bo strogo kaznovan.

Nigdo pa tega ni razumel Brečkota, da on ni bil hujskač, da ni bil buntovnik, nego, da se je boril za svojo pravico, da se je boril za obstoj svoje družine, da se je boril proti gladi, boril se je za delo in pošteno ževljenje. Za svoje pravično delo, za svoje zalaganje pri gradnji žičnice, pa je dobil takšno plačilo, da so ga sedaj vrgli iz stanovanja na cesto, kot ničre dno stvar, kot da ni človek, v takšnem zimskem času, ko se vsaki po možnosti zavije v kožuh, bode morala družina v borbo s snegom in burjo. Kaj je njemu Brečkotu, odrasel je in močan, prebil se bo povesodi, če bo treba, a kaj bodo otroci, žena, starši, dali bodo tudi oni mogli prenesti vse težave, ki jim še stojijo zapisane v usodi, katero jim je skoval ta kapitalist Jocić Blagoje, ki tega časa sigurno ni pogledal na mraz v sami srajci. Le zver more izmisliti nekaj takšnega, kot si je Jocič.

28. december 1927. Zunaj brije Košava /

to je pozna burja, ki veje s ruskih poljan preko Banata in Srema / odkrivala je opeko s streh, lomila so se drevesa, burja pa je tulila svojo otožno pesem, sneg je nosilo skozi vsako špranjo in odprtino, na snežni poljani pa se bore s silo narave ljudje, ljudje brez pravice, stopajo eden za drugim molče, obremenjeni vsak po svoji moči 5 jih je. Ne tarnajo radi naporov, misle le na boljšo bodočnost, mislijo o tem, da bodo prišli zopet nekam na toplo, da bodo zaposleni in, da se bodo mogli pošteno preživljati, kot se spodobi človeku. Med seboj ne govorijo, molče si pomagajo preko zametov, molče pomagajo, kadar pod težo tovara in utruje nosti pade žena ali mlajši sinek, saj že potujejo celi dan in nikjer v bližini kakšna koč, sami ne vedo kam jih vodi pot, samo naprej in naprej čim delj od tega tirana Jociča, ki jih je pognal v nesrečo. Uprli so se vsemu do sedaj, ali iscrpanosti se ni bilo mogoče upreti, prej ali slej bodo ti nesrečni potniki morali kloniti pred silo narave. Oglasili so se klici na pomoč! Ali ti so se klici izgubili v snežnem viharju in snegu. Ni bilo živega bitja, ki bi te klice slišalo, bili so odsekani od človeške družbe, bili so prepuščeni usodi. Na zasnežene poljane se je rasprostila bleščeča zimska noč, mraz je pritiskal vse huje im huje, tudi glad se je lotila potujočih, a kaj in kako jesti zledenelo hrano. Edina misel in želja jim je bila, prebiti se do toplote, da si odtopijo svoje premrzle ude, da si nabere novih moči za nadaljevanje svoje poti. V takšnem stanju bi šli tudi nazaj, ko bi še znali od kod so prišli ali sneg je sproti zabrisal vsako sled. V mislih vsak svojih so nadaljevali pot, a naenkrat zastoče mama od žene Brečka in pade. Noga ji je obtičala v nekem predmetu in ne more je izvleči. Brečko odloži svoj tovor, s rokami odkopava zmrzjeni sneg ali noge ne more rešiti iz precepa. Izvleče nož in prereže usnje čevlja, ter na ta način osvobodi nogo. Čevelj ostane zagvozdjen, ali to še ni najstrašnejše, saj so še imeli v prtlagi oblačil, ali kaj pomaga, ko pa stara žena ne more več stopiti na nogo. Bilo se je treba odločiti, ali pustiti ženo staro mater, ali prtlogo, katera je bila edino njihovo imetje. Pa tudi časa ni bilo za izgubljanje, tovor je ostal na mestu, kjer ga je položil, namesto tega pa si je Brečko naložil staro ženo na svoja ramena in zopet zastavil nogo v polno snežno odejo s še večjo težo, kot jo je imel do sedaj. Prej so padali ostali, sedaj je tudi on izgubljal ravnotežje in padal z materjo vred. Da bi bila nezgoda še večja, je tudi mlajši sin začel se oglašati radi iznemoglosti, pa saj ni nikako čudo saj je bil star šele 12 let, pa je moral prenašati isto krutost narave, kot vsi ostali, da bil

je močan, kot vsi Brečkovi in vstrajal je, dokler je mogel brez jadikovanja. Nihče mu ni zameril, ko je dejal, da ne more več nikamor, pa saj so vsi do zadnjega bili izmučeni do skrajnosti. Bilo je potrebno pomisliti na daljši počitek, le kako? V tej zimi, saj bodo vsi zmrznili ako samo pol ure uživajo ta sv tej hodi zimi, pa tudi pravega mesta niso našli, kjer bi bila možnost počitka. Prišli so do neke bukve, ki je ležala nad nekim jarkom z brega na breg je segla, a ispot nje je tekel potok. To bukev si je izbral Brečko za počitek. Preko nje je rasprostil odeje in rjuhe, ter na ta način napravil šotor. Na tla so pogrnil še vse preostale stvari oblačila, da bi se tako zavarovali pred mrazom. Na takšno posteljo so položili staro mater in očeta, mlajši sin 12 let se je vlegel na mamo, a srednji sin na očeta. Starejši sin Brečko Anton pa je bil vesel, da je mogel pomagati slabejšim. Ko si je bil svesten tega, da je obvaroval druge, je še le pomislil tudi na sebe. Pri sebi je imel vžigalice, karabit, dinamit in kapisle. Poskusil si je zakuriti ogenj ali so veje bile na debelo obložene z ledom. Ves trud, da si zakuri mu je bil zamanj. V šotoru pa ni bilo prostora niti za speče. Poskušal je z drgnjenjem les ob les kako dolgo je to delal sam ni vedel uspel pa nič. Po gozdu so se začeli oglašati volkovi s svojim zverinskim tuljenjem in to ga je predramilo. Zbal se je za one, ki leže speči pod šotorom, zbal se je tudi za sebe, ki je bil edina pomoč nemočni družini. V svoji bližini je zagledal zelene oči, ni se jih bal, pač pa je oprezal če jih je še več, čeravno je vedel za sigurno, da ni en sam. Vzel je dinamit, prerezal štiri patrone na pol in jih pripravil za strel, nato pa je začel streljati zaporedoma. Če bi bilo v tej bližini kakšno naselje, bi ljudje sigurno prihiteli na pomoč, tako pa ni nigdo slišal teh strellov, uspeh je bil le taq, da je zaenkrat odgnal volkove. Vse to pa je tudi Toneta Brečka iscrpalo do zadnjih moči, saj nog ni več občutil, zvrnil se je v sneg nezavesten, ni čuda bil je isti človek, kot vsi ostali iz krvi in mesa, pač pa nadnaravne nature, da je zdržal tako dolgo v borbi z elementarno silo. Padel je in obležal niti sam pa ni vedel, kako dolgo je ležal v snegu. Ko se je zbudil, je zagledal nad seboj očeta in kraj njega brata Francija, bil je že dan, moglo je biti okoli 8 ali 9 ure, ko se je zbudil oče, kjer pa ni slišal v bližini bukve nobenih glasov, Ki bi izdajali Toneta Brečka, se je takoj zavedal, da se je moralo nekaj zgoditi. Skočil je iz šotora, za njim pa brat Franci. Videči ga v nezavesti, so ga začeli ribati s snegom tako dolgo, da so ga spravili k zavesti, napravili so svojo človeško dolžnost, za katero pa je danes žal Tonetu Brečku, kajti da so

ga pustili, prihranili bi mu marsikakšno bolečino, ki mu je kasneje prizadela mnogo gorja. Dolgo časa se ni mogel postaviti na noge in otekle so mu že nad kolena, vendar o tem se ni zavedal in ni vodil računa kaj bo. Mislil je le na družino, kako jo spraviti s tega mesta in jo zavarovati pred najhujšim. S časom se je začel zavedati tudi svojih nog, doumel je, da so izgubljene prej ali slej, ali dokler mu še služe, jih bo koristil za reševanje svoje družine! Napel je zadnjo moč spravlil očeta nazaj pod šotor k materi. Z bratom Francijem pa se je odpravil naprej na pot, da poišče čimprej zavetje za družino. Sedaj je utiral pot Franci star 14 let, a Tone za njim, a še to je bilo prenaporno, kajti niso prišli daleč, ko je obležal v snegu. Noge ga niso več nosile, loteval se ga je obup, prosil je brata, naj gre sam naprej po pomoč, a njega naj pusti, vendar se brat ni ločil od njega, pač pa dejal: »Ako mora umreti, potem bova oba skupaj, jaz sam ne grem nikamor a da tebe pustim samega tu v snegu. Ta bratova vstrajnost je ganila Toneta do solz, vendar je vedel, da brata ne sme tvegati za sebe, pač pa za one, ki so še pod šotorom. Brat Franci pa je klical na pomoč, ali ti so se klici samo izgubljali med drevesi planine v katero sta zašla. Ko ni bilo nobenega odgovora, je napotil Franci naprej, on pa se je vlekel po trebuhu za njim, dokler je brat stalno klical v pomoč, če tudi sta mislila, da sta izgubljena, vendar iskrica upanja je še vedno tlela, da bo prišla rešitev. Na obupne bratove klice pa se naenkrat pojavi pred njima mož oblečen v bundo do stopala s veliko kapo / šubaro / na glavi. Obstal je pred njima, kot prikovan ne verujoči svojim očem, da stoji pred živimi bitjima. Prvi je prekinil to tišino brat Franci, ki ga je takoj zaprosil za pomoč. Tedaj se je Stojan Gramič zdramil, tako se je imenoval ta kmet, skočil je do Toneta, si ga naprtil na hrbet, ter urno odkorakal, za njim pa brat Franc.

Nedaleč od tega mesta, kjer je našel zone-mogla, je imel svojo kolibo zraven pa dolgo stajo polno ovac, katere je držal tudi čez zimo v planini. Tu je bila njegova Mati, ki se je brigala za ovce. Ko je Stojan s svojim tovorom stopil v kolibo, se je Mati nemalo začudila in od strahu zakričala. Gramič je položil Antona kraj ognjišča katero je bilo na sredini izbe vdolbeno v zemljo, a nad ognjiščem je bila veriga na katero se je obešal lonec pri kuhanju. Ko sta brata povedala, da v gozdu, od koder sta prišla, ležijo še trije nesrečneži, ter čakajo na pomoč, se je kmet Gramič nemudoma odpravil nazaj, da pomaga še ostalim. Mati Gramičeva pa je med tem časom pristavila mleko, skuhalo žgance takozvani »kača-

mak« ponudila to hrano, ali nobeden od bratov se ni dotaknil hrane, mislila sta na one, ki so še v rokah usode, čez dobre tri ure vrnil se je Gramič s ostalimi trojico, Mater je nosil, kot poprej Antona, a v rokah še neko malenkost od prtljage, ki je preostala. Šotor je moral ostati, kjer je bil postavljen, saj je bil trd, ko skorja in zledenel. Tako so imeli rešeno golo življenje in kar so imeli na sebi, vsa ostala prtljaga pa je morala ostati v snegu, ter samo na isti zgubili v tedanji valutni okoli 200 000 dinarjev.

Ko je mati Gramičeva zopet ponudila mleko, so se okrepčali vsi razen Antona, ki je zaradi prevelikih bolečin v nogah ni mogel poskusiti ničesar. Noge so mu v tem času toliko zatekle, da so spodnje hlače popustile in počile. Oteklina mu je visela čez zavezane čevlje. Bilo je grozno, ko je Gramič sezul čevlje, ter z njimi vred potegnil raznoge tudi kožo in meso, iz rane pa je tekla neka rumena tekočina. Tedaj je bilo vse jasno, da so Antonove noge izgubljene za vedno. Anton tudi sedaj ni jokal, strpljivo je prinašal bolečine, bil je srečen, da je videl celo družino rešeno in v dobrih rokah, za sebe se ni toliko zmenil. Njemu je bilo vseeno sedaj, za življenje ni več maral, glavno da so bili ostali rešeni.

TRPLENJE IN STRAŠNA SMRT

Noč je družina preživela pod streho Gramiča Stojana na toplem in sita, samo Anton je trpel v velikih bolečinah. Drugo jutro je gospodar pripravil velike sani za prevoz nesrečnežev v kraj Zlot, ter da iste preda tam zdravniški negi. Od Antona so visele le še same krpe, ter je istega zavil v preostale krpe, ki so še ostale od njihove prtljage. Natovoril je vseh pet na sani in namesto drv, katere bi moral odpeljati s planine, je odpeljal nesrečnike. Bila je dolga pot saj je bilo s planine do kraja Zlot velikih 7 ur vožnje na saneh z volovjo vprego. Anton ni mogel več govoriti, vzelo mu je glas, a iz odprtih ran na nogah je kar naprej teklo. Ako ravno da je bila huda zima bilo je vsaj toliko bolje, da ni več divjala burja „Košava“, pa tudi snežilo ni več.

Stojan Gramič je bil tedaj občinski odbornik imel je lepi dom in ko je po 7 urah srečno prispel na svoj dom, so domačini vsi začudeni pritekli k sanem, kjer je Gramič vse povezal. Znosili so to revno družino v hišo, vsak je hotel pomagati, kot so mogli. Nujno je bil potreben tu samo še zdravnik.

Pred Gramičev dom se je zbrala cela vas, jokali so in jadikovali, kako je v tem kraju že navada. Stojan Gramič pa izmučen še od dolge poti si ni dal počitka, temveč je takoj odšel na pot s konjem v Boljevac, da pripelje zdravnika in sodnijsko komisijo. Do Boljevca je bilo tri ure hoda s konjem, ter je moral v Boljevcu prenočiti. Že zgodaj zjutraj 31. Decembra pa je prišla komisija, katera je spraševala Brečkota in brata Francija o celem dogotku, ter se je o tem napravil zapisnik. Po zdravniškem pregledu so morali takoj bolnike in celo družino odpeljati v Boljevac v bolnico, kamor so prišli šele na večer. Tu so zdravniki zmajevali z glavami v znak, da tu ni več nobene pomoči. Antonu so potrgali z prstov nohte, ga ovili v rjuho, ter odnesli v sobo, pa tudi ostalim so morali potrgati nohte s prstov. V tej bolnišnici so ležali do 5. Januarja, tedaj so prišli bolničarji in enega za drugim odnesli na voz, odpeljali na postajo, naložili v voz II. razreda, na vozu pa je bil napis: Vstop zabranjen, bolniki. Kjer pa v tem kraju niso znali vsi ljudje čitati, so ljudje na postajah šli v ta vagon, ter se je en kmet nehote zaletel baš v noge Antona, kateri je ležal na klopi, v tem hipu so Antonu odpadli tudi prsti na nogah. V takšnih mukaj so se pripeljali do Zaječara. Anton je ležal v nezavesti, ter so prisotni mislili, da je sploh mrtev.

V ZAJEČARU

Zaječar je precej veliko in lepo mesto, v snegu in soncu pa je dajalo še lepši sijaj našim nesrečnikom. Kakor je mesto že v naprej bilo obveščeno, da pripeljejo s tem vlakom teške bolnike, se je zbralo staro in mlado pred kolodvorom, kjer so čakali na vlak. Tudi novinarji so bili pri roki in obkolili z ostalimi meščani nosila petorice, vpraševanje je bilo vse poprek, a bolniki, ki so ležali v hudi vročini, niso imeli moči niti volje za odgovore, ter so končno zaprosili radovedneže, naj jim raje pomagajo s tem, da se čimprej odvedo v bolnico, tam pa lahko dobijo podrobnejša poročila. Ko je množica izvedela za krivca te nesreče, se je zaslislalo preklinjanje i zmerjanje na račun Blagoje Jociča, kateri je tudi med temi ljudmi bil poznan po svojih zverstvih. Ko so nesrečno družino naložili na voz, je ljudstvo spremljalo v povorki nesrečnike vse do bolnice, kjer so že tudi zdravniki čakali. Ljudstvo je zaprosilo zdravnike naj nudijo pomoč nesrečnim, vsak meščan je bil pripravljen žrtvovati nekaj, da bi se krili stroški

bolnice, samo da bi rešili družino. Obljube pa so tudi držali in zbrali 25 000 dinarjev za zdravljenje, tako da se je dala omenjenim pomoč ne po socialnem zavarovanju, temveč od prostovoljnega prispevka občanov. Kot najtežji bolnik je bil Anton Brečko, ter je tudi prvi prispel na operativno mizo. Ko so mu odvili povoje z leve noge, je tudi meso odstopilo od kosti in ostale so same kosti. Bilo ni pomoči druge, kot odrezati kost. Kako je bilo materi, ko je videla, kako odpadajo udje, materi katera je rodila 13 otrok, skrbela za njih jim podarila zdrave ude. A sedaj, ko je ona lahko imela neko pomoč pri njih, se je našel človek-zver, kateri je ugonobil ne samo ponos mladega človeka, temveč mu je zagrenil celo življenje, napravil ga je težkega invalida nesposobnega za delo, v breme njegovim bližnjim, dokler on kot krivec ni bil primoran na nobeno povračilo stroškov, še manj pa da dobi nesrečna družina stalno podporo od njegovih milijonov, katere je rajši zakvartal nego da pomaga onim, katere je pahnil v nesrečo! Nad njim leži in bo ležalo prokletstvo te družine.

Po odrezu leve noge zdravniki so dali od sebe da mu reše vsaj desno nogo, ali jim to ni bilo mogoče uspeti, kajti vsaki dan je bila desna noga bolj črna in tako so 7. Januarja prišli do zaključka, da morajo odrezati tudi to nogo, ako hočejo da ga obdrže pri življenju. Brat France pa je ob tem času izgubil tudi prste na desni nogi in pete na obeh nogah, tudi najmlajši brat je izgubil z obeh nog prste, dokler stari Brečko oče Antona in Francija je izgubil kazalec desne roke. Edino mati je bila občuvana v toliko, da je imela le prste na nogah, katerih ni mogla več gibati. Ko so odrezali Antonu še desno stopalo, je začela temperatura padati, ter mu je vsaki dan šlo na boljše, ali s tem še ni bilo vse končano. 10 januar je šele prinesel s seboj dan groze smrti in vse najhujše. Stari Brečko in sinova so ležali v eni sobi, ko je napočilo jutro je stari Brečko začel nekaj mrmrati, ali nigdo ga ni razumel, začel je mlatiti okoli sebe z rokami in pokazoval na usta in dajal neke glasove od sebe, tako da so se vsi v sobi ustrašili, ter mislili, da je znorel, kjer pa nobeden od bolnikov ni mogel vstati, je negdo vrgel šalico v vrata na kar je prišel bolničar k staremu Brečku. Bilo mu je takoj jasno, da so se Brečku stisnila usta otrdila so se in ni jih mogel več otpreti, na srečo pa je imel še jezik med zobmi in ga ni mogel osvoboditi, bolničar je z žlico porinil jezik nazaj v usta, pri tem pa je zbil staremu tudi dva zoba, katera je pogoltnil, kajti v ustah ni imel več moči, da iste isplune. Pol

ure kasneje se isti slučaj zgodi tudi s najmlajšim 12 letnim bratom isto so se mu usta otrdila. Bolničar je o tem takoj obvestil zdravnika, kjer sam ni vedel, kaj naj to pomeni. Uro za tem je že bila na mestu zdravniška komisija od 6. Članov, kateri so ugotovili, da je to »Tetanus« prenosljiva bolezen, radi tega so takoj odredili, da se dva bolnika na »Tetanusu« premestita v drugi oddelek, tedaj se je star Brečko in sin Anton in sin Franci poslednjič pogledali s sinovi. Poslovil se je od žene in ostalih, a govoriti ni mogel, zadnje slovo je bilo najtežje, ne toliko radi smrti, kot radi tega, kjer je prišel na ta način ob govor. Še isti dan ob sedmih zvečer je mali Jože umrl v težkih bolečinah, a za njim je ob 9 uri umrl tudi stari Brečko. Vest o smrti teh dveh je kmalu prodrla med meščanstvo, ter so ljudje prihajali z venci in šopki, da okrase napanara trpina. Tudi ostali člani te družine so bili ogroženi s isto boleznijo, ali so jih zdravniki pravočasno rešili z injekcijami. Da pa se jim nebi strdile ustnice odnosno čeljusti, so morali gristi čim več trde skorje kruha. V bolnico so začeli prihajati obiski z vseh strani, Slovenije, Hrvaške, Beograda in Sarajeva. Vsakdo je hotel videti te bolnike, vsak je iste znal potolažiti, nosili so jim razne okrepčave hrane, kakor tudi cigaretov sedaj ni manjkalo. Tudi nekaj denarja so jim ti dobri obiski priskrbeli. Tako so minevali dnevi, tedni in meseci. Brat Franci je prvi ozdravel, pa tudi mati ni zaostala, lahko bi celo zapustila bolnico, ali ni mogla zapustiti Antona, katerega pa še niso smeli odpustiti iz bolnice, sicer pa so vse stroške bolnice plačali sami meščani. Anton Brečko je imel še mnogo za prestat, bralec se spomni lahko nazaj, da so bile Antonu otečene noge iznad kolena, ter so radi tega morali zdravniki vedno komad po komad meso z nog, radi česar je trpel velike bolečine. Šele po sedmih mesecih intenzivnega zdravljenja, je končno pretrpel poslednjo operacijo, rezali so mu meso iz nog do kosti, kajti drugače bi gnilo kar naprej. S obzirom, da je bil jake in močne narave, je tudi to operacijo prestal, če ravno je prišel ob obe noge in to eno odrezano ispod kolena, a druga odrezana nad stopalom. Postal je 90% invalid. Sedem mesecev in pol je ležal v Zaječarski bolnici in niso se še rane popolnoma zacelile, ko je isto zapustil in se odpeljal s preostalimi na Racno Reko, kjer je imel sestro Rozo, ki je bila tam poročena. Anton še ni bil sposoben za hod, temveč so ga s postaje morali prenesti na sestrično stanovanje, kjer se je končno dozdrazil v toliki meri, da je mogel zopet nadaljevati borbo za svojo pravico.

KRONIKA KULTURNIH DOGODKOV

NOVEMBER 2005 – marec 2006

KRONIKA

NOVEMBER

Knjižnica Ksaverja Meška Slovenj Gradec je ponudila potopisno predavanje. Sibirijo je predstavila Blaženka Čuček Rubin, Mongolijo pa koroška rojaka, fotograf Hanzi Weiss in akademski slikar Rudi Benetik. Ob dnevu slovenskih splošnih knjižnic je bila tiskovna konferenca s predstavitvijo prvega knjigomata na Koroškem.

V *Knjižnici Mislinja* je bilo bralno srečanje z Andrejo Martinc.

V *Knjižnici v Radljah* so odprli razstavo likovnih del Antona in Janeza Repnika.

Ob dnevu mrtvih je bila pri grobnici Herojev Slovenj Gradec komemoracija.

Samo Šalamon, eden najboljših slovenskih kreativnih jazz kitaristov je v Podzemlju Pece odigral prvi koncert turneje s tremi vrhunskimi glasbeniki z njujorške scene ...

V podzemlju Pece v Mežici je bil jazz koncert izvrstnega *Samo Šalamon New Quarteta*, ki ga je ob podpori sponzorjev in z umetniško-organizacijsko asistenco »*artista*« *Blaža Prapotnika* pripravil MKC Slovenj Gradec.

V cerkvi sv. Martina v Šmartnem je bil v okviru *Martinovih dnevov* orgelski koncert Nine Štalekar, pred gasilskim domom v Šmartnu pa so izvedli pohod z baklami. *Martinovi dnevi* so se nadaljevali v avli OŠ Šmartno, kjer so podelili priznanja za lepo in urejeno domačijo ter predstavili zelišča.

V *Koroški galeriji likovnih umetnosti Slovenj Gradec* so odprli razstavo del Marijana Tršarja – *Fantazija naključij*, v njihovih prostorih pa je potekala tudi

finalna debata debatnega turnirja mednarodne debatne akademije.

Kulturni dom Slovenj Gradec je poleg rednega filmskega sporeda ponudil tudi gledališko predstavo *Kaj se je zgodilo potem, ko je Nora zapustila svojega moža ali Stebri družbe* v izvedbi SLG Celje. V glasbeni šoli Slovenj Gradec pa se je godil *Wolfov koncertni abonma* z nastopajočimi – Julia Maria Kretz na violini, Boštjan Lipovšek na rogu in Klemen Golner na klavirju.

Mladinski kulturni center Slovenj Gradec je pričel s plesnimi delavnicami, odprli pa so tudi fotografsko razstavo v sodelovanju z ZZS Ravne na Koroškem z naslovom *Heroin – življenje ujeto v trenutek*.

DECEMBER

Knjižnica Ksaverja Meška Slovenj Gradec je ponudila potopisno predavanje Tončke Ločičnik – *Treking po Nepalu*.

Koroška osrednja knjižnica dr. Franca Sušnika z Raven na Koroškem je odprla mednarodno razstavo malih grafik, exlibrisov in voščilnic.

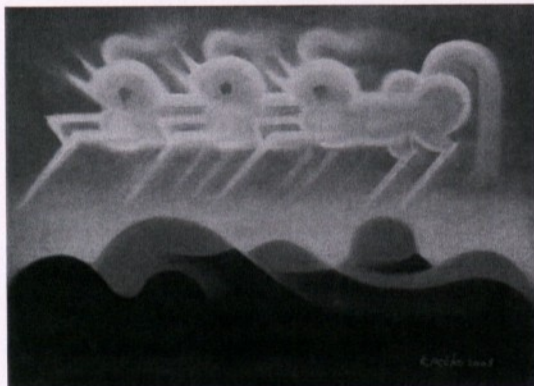
Glasbena skupina *Jazoo* je v tem prazničnem mesecu v Katici premierno predstavila svoj novi album *Retro Future*.

Jazoo – razširjena zasedba

Koroška galerija likovnih umetnosti Slovenj Gradec je pripravila slovesnost ob 100-letnici turistične

dejavnosti v Mislinjski dolini s kulturnim programom in podelitvijo plaket *Venetskega konja* za leto 2005. V galeriji so imeli tudi dan odprtih vrat, svojo razstavo pa je predstavil tudi Marijan Tršar. Odrpli pa so v decembru tudi razstavo del Karla Pečka.

Karel Pečko, iz cikla *Uršlja gora*, pastel

V *Koroškem pokrajinskem muzeju Slovenj Gradec* so odprli razstavo z naslovom *Slovenska zgodovina na poštah znamkah*, poleg tega pa so v okviru *Slovenskega dneva kulture* predstavili knjigo Mirana Aplinca *Vošnjaki - industrialci iz Šoštanja*.

Ženska vokalna skupina *Nova* je ob svoji prvi obletnici delovanja pripravila slavnostni koncert.

S predstavite pesniške zbirke *Ivice Hace* (s knjigo)

KD Šmartno je v dvorani gasilskega doma pripravilo sedme *Krpačeve dneve* - Dneve šmarške kulture. Pripravili so večer ljudske glasbe in plesa, literarni večer s predstavitvijo pesniške zbirke *V čolnu iz rdečih črk* avtorice *Ivice Hace*, pesmi pa je recitala gledališka igralka Jerca Mrzel. V sklopu dnevov je *MPZ KD Šmartno* ob svoji 25. obletnici delovanja pripravil koncert.

V *Športni dvorani Slovenj Gradec* se je v organizaciji *Koroškega radia* zgodil 9. *Miklavžev koncert* ter božično-novoletni koncert *Pihalnega orkestra Slovenj Gradec*.

Moški *PZ Adoramus*

Kulturni dom Slovenj Gradec je ponudil v poslušanje *Wolfov koncertni abonma*, na katerem sta nastopila izjemna slovenska glasbenika, oba pianista, *Bojan Gorišek* in *Milko Lazar*.

Javni sklad za kulturne dejavnost *Republike Slovenije, OI Radlje ob Dravi* je ob 35. *Severjevem dnevu* pripravil pogovor z *Jerco Mrzel* in monokomedijo *Al en al dva* ter glasbeni nastop *ŽePZ KUD Stane Sever* iz *Ribnice na Pohorju*.

MPZ KD Šmartno

ZKD in JSKD OI Slovenj Gradec sta v cerkvi sv. *Elizabete* pripravila božični koncert, na katerem so nastopili *MeKZ Carinthia Cantat Slovenj Gradec* in *MePZ Glasbena Matica Ljubljana*.

JANUAR

V *Knjižnici Ksaverja Meška Slovenj Gradec* je bila delavnica *S knjigo k naravi*, ki jo je vodila *Marinka Lampeht*, in dve potopisni predavanji *Blaženke Čuček Rubin - Vzhodna Kanada od skalnega gorovja do Vancouvra* in *Zahodna Kanada od Quebeca do Niagarskih slapov*.

V knjižnici v *Radljah* je *Andreja Rustja* ob diapozitivih pripovedovala o *Eskimih - Inuitih s skrajnega severa*.

V *Knjižnici Dravograd* je bilo potopisno predavanje Sonje in Iztoka Toplerja o enomesečnem romanju v Santiago de Compostela z naslovom *Jakobova pot v Španiji* in predavanje z diaproyekcijo *Sri Lanka po cunamiju* avtorja Marena Cestnika.

Kulturni dom Slovenj Gradec je organiziral lutkovni abonma s predstavo *Princesa na zrnu graha* v izvedbi *LG Maribor* in gledališki abonma s predstavo *Kamni v žepih Prešernovega gledališča Kranj*. Poleg tega so znova ponudili v užitek *Wolfov koncertni abonma*, kjer je nastopil klavirski kvartet Petrač.

JSKD OI Radlje ob Dravi je predstavil prvo medobmočno fotografsko razstavo.

FEBRUAR

V *Knjižnici Dravograd* so v mesecu februarju predstavili literarni večer z Viktorjem Levovnikom *Stopimo si nasproti*.

Avtorica Heda Praprotnik in Andrej Makuc na predstavitvi knjige v slovenjgraški knjižnici

V *Knjižnici Ksaverja Meška Slovenj Gradec* so predstavili zbirko zgodb avtorice Hede Praprotnik – *Smeš in jok v enem košu* in potopisno predavanje Darka Sagmeistera, *Kuba – dežela izgubljenega dostojanstva*.

Knjižnica Mislinja je gostila Marjeto Lužnik v potopisnem predavanju *Po nacionalnih parkih Zahodne Amerike*.

Koroški pokrajinski muzej Slovenj Gradec je odprl gostujočo razstavo, ki so jo pripravili v *Uradu varuha človekovih pravic RS* z naslovom *Jara kača nestrpnosti*.

Mladinski kulturni center je nadaljeval s plesnimi delavnicami in gostil avtorja Jureta Ješovnika z njegovim knjižnim prvencem *Pričakujte nepriča-*

kovano. Odprli so tudi razstavo risb, slik in grafik avtorjev Marjana Orešnika in Janeza Marolta.

V *Kulturnem domu Slovenj Gradec* je bila osrednja proslava ob slovenskem kulturnem prazniku z 32. podelitvijo *Bernekerjevih priznanj*, v sklopu lutkovnega abonmaja so pripravili lutkovno predstavo *Čarobni čembalo* v izvedbi *LG Maribor*. *Wolfov koncertni abonma* pa je tokrat postregel z nastopoma Reinharda Latzka in Hartmuta Schneideirja. Gledališki abonma je ponudil komedijo *Gospodinja* v izvedbi *Mestnega gledališča ljubljanskega*.

KD Vuzenica je v kulturnem domu pripravil komedijo *Dramske sekcije Ožbalt* z naslovom *Vdova Rošlinka*.

JSKD OI Radlje ob Dravi je v sodelovanju s *Kulturnim društvom Muta* pripravila ljudsko veseligr *Dramske sekcije KD Kapla* z naslovom *Micka nuca latra*. *KD Muta* pa je poleg tega pripravilo še prireditev ob slovenskem kulturnem prazniku.

Glasbena šola Slovenj Gradec je pripravila koncert oddelkov klavir, trobila in petje.

Koroška galerija likovnih umetnosti Slovenj Gradec je odprla razstavo Štefana Planinca – *Prasvetovi* in v sklopu večerov *Nekaj o umetnosti* je tekel tudi pogovor o umetniških zvrsteh performans in body art.

V knjižnici v Radljah so pripravili literarni večer s predstavitvijo knjižnega prvenca domačina Jureta Ješovnika – *Pričakujte nepričakovano* in organizirali tudi predstavitev žitnih krogov, transmijske meditacije in drugih nenavadnih pojavov z diapozitivi.

KD Šmartno je pripravilo proslavo ob slovenskem kulturnem prazniku, na katerem je nastopil

Koroška galerija likovnih umetnosti Slovenj Gradec - vhod

Mešani komorni zbor Carinthia Cantat iz Slovenj Gradec.

V *Kulturnem domu Stari trg* je umetnostni zgodovinar Marko Košan predaval iz cikla *Iz davne preteklosti*. Gledališka skupina *KD Stari trg* pa je premierno uprizorila komedijo *Poročil se bom s svojo ženo*.

Kulturno društvo koroških likovnikov je v Slovenj Gradcu odprlo likovno razstavo članov društva.

Slikarska razstava in v Radljah ob Dravi

MAREC

V *Knjižnici Dravograd* je Vesna Milek predstavila roman *Če*, poleg tega pa je Nina Ozimic predstavila potopisno predavanje z naslovom *Indija - Bharat 2005*.

Koroška osrednja knjižnica dr. Franca Sušnika je pripravila srečanje z Milanom Deklevo - dobitnikom *Prešernove nagrade 2006* za življenjsko delo.

Koroška galerija likovnih umetnosti je pripravila počitniške likovne delavnice za otroke z naslovom *Svet domišljije*; v sklopu projekta *Kronos* so odprli mladinsko razstavo z naslovom *Končnost* in debato o performansu in računalniški umetnosti. Med drugim so predstavili tudi projekcijo dokumentarnega filma *The Bakiga* avtorja Mihe Logarja.

Koroški pokrajinski muzej, enota Ravne na Koroškem v sodelovanju z *Izobraževalnim centrom Štore* je odprl gostujočo fotografsko razstavo Gorazda Tratnika z naslovom *Zrak - tanka lupina našega planeta*.

Glasbena šola Slovenj Gradec je pripravila zaključni koncert slušateljev seminarja za čeliste.

Kulturni dom Slovenj Gradec je ob dnevu žena pripravil dve komediji enodejanki: *Najin bodoči ženin* in *Zaspite, če vam rečem* v izvedbi *KUD Zarja Trnovlje*. *Wolfov koncertni abonma* je gostil sopranistko Andrejo Zakonjšek in pianistko Bredo Zakotnik.

V *Kulturnem domu Stari trg* je bila ponovitev komedije *Poročil se bom s svojo ženo*, v ciklu predavanj *Iz davne preteklosti* pa je znova predaval Marko Košan.

ZKD in JSKD OI Slovenj Gradec sta pripravila *Srečanje otroških folklornih skupin Mislinjske doline* in *Srečanje odraslih pevskih zborov Mislinjske doline*.

JSKD OI Radlje ob Dravi je v *Kulturnem domu Vuzenica* pripravilo *Območno srečanje otroških in mladinskih gledaliških skupin*.

Turistično društvo Slovenj Gradec je pripravilo slovesnost ob podelitvi priznanj za lepo urejeno okolje v letu 2005.

Društvo socialnih dejavnosti *Koplingova družina Stari trg* je v *Philo caffèju* pripravila filozofsko-družbeno-kritični pogovor *Peter Abelard - Človek v srednjem veku*.

Kulturno društvo Šmartno je v gasilskem domu organiziralo uprizoritev komedije *Modri encijan* v izvedbi *Gledališke skupine Prevalje*.

KD Radlje ob Dravi je v okviru gledališkega abonmaja organiziralo komedijo *Radio Ga Ga Show* v izvedbi igralcev gledališča *Satirikon*.

Andreja Golobranc

Stavba Glasbene šole Slovenj Gradec na Glavnem trgu

Grammer automotive, Slovenj Gradec

sponzor 61./62. številke ODSEVANJ

POKROVITELJ

Na jugovzhodnem delu Slovenj Gradca, v prostoru med slovenjegraško obvoznico, levim bregom reke Mislinje in Celjsko cesto, je v zadnjih desetletjih nastala industrijsko-obrtna cona. V nekdanjih Kogradovih delavnicah, sedaj nanovo preurejenih in urejenih, je imelo sedež družinsko podjetje CMP holding, ki je razvijalo različne programe v skladu z enotno poslovno politiko. Krovno podjetje sta vodila Jože Grah in sin Robert Grah. V okviru holdinga je delovalo pet podjetij, med njimi tudi Penatex, d. o. o. Podjetje Penatex je nastalo v sodelovanju z nemško firmo Peter Butz iz Legenfelda (blizu Solingena). Nemško podjetje je proizvajalo izdelke iz poliuretana za avtomobilsko in pohištveno industrijo. V Penatexu je imel polovični delež CMP, drugo polovico pa nemški partner.

Tovarna Penatex je začela s proizvodnjo decembra 1994. Direktorica Suzana Filipančič je ob 10-letnici podjetja Grammer Automotive Slovenija, d. o. o., v tovarniškem časopisu zapisala:

Suzana Filipančič

»Družinica nekaj več kot 30 zaposlenih je verjela, da bomo zrasli in da bodo nekoč iz naše tovarne odhajali izdelki za prvo vgradnjo v osebna vozila. Res smo rasli in leta 1998 smo že pridobili dva certifikata kakovosti, prvič pa smo začeli izdelovati tudi kompletne vzglavnike in komolčnike.«

V družbi Penatex so leta 1998 nastale lastniške spremembe. Holding CMP je svoj lastniški delež v družbi Penatex prodal nemški firmi Butz iz Langenfelda v Nemčiji. Ta je postala stoddstotni lastnik Penatexa.

Kljub spremembi lastništva je do leta 2001 Jože Grah vodil podjetje. Direktorica Grammerja je v istem času zapisala, da je Jože Roman Grah »pustil izkušeno ekipo, ki je na dobro zastavljenih temeljih pripeljala razvoj do današnje stopnje.«

Leta 2001 je firma Butz podjetje Penatex prodala nemškemu koncernu Grammer, takrat v večinski lasti (lastnik Georg Grammer). Grammer Automotive AG iz Amberga na Bavarskem ima 25 podjetij po svetu; izdelujejo vzglavnike in komolčnike za avtomobile nizkega, srednjega in visokega cenovnega razreda.

Slovenjegraško podjetje Grammer Automotive Slovenija, d. o. o., je eno izmed hčerinskih podjetij Grammerjevega koncerna, ki ga uspešno vodi direktorica Suzana Filipančič, ki je tudi podpredsednica avtomobilske divizije vzhodna Evropa in Azija.

Leta 2002 so predali namenu prenovljene in dograjenen proizvodne prostore, v katerih izdelu-

Družinica nekaj več kot 30 zaposlenih je leta 1994 verjela v razvoj in uspeh tovarne.

jejo poleg penastih delov tudi komolčnike in notranje stranske obloge za oplovo vektro, in na novo zaposlili sto delavcev (cit. Delo, 14. 6. 2002).

Leta 2003 so uvedli nov program, proizvodnjo vzglavnikov in komolčnikov za novo vozilo BMW X-3, za fiatove in najboljše lančine modele.

Slovenjgraški Grammer torej proizvaja notranjo opremo za avtomobile, dele in komponente za sedeže; glavni proizvodi pa so: vzglavniki, komolčniki, stranske obloge, predalniki in puše.

Največji kupci Grammerjevih izdelkov so avtomobilske tovarne v Nemčiji, Italiji, Avstriji in druge.

Slovenjgraški Grammer se je leta 2004 med slovenskimi izvozniki v Evropsko unijo uvrstil na 43. mesto, v koroški regiji pa je zasedel 5. mesto (cit. Delo, 5. 4. 2005, Največji slovenski izvozniki).

V letu 2001 je slovenjgraški Grammer prejel standard ISO/TS 16p49, ki je nadgradnja vseh cer-

tifikatov za avtomobilsko industrijo, (cit. Večer, 11. 10. 2001), certifikat systemskega vodenja kakovosti ISO/TS 16949, leta 2002 in certifikat sistema vodenja okolja ISO 14001, leta 2004.

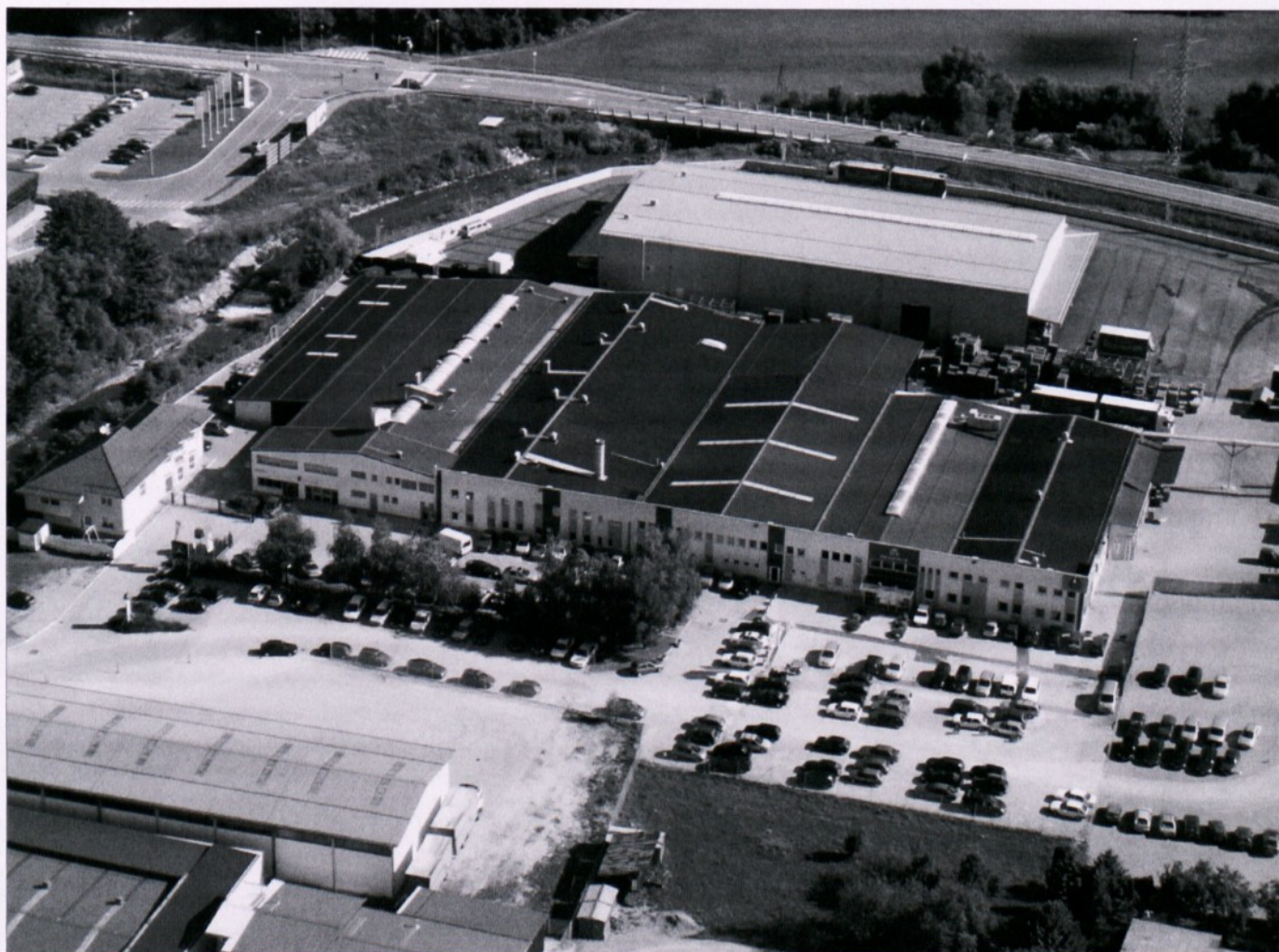
Število zaposlenih je bilo v začetni fazi razvoja okrog 30, danes pa dela v Grammerju več kot 300 delavcev. Kolektiv je mlad, povprečna starost je 32 let.

V časopisu Grammer PHON podjetja Grammer Automotive Slovenija, d. o. o., ki izhaja dvakrat letno, poročajo o inovacijah in nagradah, ravnanju do okolja, športnih tekmovanjih, prvi pomoči, gasilski enoti, ljubiteljskemu kulturnemu ustvarjanju, skratka o življenju in delu mladih in delavnih ljudi.

9. novembra 2005 je slovenjgraški Grammer obiskal Janez Janša, predsednik slovenske vlade, s sodelavci.

POKROVITELJ

Jože Potočnik

Na jugovzhodnem delu Slovenj Gradca, v prostoru med slovenjgraško obvoznico, levim bregom reke Mislinje in Celjsko cesto, je v zadnjih desetletjih nastala industrijsko-obrtna cona.

PONUDBA ZALOŽBE CERDONIS

SOPOKROVITELJI

Izdajateljska bera Založbe Cerdonis je vse večja in bogatejša, knjig kvalitetnih koroških avtorjev je vse več, tako leposlovja kot memoarske oz. domoznanske literature (na prvi strani so predstavljene dosedanje letošnje izdaje). Prosimo, oglejte si predstavitev naših knjig in si izberite tiste, ki bi jih želeli prebrati, imeti v svoji knjižnici ali jih podariti ... Naročila sprejemamo na telefon 05/90 10 576, po faksu: (02) 88 56 707, po e-mailu: cerdonis@km-z.si ali pisno: Založba Cerdonis, Stari trg 278, 2380 Slovenj Gradec. Naročniki Odsevanj - 10 % popusta!

JURE MIKUŽ JOŽE SPACAL - MOZAIKI

monografija

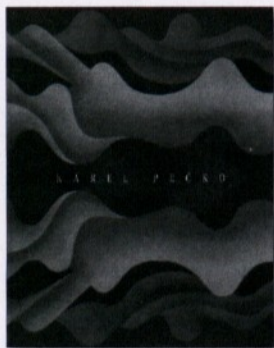
Besedila:

Nina Pirnat Spahić - Podobe v kamnu

Jure Mikuž - Med Krasom in Umberto Ecom

Janez Lombergar - Scenskost Spacalovih mozaikov in mozaičnost njegovih scenografij
reprodukcije del, biografija in bibliografija.

140 strani, 270 x 270 mm, vezano v platno, cena: 8.000 SIT/33,38 EUR.

KAREL PEČKO

monografija

Besedila:

Iztok Premrov - Sinteza dvopolnosti je zasnova harmonije,

Mario Berdič - Boginja magije in erosa,

Nelida Nemec - Navdih kozmične barve,

Andrej Makuc - Med Orlico in Uršljo se je zgodil ves svet.

reprodukcije del, biografija in bibliografija

272 strani, 245 x 330 mm, vezano v platno, cena: 15.000 SIT/62,59 EUR.

BOGDAN BORČIĆ SLIKE

monografija

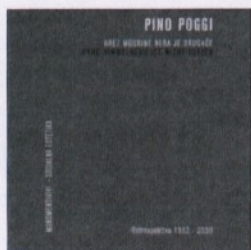
Barvne reprodukcije slik: 80 celostranskih, 30 manjših,

dokumentarne fotografije (B. Gabršček, M. Smerke in T. Jeseničnik),

Besedila: uvod Milena Zlatar, strokovno besedilo Jernej Kožar,

biografski esej Andrej Makuc, prevod v angleščino Barbara Simoniti.

270 strani, 240 x 300 mm, vezano v platno, cena: 10.000 SIT/41,73 EUR.

PINO POGGI BREZ MODRINE NEBA JE DRUGAČE

MONOMENTIVIVI - SOCIALNA ESTETIKA / Retrospektiva 1962-2000

v dveh jezikih: slovenskem in angleškem, Poggijevi teksti in poezija so v italijanščini, besedila je uredil mag. Jernej Kožar, oprema - dokumentarne reprodukcije, risbe, fotografije, zapisi, ... (izšlo v sozaložbi s Koroško galerijo likovnih umetnosti).

450 strani, 145 x 165 mm, trda vezava, cena: 4.000 SIT / 16,69 EUR.

HEDA PRAPROTNIK SMEH IN JOK V ENEM KOŠU

Devetindvajset zgodb iz mladosti. Čas v knjigi Smeh in jok v enem košu se vrača dve generaciji nazaj in zariše obdobje pred pol stoletja – petdeseta leta dvajsetega stoletja. Andrej Makuc v spremni besedi ugotavlja: »Heda Praprotnik ne vstopa v svet svojega otroštva obremenjena s tisto vednostjo o njem, ki se ji je nabrala v kasnejših skušnjah z njim. Svet se ji razkriva v svoji primarnosti – s pozicij otroške čistosti, nedolžnosti, čudenj in hrepenenja.« Knjiga je opremljena z dokumentarnimi fotografijami (iz arhivov J. Potočnika, Koroškega pokrajinskega muzeja Slovenj Gradec in iz družinskega albuma Štelcerjevih); tako zgodbe še bolj prepričljivo zavzamejo mesto v svoji zgodovinski umeščenosti.

120 strani, 147 x 205 mm, mehka vezava, cena: 3.000 SIT/12,52 EUR.

SOPOKROVITELJI

JANEZ ŽMAVC OTOK WALCHEREN

Literarizirani spomini. Zapisi sežejo v dvajseta leta prejšnjega stoletja v predvojni Šoštanj, popišejo dogajanja zlasti v prvih letih 2. svetovne vojne, ko je avtor pisal zasebni dnevnik; živo so opisana srečanja s sodobniki, tudi s pesnikom Kajuhom; posebno poglavje zajema mobilizacija v nemško vojsko, ujetništvo ... Zapiski so zbrani tudi iz dnevnika v času avtorjevega bivanja v prekomorski bazi jugoslovanske vojske v Leigh-on-Sea. Besedilo bogatijo avtorjevi verzi in zanimivi podatki. V zadnjem delu je objavljen tudi samostojen cikel Žmavčeve poezije iz obdobja 1946–48. Knjiga je opremljena s črno-belimi reprodukcijami starih grafik in razglednic Šoštanja.

204 strani, 150 x 205 mm, mehka vezava, cena: 3.000 SIT/ 12,52 EUR.

JOŽE VAČUN IZ KAŠČE

Rime in storije, spremna beseda mag. Irma Marija Vačun Kolar in Blaž Prapótnik, beseda o avtorju Janez Praper, ilustracije Feliks Frühauf – Sreč.

Zbirka pesmi in proze Jožeta Vačuna iz Mežice, koroškega ljudskega pisca in pripovednika, je dragocen prispevek k domačemu leposlovju predvsem s pričevalsko vrednostjo. Zgodbe – literarno oblikovani dokumenti časa nam omogočajo vpogled v življenje generacij naših dedov, pradedov ...

155 strani, 150 x 205 mm, mehka vezava, cena: 3.000 SIT/12,52 EUR.

REINHARD BREČKO 71 DNI PLAVE SAMOTE

Potopis, spremna beseda in jezikovna obdelava Andrej Makuc.

Knjiga treh horizontov: avtor je strnil v dnevnik avanturistično solo potovanje čez Atlantik z jadrnico, dodal barvne fotografije, nekaj navtičnih informacij in vse skupaj začinil z reminiscencami ...

194 strani, 160 x 230 mm, mehka vezava, cena: 3.000 SIT/12,52 EUR.

TONE TURIČNIK POGOVORI

Zbirka intervjujev, spremna beseda Helena Horvat in Niko R. Kolar, likovna oprema naslovnice Karel Pečko (izšlo v sozaložbi s Kulturnim društvom Odsevanja).

Šestindvajset ponatisnjenih intervjujev, ki so bili objavljeni v Odsevanjih – Koroški reviji za leposlovje in kulturo, je opremljenih s fotografijami in biografskimi podatki v dodatku. En izpraševalec, šestindvajset sogovornikov z različnih področij kulturnega, umetniškega in družbenega življenja.

Pogovori o vzgibih ustvarjalnega zagona ...

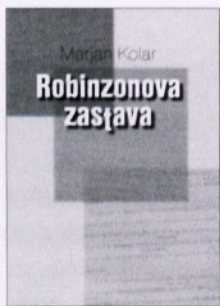
188 strani, 170 x 240 mm, mehka vezava, cena: 4.000 SIT/16,69 EUR.

PETER PETROVIČ LISIČINA

Roman, spremna beseda Tone Partljič

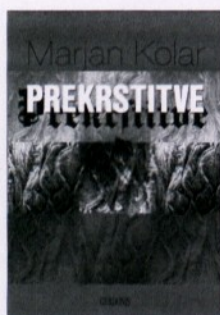
Recenzent je med drugim zapisal: »Tako to tudi ni več roman enega junaka, 'uspešnega' komercialista, ampak roman generacije in dobe. Pred nami je preprosto zrelo prozno delo z nekaterimi presunljivimi spoznanji o človekovem bivanju in iskanju smisla.« Roman v sedemindvajsetih različno dolgih poglavjih prinaša intimno - ljubezensko in tudi poklicno zgodbo glavnega lika od otroštva do smrti, ki se odvija pred jasno začrtano kuliso minulega časa - zadnje polovice dvajsetega stoletja. Zgodba temelji na iskanju lastne poti in izhoda, ki ga moški in ženska iščeta vsak po svoje. 241 strani, 160 x 230 mm, mehka vezava, cena: 4.000 SIT/16,69 EUR.

MARJAN KOLAR ROBINZONOVA ZASTAVA

Roman, spremna beseda prof. dr. Helga Glušič

Obsežni roman Marjana Kolarja ROBINZONOVA ZASTAVA, peti po vrsti, smemo prav gotovo označiti za krono sicer bogatega opusa, ki ga je avtor ustvaril v polstoletni pisateljski karieri. Helga Glušič v spremni besedi z naslovom Samovnjakova pot na vprašanje, ali gre v romanu za družinsko kroniko, za razvojni roman ali za roman generacije, ki jo je zaznamovala druga svetovna vojna in štirideset let socializma po njej, ali za zgodbo o razvoju umetniškega ustvarjanja, odgovarja, da je roman v svoji zapletenosti vse to hkrati. Naslov romana je povzet po Kafkovem aforizmu, da ni pisanje (ustvarjanje) nič drugega kot Robinzonova zastava na samotnem otoku. 300 strani, 160 x 230 mm, mehka vezava, cena: 4.000 SIT/16,69 EUR.

MARJAN KOLAR PREKRSTITVE

Roman, spremna beseda prof. dr. Helga Glušič.

Vojni roman. Ker popisuje prvih 10 mesecev okupacije v štajerski vasi, v njem ni ne partizanov ne OF ... Zgodbo o ohranjanju identitete - jezika, izročila in vere v prelomnih obdobjih - nosijo letni časi in kmečka opravila.

Pisatelj jezik je klen, pretehtan in izbrušen do bridke ostrine.

200 strani, 160 x 230 mm, mehka vezava, cena: 4.000 SIT/16,69 EUR.

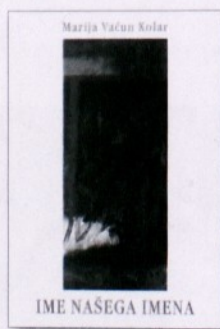

MARJAN KOLAR SVETO SIVO ŽIVLJENJE

Zbirka zgodb, spremna beseda prof. dr. Helga Glušič.

... Za navidez preprostimi zgodbami o malih ljudeh se nalagajo plasti pomenov, mozaiki čustvanj, doživljanj, razmišljanj in usod, tako da na koncu stoji pred nami monolit, s pomočjo čarovnije pisave izklesan ...

88 strani, 171 x 230 mm, mehka vezava, cena: 3.000 SIT/12,52 EUR.

MARIJA VAČUN KOLAR IME NAŠEGA IMENA

Zbirka esejev, spremna beseda dr. Marija Švajncer in akademik dr. Matjaž Kmecl.

Marija Vačun Kolar je združila v celoto kratek niz poetičnih esejev, polnih introvertnih izletov v različne duhovne pokrajine, predvsem v podtalje lastnega bivanja, koroštvo in v naravo kot refugij - pribežališče, podobno materinskemu zavetju. (...) Lepa, občutljivo domišljena in napisana knjižica, neizmerno bogatejša od »drobnega« vtisa, ki ga naredi, preden jo odpremo!

(Iz recenzije Matjaža Kmecla)

120 strani, 150 x 205 mm, mehka vezava, cena: 3.000 SIT/12,52 EUR.

LJUBA PRENNER **BRUC** – ROMAN NEZNANEGA SLOVENSKEGA ŠTUDENTA

Roman, spremna beseda Andrej Makuc in Brigita Rajšter

Ob 100-letnici rojstva odvetnice in pisateljice Ljube Prenner je izšlo še neobjavljeno literarno delo iz njene zapuščine *Bruc – Roman neznanega slovenskega študenta*. Zgodba ambicioznega mladega človeka v represivnem šolskem sistemu v začetku dvajsetega stoletja je postavljena v slovensko malomestno in ljubljansko okolje takratnega časa. Knjiga je v dokumentarnem delu opremljena s fotografijami iz avtoričinega življenja (arhiv Koroškega pokrajinskega muzeja, enota Slovenj Gradec).

300 strani, 160 x 230 mm, mehka vezava, cena: 4.000 SIT/16,69 EUR.

SOPOKROVITELJI

MARIJA VAČUN KOLAR **MLADI BRALEC**

Recenzenta prof. dr. Matjaž Kmecl in redna profesorica dr. Meta Grosman.

V strokovni knjigi o učenju branja, namenjeni predvsem pedagogom v osnovnih šolah je mag. Marija Vačun Kolar, upokojena predavateljica, slavistka na Pedagoški akademiji in fakulteti na Oddelku za razredni pouk v Mariboru, strnila svoje teoretične znanja in bogate izkušnje v pedagoški praksi. To je interdisciplinarno zasnovan priročnik, opremljen z ustreznim znanstvenim aparatom, primeren za poučevanje, vzgajanje in oblikovanje mladih v samostojne in tudi ustvarjalne bralce.

224 strani, 160 x 230 mm, mehka vezava, cena: 5.000 SIT/20,86 EUR.

SAŠA FUŽIR **MUŠJA KRALJICA**

Poezija, spremna beseda Matjaž Apat.

Likovna oprema, šest barvnih akvarelov, je delo slikarja Leandra Fužirja.

»Druga pesniška zbirka Saše Fužir *Mušja kraljica* prinaša navidez niz enovitih tem, ki se v svoji magični pestrosti razpršijo v več povsem svobodnih šopov ... Osrednji vzgib umetničnega kreda se tudi tokrat kot poprej v prvencu *Nedolžnost besa* (1997) napaja iz močnih hrepenenjskih vrečev ... in je v štirih ciklih razvrščeno nadaljevanje zastavljene teme, tj. trčenja ženskega in moškega sveta.« (iz spremne besede)

68 strani, 150 x 205 mm, mehka vezava, cena: 3.000 SIT/12,52 EUR.

BLAŽ PRAPÓPTNIK **BLAŽEV ŽEGEN**

Songi. Zbirka prinaša tako nova besedila kot tudi pesmi iz avtorjevih pesniških zbirk, ki so postale songi oz. šansoni, avtor pa jih s svojo skupino *Ex animo* tudi koncertno izvaja ... Nekatere songe smo slišali tudi že po radijskih valovih; v knjigi, na enem mestu, pa so tokrat zbrani prvič.

44 strani, 120 x 120 mm, mehka vezava, cena: 1.500 SIT/6,26 EUR.

PETER PRODANOVIČ **SLOVENSKO ODVETNIŠTVO IN CELOSTNA PODOBA ODVETNIKA**

To je prva raziskovalna in celostna knjiga o odvetništvu v samostojni Sloveniji.

Monografija pritegne bralca že v uvodnem delu, ko nam avtor kot dolgoletni odvetnik opiše korenine slovenskega odvetništva na način, ki bralca pritegne celostna vsebina ter duh življenja in odvetniškega dela tistega časa. Avtor posebej opiše odvetniško etiko doma in v bližnjih državah ter odvetniško etiko odvetniških zbornic EU.

168 strani, 165 x 235 mm, mehka vezava, cena: 7.500,00 SIT/31,30 EUR.

SREČNO IN BOGATO NOVO LETO 2016!

Zavarovalnica Maribor d.o.o., Cankarjeva 3, 2507 Maribor

Ustvarite si še en razlog več za veselje
z naložbenim življenjskim
zavarovanjem s kapitalno
garancijo.

BREZ PANIKE! (Bi rekel dobri vojak Švejk)
Garantiramo glavnico.
Jamčimo za že dosežen donos.
Prednost več

S Prizmo FlexPension:

- je del vaših vložkov vezan na investicijske sklade skupine Deutsche Bank Gruppe
- hkrati pa ste zavarovani za primer smrti in kar 11 hujših bolezni

ZM PRIZMA
FlexPension

naložbeno življenjsko
zavarovanje
s kapitalno garancijo

PARTNER ZAVAROVALNICE MARIBOR d.o.o.

Se še vedno odločate?!

Kliknite na www.ZMprizma.si ali se pogovorite z nami! Brezplačna telefonska številka 080 19 20.

PE Podružnica Slovenj Gradec

Francetova c. 7, 2380 Slovenj Gradec

tel.: 02/88 12 700, 02/88 12 730, faks: 02/88 12 737, e-pošta: pe-slovenj-gradec@zav-mb.si

CERDONIS

ZALOŽBA, GRAFIČNI STUDIO, TISKALNICA

SLOVENJ GRADEC - GLAVNI TRG - PASAŽA

DEALING d. o. o.

Podjetje za trženje, inženiring in proizvodnjo
Glavni trg 26, 2380 Slovenj Gradec
sedež: Stari trg 15, 2380 Slovenj Gradec

<http://www.dealing.si/>

dealing computers, cyber.dealing, dealing interieri

SOPOKROVITELJI

ELEKTRO CELJE,

Javno podjetje za distribucijo električne energije d.d.
Vrunčeva 2a, 3000 Celje

TISKARSTVO IN KNJIGOVEŠTVO

Brda 10a, 2383 Šmartno,
telefon: (02) 88 53 198

ODSEVANJA - revija za leposlovje in kulturo

Izdajatelja in založnika: Kulturno društvo Odsevanja Slovenj Gradec in Zveza kulturnih društev Slovenj Gradec

Izdajateljski svet: Peter Petrovič, Jože Potočnik, Helena Horvat, Franjo Murko, Andrej Makuc, Niko R. Kolar, Alenka Valtl
Nadzorni odbor: Franček Lasbaher - predsednik, Andreja Gologranc, Liza Krpač

Častno razsodišče: Niko R. Kolar, Marijana Vončina, Janez Žmavc

Uredniški odbor: Andrej Makuc (glavni in odgovorni urednik), Matjaž Apat (urednik poezije in esejistike),

Urška Stani (urednica proze), Blaž Prapótnik (tehnični urednik), Milena Zlatar, dr. Silvija Borovnik

Lektoriranje: Petra Škrlovnik

Naslov: Kulturno društvo Odsevanja Slovenj Gradec, Ronkova 4 (knjižnica), 2380 Slovenj Gradec,

telefon: 031 324 020 - tajnica Cilka Sedar

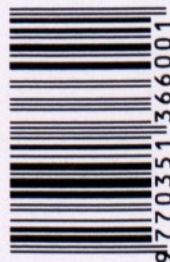
Grafična priprava: CERDONIS, d.o.o., Stari trg 278, Slovenj Gradec, tel.: (02) 88 56 700, faks: (02) 88 56 707,

e-mail: cerdonis@km-z.si, <http://www.cerdonis.si/odsevanja/> **Oblikovanje in tehnično urejanje:** Blaž Prapótnik

Fotografije: Tomo Jeseničnik, Jože Repas, Primož Podjavoršek, Foto Prošt (stalni sodelavci) in arhiv Odsevanj

Tisk/vezava: Cerdonis/Tiskarna Grešovnik, maj 2006. **Cena:** 1500 SIT/6,26 EUR - naročniki 1350 SIT/5,63 EUR.

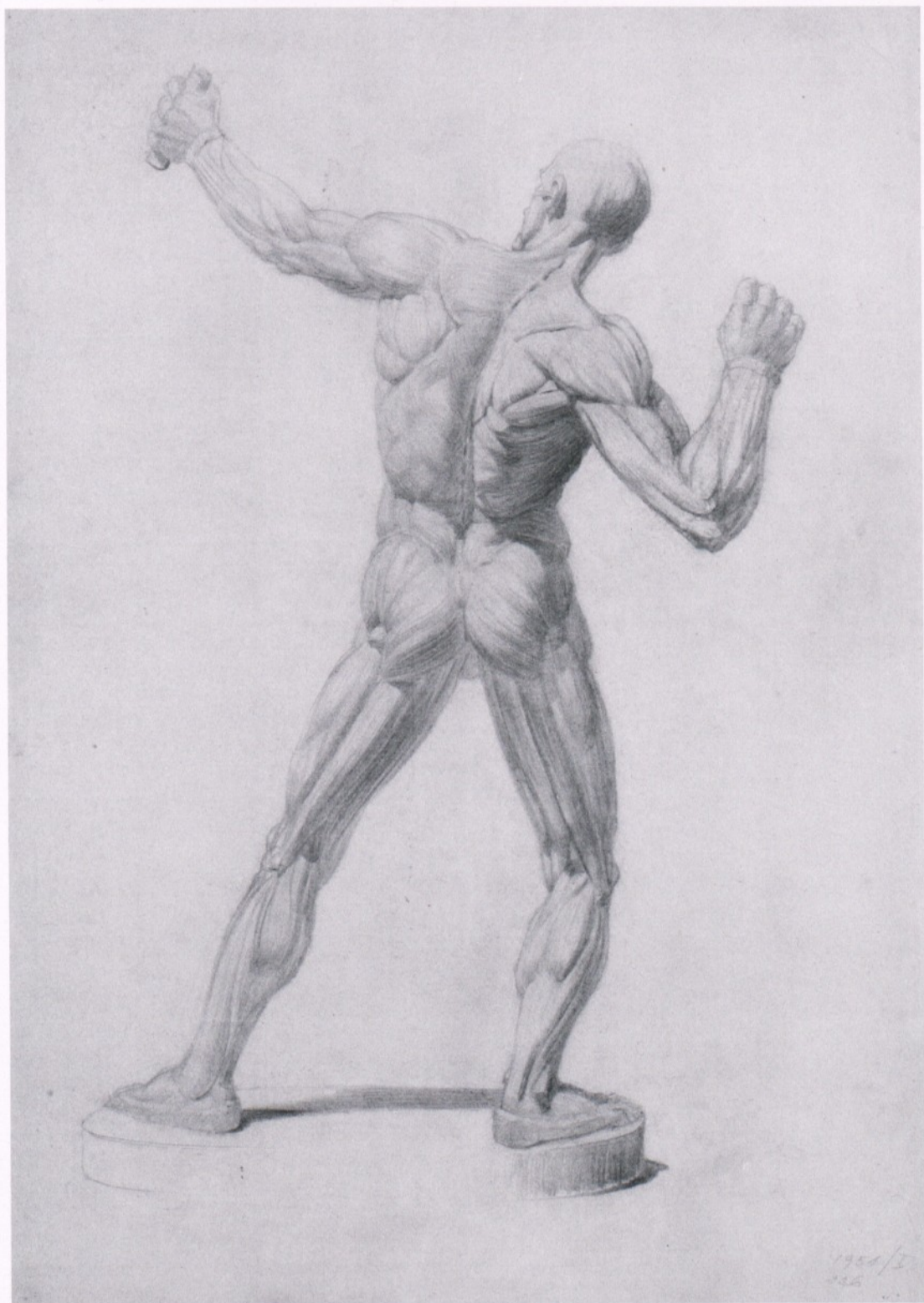
ISSN 0351-3661

CERDONIS: Matevž Cerdonis iz Slovenj Gradca, srednjeveški Matthaueus Cerdonis de Windischgretz, je prvi dokumentirani tiskar iz slovenskih krajev. Študiral je na Dunaju, postal *baccalaureus* in *magister* ter predaval na univerzi. V letih od 1482 do 1487 je imel svojo tiskarno v Padovi kot zadnji samostojni tiskar inkunabul. Izdal je okrog 60 poljudnoznanstvenih knjig, predvsem za potrebe tamkajšnje univerze, med njimi nekaj izrazito humanističnih. Cerdonis je tiskal le z eno vrsto črk – z malo gotico – in namesto listov paginiral polovične tiskovne pole. Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani hrani nekaj njegovih originalnih tiskov iz let 1483 in 1486.

NA PLATNICAH

*Karel Pečko,
Uršlja gora, 2005,
pastel, 45 x 65 cm*

Karel Pečko, Študija akta, svinčnik 1951, 66 x 47,5 cm

Κ. 100. 10. 10. 10.